

กฐินแรกที่สายใจธรรม

กฐินแรกที่สายใจธรรม

ที่ระลึกทอดกฐินสามัคคี

ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๖

อุทิศถวาย - อุทิศถวาย ๒๕๓๖
อภิสมาจาร วัดธรรมวชิราราม
๔ ก.ค. ๕๗

กฐินแรกที่สายใจธรรม

© พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งแรก - ตุลาคม ๒๕๓๖

๒,๐๐๐ เล่ม

- ในโอกาสวันทำบุญตักบาตรเทโว และทอดกฐินสามัคคี ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม จ.ฉะเชิงเทรา

กองทุนวัดทองนพคุณ	
ในพระอุปถัมภ์ของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก	
เลขที่	.....
วันที่	.....
เลขทะเบียน	.....

พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด

๕๔/๘-๙ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๑๒ ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทร. ๔๑๒-๓๐๘๗, ๐๑-๔๒๓-๘๘๒๕ Fax ๔๑๒-๓๐๘๗

จากศาลากลางสระ สู่ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม . . .

๓ สิงหาคม ๒๕๓๖ เป็นวันเข้าพรรษาปีปัจจุบัน พระสงฆ์ชุดเดิมก็ได้เข้าจำพรรษาที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เป็นปีที่ ๔ แต่ปีนี้ได้มีพระสงฆ์จำพรรษาเพิ่มจำนวนขึ้น คือ พระมหาเจริญ อภาธโร ที่มาร่วมปฏิบัติศาสนกิจ และพระภิกษุนวกะ ๒ รูป ซึ่งเป็นครั้งแรกของสำนักนี้ที่มีพระใหม่บวชอยู่ตลอดพรรษา ทำให้มีพระภิกษุจำพรรษาเพิ่มจากเดิม ๓ รูป เป็น ๖ รูป คือ

๑. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)
๒. พระครูปลัดอินสร จินดาปญฺโญ
๓. พระครูสังฆรักษ์ฉาย ปญฺญาปทีโป
๔. พระมหาเจริญ อภาธโร
๕. พระ ร.ค.วิทยา ฐานุตฺตโม
๖. พระบุญรอด สุปสนฺโน

ในพรรษานี้ นอกจากมีกิจกรรมทางธรรม ที่โยมผู้ศรัทธามาร่วม โดยเฉพาะในวันเสาร์-อาทิตย์ เช่นเดียวกับในพรรษาก่อนๆ แล้ว ก็มีการสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุใหม่ เป็นประจำทุกวัน เว้นวันเสาร์-อาทิตย์ และวันอุโบสถ โดยมีพระครูปลัดอินสร จินดาปญฺโญ พระครูสังฆรักษ์ฉาย ปญฺญาปทีโป และพระมหาเจริญ อภาธโร เป็นธรรมาจารย์

วันเวลาแห่งพรรษากาลได้ล่วงผ่านมาตามลำดับ บัดนี้ จะถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา ในวันเสาร์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๖ โยมอุปถัมภ์และผู้มีจิตศรัทธา จึงได้ร่วมใจกันกำหนดให้วันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๖ เป็นวาระที่จะบำเพ็ญกุศลตักบาตรเทโว และทอดกฐินสามัคคี ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย กับทั้งจะได้บำเพ็ญธรรมทาน ด้วยการเผยแพร่หนังสือธรรม เรื่องกฐินแรกที่สายใจธรรม เพื่อเป็นเครื่องเจริญศรัทธา และส่งเสริมปัญญาบารมีของพุทธศาสนิกชน ในโอกาสมงคลของฤดูกาลแห่งความร่าเริงเบิกบาน ที่กำลังจะก้าวมาถึงนี้ ให้มีผลแห่งกุศลเพิ่มทวี อำนวยประโยชน์สุขแก่มหาชนสืบไป ตลอดกาลนาน

[ท้ายเล่ม หน้า ๑๑๕-๑๑๖]

กำหนดการ

ตักบาตรเทโว - ทอดกฐินสามัคคี

ณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เขาสำโรงคงยาง

ต.หนองแห่น อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖

ก. ตักบาตรเทโว

- ๐๖.๓๐ น. พุทธศาสนิกชนพร้อมกัน ณ ลานไม้
- ๐๖.๔๕ น. ประธานสงฆ์กล่าวสัมโมทณียกถา
- ๐๗.๐๐ น. เริ่มพิธีตักบาตรเทโว โดยมีพระพุทธรูปเป็นประธาน
และพระสงฆ์ ๖ รูป
- ๐๘.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเช้า แต่พระสงฆ์
รับประทานอาหารเช้า
- ๐๙.๐๐ น. ทำวัตรเช้า
สนทนาธรรม
- ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แต่พระสงฆ์
- ๑๒.๐๐ น. รับประทานอาหารกลางวัน

ข. ทอดกฐินสามัคคี

- ๑๔.๐๐ น. พุทธศาสนิกชนพร้อมกัน ณ ศาลาใหญ่
ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
สมาทานศีล
ประธานกล่าวคำถวายผ้ากฐิน
พระสงฆ์อပ်โลภณีกฐิน
ประธานสงฆ์กล่าวธรรมกถา
พระสงฆ์อนุโมทนา - เสร็จพิธี

สารบัญ

กำหนดการ ตักบาตรเทโว - ทอดกฐินสามัคคี (๒)

๑. เรื่องของชาวพุทธ ๑

เทศกาลทำบุญ ๓

๑. ปวารณา ๗

๒. ตักบาตรเทโว ๙

๓. กฐิน ๑๑

- คำถวายผ้ากฐิน ๑๗

- คำอุปโลกนกฐิน ๑๗

- แบบกรรมวาจาให้ผ้ากฐิน ๑๙

กฐิน: บทฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตย

บนฐานแห่งการให้และการร่วมมือ ๒๑

ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของกฐิน ๒๒

กฐินขยายผล กลายเป็นกิจกรรมของประชาชน ๒๗

รักษาสาระและเจตนารมณ์ไว้

แล้วพัฒนาประเพณีให้มีประโยชน์ยิ่งขึ้นไป ๓๐

ความรู้เรื่องวัด ๓๕

วัดคืออะไร? ๓๕

วัดมีหน้าที่อย่างไร? ๓๗

วัดเกิดขึ้นเมื่อไร? ๔๑

วัดที่มีลักษณะเหมาะสมเป็นอย่างไร?	๔๒
วัดเป็นสมบัติของใคร?	๔๓
วัดมีบทบาทในสังคมไทยอย่างไร?	๔๕
วัดมีฐานะและภาวะแตกต่างกันอย่างไร?	๔๘

๒. หลักของชาวพุทธ ๕๓

แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดั่งาม ๕๕

ธรรมะฉบับเรียนลัด ๖๙

บทที่ ๑ เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม ๕๙

บทที่ ๒ ปฏิบัติธรรม คืออย่างไร ๗๒

บทที่ ๓ หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม: ชุดที่ ๑ ๗๖

บทที่ ๔ หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม: ชุดที่ ๒ ๘๒

ลึงค์ดีลึงค์ เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ๗๓

จากศาลากลางสระ

สู่ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม ๑๐๑

จากวัดพระพิเรนทร์ สู่ศาลากลางสระ ๑๐๓

จากสถานพำนักสงฆ์ชั่วคราว สู่สัปปายสถานอันถาวร ๑๐๕

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม ๑๐๙

กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสืบพระศาสนาและเสริมประชาสุข ๑๑๒

ภาคผนวก:

๑. เสนาสนะ และ ถาวรวัตถุต่างๆ ๑๑๗

๒. หนังสือถวายสถานพำนักสงฆ์ ๑๒๐

๑

เรื่องของคนพุน

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

เทศกาลท้ายฝน

ชีวิตของชาวไทยในชนบท ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ และส่วนมากเป็นชาวไร่ชาวนา ต้องพึ่งฟ้าพึ่งฝน ฤดูฝนจึงเป็นฤดูกาลสำคัญ เป็นฤดูกาลที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชน บรรยาอากาศที่ชุ่มฉ่ำและพืชพันธุ์ธัญญาหารที่งอกงามเขียวขจีในฤดูนี้ เป็นเครื่องชูกายและฟื้นฟูใจให้สดชื่นมีชีวิตชีวา แต่ในเวลาเดียวกัน ถนนหนทางและพื้นแผ่นดินที่เฉอะแฉะมีโคลนเลนเป็นหลุมเป็นบ่อ ก็เป็นอุปสรรคแก่การเดินทาง และการดำเนินชีวิตในที่แจ้ง ทำให้เกิดความอึดอัดขัดข้อง ไม่คล่องแคล่วสะดวก

พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ซึ่งในยามปกติย่อมเที่ยวจาริกไปในถิ่นต่างๆ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พุทธธรรม ครั้นฤดูฝนย่างเข้ามา ก็หยุดสังวร เข้าพำนักอยู่ประจำที่ ณ วัดใดวัดหนึ่งตลอดเวลา ๓ เดือน เพื่อหลีกเลี่ยงเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่พืชพันธุ์ที่พึ่งจะเริ่มงอกงาม และเปิดโอกาสให้ชาวชนบทประกอบการกุศลกรรมโดยไม่ต้องห่วงกังวลถึงพระสงฆ์ที่จะเดินทางออกไปต่างถิ่น หรือเข้า

---

* พิมพ์ครั้งแรก ในวารสารธรรมบท ปี ๒ ของวัดวชิรธรรมบท ปี ๒๕๒๐
สหรัฐอเมริกา ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑๙ ฉบับมหาปวารณา พ.ศ. ๒๕๒๐

มาจากถิ่นอื่น ๆ อีกทั้งตัวพระสงฆ์นั้นเอง ก็ไม่ต้องประสบปัญหาอันเกิดจากการเดินทางที่ยากลำบากด้วย

นอกเหนือจากเหตุผลอันเกี่ยวข้องกับดินฟ้าอากาศแล้ว การที่พระสงฆ์หยุดอยู่ประจำที่ในฤดูฝน ได้อำนวยโอกาสให้กิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาและปฏิบัติธรรมในแต่ละท้องถิ่นดำเนินไปได้อย่างเข้มแข็งจริงจังยิ่งขึ้น พระสงฆ์ที่เป็นผู้ใหญ่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญในธรรมวินัย เป็นนักเผยแผ่ ก็ได้มีโอกาสหยุดพักผ่อนทบทวนงาน คิดการที่จะทำต่อไป และอำนวยการความรู้ความชำนาญแก่พระสงฆ์อื่นที่พำนักร่วมอยู่ พระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญน้อยลงมา ก็มีโอกาสดำเนินการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และปรึกษาสอบถามท่านผู้มีความรู้ความชำนาญมากกว่า แม้พุทธศาสนิกชนชาวบ้านทั้งหลาย ก็มีโอกาสดำเนินธรรมและสนทนาสอบถามเรื่องราวทางพระศาสนากับพระสงฆ์ผู้อยู่ประจำที่ได้สม่าเสมอยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังได้เกิดประเพณีที่ให้ชายหนุ่มอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้วอุปสมบทเพื่อรับการศึกษาอบรมทางพระศาสนาอย่างจริงจังในช่วงที่มีบรรยากาศเหมาะสมอีกด้วย เพราะเหตุที่เทศกาลฝนหรือเทศกาลพรรษามีความหมายและคุณค่าอย่างนี้ ในสมัยต่อมา แม้ปัญหาเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศจะลดความสำคัญลง แต่ความหมายของเทศกาลพรรษาก็ยังทรงคุณค่าอยู่ได้อย่างมั่นคง

ปีหนึ่งมี ๑๒ เดือน พระสงฆ์จาริกไปในที่ต่าง ๆ ประมาณ ๘-๙ เดือน อยู่ประจำที่ในเทศกาลพรรษา ๓ เดือน เสมือนว่า ทำงานนอกสถานที่ ๓ เดือน ในสถานที่ ๑ ส่วน ทางงานกระจายเพื่อประชาชนทั่วไป ๓ ส่วน ทำงานเจาะจงเพื่อชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ ๑

ส่วน ออกไปเผื่อแผ่แจกให้เขา ๓ ส่วน กลับมาเตรียมพื้นตัวใหม่ ๑ ส่วน ในลักษณะหนึ่งเป็นเหมือนเครื่องประจุไฟฟ้า (แบตเตอรี่) ที่จ่ายกระแสไฟฟ้าไประยะหนึ่งแล้ว กลับมาอัดกระแสเตรียมพร้อมที่จะใช้งานต่อไปใหม่

เทศกาลพรรษาเริ่มต้นด้วยงานพิธีเป็นเครื่องหมายให้รู้กันฉันใด ก็สิ้นสุดลงด้วยมืงานพิธีเป็นเครื่องหมายฉันนั้น เริ่มต้นพรรษาเรียกว่า *เข้าพรรษา* สิ้นสุดพรรษา เรียกว่า *ออกพรรษา*

อย่างไรก็ดี ลักษณะงานพิธีสำหรับเริ่มต้นพรรษา และสิ้นสุดพรรษานั้น หาได้เหมือนกันอย่างแท้จริงไม่

เมื่อเริ่มต้นพรรษา มีวันวันหนึ่งกำหนดไว้โดยเฉพาะสำหรับเริ่มต้นเรียกว่า *เข้าพรรษา* (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘) และพิธีกรรมก็เป็นพิธีสำหรับเข้าพรรษา โดยพระสงฆ์กล่าวคำแสดงความตั้งใจ หรือตัดสินใจว่า “ข้าพเจ้าจะจำพรรษาตลอดเวลา ๓ เดือนในวัดนี้”

เมื่อสิ้นสุดพรรษา วันที่พรรษาสิ้นสุดลงมีจริง เรียกว่า *วันออกพรรษา* (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑) แต่พิธีกรรมที่จะให้พรรษาสิ้นสุดลงหาไม่มี เพราะเมื่อวันเวลาที่อยู่จำพรรษานครบ ๓ เดือนเต็มตามที่กล่าวคำตั้งใจแล้ว การจำพรรษาย่อมสิ้นสุดลงโดยตัวของมันเองเป็นของอัตโนมัติ แทนที่จะมีพิธีสำหรับให้พรรษาสิ้นสุดลง กลับมีพิธีกรรมและงานพิธีอื่น ซึ่งมีลักษณะเป็นการเริ่มต้นมากกว่า คือ เริ่มต้นเวลาหลังจากพรรษาสิ้นสุดแล้ว พูดอีกอย่างหนึ่งว่า มีพิธีเริ่มต้นเวลาในพรรษาที่เรียกว่าเข้าพรรษา กับพิธีเริ่มต้นเวลานอกพรรษาที่จะพูดถึงต่อไป

พิธีเริ่มต้นเวลานอกพรรษานั้น มีความหมายเชื่อมโยงเวลา

ในพรรษากับเวลานอกพรรษาให้สัมพันธ์กัน คือ อังอิง หรืออาศัย เวลาที่ผ่านมาในพรรษานั้นเป็นฐาน เพื่อเริ่มต้นกิจการงานในเวลา นอกพรรษาที่จะมีมาต่อไปให้ได้ผลดี

วัสสานกาล หรือพรรษากาล หรือฤดูฝนนั้น ความจริงมี ๔ เดือน พระสงฆ์จำพรรษาเพียง ๓ เดือน เดือนสุดท้ายของฤดูฝนจึง ยังเหลืออยู่ ๑ เดือน ขอเรียกว่า ๑ เดือนท้ายฝน (เริ่มแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ 1/10 ๑๒) เป็นเดือนที่เหลือไว้ เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับงานหรือศาสนกิจนอกพรรษาต่อไป งาน พิธีในเวลาช่วงนี้ขอเรียกว่า เทศกาลท้ายฝน

พิธีกรรมและงานพิธีในท้ายฝนนี้มีถึง ๓ อย่าง บางอย่างเป็น พิธีที่ต้องทำในวันสิ้นฤดูพรรษา บางอย่างทำได้ตลอดเดือนท้ายฝน บางอย่างเป็นพิธีตามบทบัญญัติในวินัยของพระสงฆ์ บางอย่างเป็น พิธีอันมีมาตามประเพณี บางอย่างเป็นทั้งบทบัญญัติในวินัยสงฆ์ และเป็นพิธีอันมีมาตามประเพณี

พิธีกรรมและงานพิธี ๓ อย่างนี้ มีชื่อว่า พิธีมหาปวารณา (เรียกว่า พิธีปวารณา) งานดักบาตรเทโวโรหณะ (ชาวบ้านเรียกว่า ดักบาตรเทโว) และงานทอดกฐิน งานใดเป็นอย่างไร มีความหมาย อย่่างไร จะได้พูดต่อไป

๑. ปวารณา

ปวารณา แปลว่า การเปิดโอกาสเชิงเชิญชวนให้ขอหรือให้ว่ากล่าวตักเตือน ในที่นี้ หมายถึงการที่พระสงฆ์พุดเปิดโอกาสแก่กันและกัน ให้ว่ากล่าวชี้ข้อบกพร่องและตักเตือนแนะนำกัน

ปวารณา เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง คือ เป็นกิจที่พระสงฆ์จะต้องทำ เพราะเป็นบทบัญญัติในวินัย ในปัจจุบัน ปวารณายังเป็นพิธีกรรมที่กระทำในหมู่พระสงฆ์โดยเฉพาะ ชาวบ้านไม่เกี่ยวข้องและไม่ใคร่ทราบ

ปวารณา คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวชี้ข้อบกพร่องแนะนำกันได้นั้น เป็นเรื่องธรรมดาของพระสงฆ์อยู่แล้ว ครั้นถึงวันสิ้นสุดพรรษานี้ ทำกันเป็นครั้งสำคัญพร้อมกันทุกรูป เป็นครั้งใหญ่ จึงเรียกว่ามหาปวารณา

มหาปวารณา ทำเฉพาะในวันสิ้นสุดพรรษา ที่เรียกว่า วันออกพรรษา (คือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑) วันเดียวเท่านั้น เพราะเหตุที่มหาปวารณาเป็นกิจกรรมสำคัญในวันสุดท้ายของพรรษา ในทางวินัย จึงเรียกชื่อวันสิ้นสุดพรรษานี้ว่า “วันมหาปวารณา” หาเรียกว่าวันออกพรรษาไม่

สาระสำคัญของมหาปวารณา คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ด้วยกันตลอดเวลา ๓ เดือน ย่อมได้รู้เห็น เข้าใจนิสัยใจคอ ความประพฤติปฏิบัติของกันและกันพอสมควร บางทีอาจได้เห็น ได้ยิน หรือมีเหตุให้ระแวงสงสัยเกี่ยวกับความบกพร่อง ความประพฤติเสีย

หายของกันและกันบ้าง ก่อนที่จะเดินทางออกจาริกปฏิบัติศาสนกิจ แยกย้ายกันไปในที่ต่าง ๆ จึงมีบทบัญญัติในวินัยกำหนดให้พระสงฆ์ มาประชุมพบปะพร้อมกันทั้งหมดในวันสุดท้ายของพรรษานั้น ทุกรูป ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย กล่าวคำเปิดโอกาสเชิญชวนกันให้ว่ากล่าวชี้ข้อ บกพร่องแนะนำตักเตือนกัน เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ เป็นการได้ ช่วยกันสำรวจตนเอง จะได้แก้ไขปรับปรุงตน เตรียมตัวพร้อม และมีความมั่นใจในการที่จะเดินทางออกปฏิบัติศาสนกิจต่อไป

คำปวารณาว่า “สงฆมฺภนฺเต ปวาเรมิ, ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสฺสกาย ai, วทนตุ ๓๓ อายสฺมนฺโต อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกริสฺสามิ”

แปลเป็นภาษาไทยว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอ ปวารณาจะสงฆ์ ไม่ว่าจะเกี่ยวด้วยสิ่งที่ได้เห็นก็ตาม สิ่งที่ได้ยินมา ก็ตาม หรือระแวงสงสัยก็ตาม ขอท่านทั้งหลายจงมีใจอนุเคราะห์ ว่า กล่าวบอกข้าพเจ้าเถิด เมื่อข้าพเจ้ามองเห็น จะแก้ไข”

ปวารณานี้ ถ้าปฏิบัติกันจริงจัง และถ้าชาวบ้านจะเอาอย่าง นำไปปฏิบัติในกิจการและการดำเนินชีวิตทางสังคม ให้เป็นเรื่อง สามัญของวงการชาวพุทธ ก็จะเป็นความเจริญก้าวหน้าของพระ พุทธศาสนาที่นำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่พหุชนสมตามวัตถุประสงค์ ของการเผยแผ่ธรรมวินัยอย่างหนึ่ง

๒. ตักบาตรเทโว

มีตำนานเล่าว่า ในพรรษาที่ ๗ หลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปทรงจำพรรษาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา พร้อมทั้งเทวดาทั้งหลาย ครั้นสิ้นสุดพรรษาแล้ว ในวันมหาปวารณา (คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่เรียกกันว่าวันออกพรรษา) พระองค์ก็เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลงสู่มนุษยโลกที่เมืองสังกัสสะ ซึ่งเป็นนครสำคัญแห่งหนึ่งของแคว้นโกศล ครั้นนั้น เทวดามากมายได้ตามส่งเสด็จ ฝ่ายมนุษย์ทั้งหลายก็พากันตื่นเต้นดีใจ มาชุมนุมกันรอรับเสด็จอย่างคับคั่ง เป็นธรรมดาของพุทธศาสนิกชน เมื่อมาชุมนุมกันในโอกาสเช่นนี้ ก็ย่อมตักบาตรถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการทำบุญครั้งใหญ่ และถวายเป็นการต้อนรับแด่พระพุทธเจ้า

จากตำนานนี้ ก็ได้เกิดประเพณีตักบาตรเทโวสืบต่อมา ตักบาตรเทโวเป็นคำย่อเรียกเต็มว่า ตักบาตรเทโวโรหณะ เทโวโรหณะ แปลว่า การลงจากเทวโลก คือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ตามตำนานที่เล่ามาแล้วนั่นเอง ตักบาตรเทโว จึงหมายถึง การตักบาตรเนื่องในการที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก จะเห็นว่าในพิธีตักบาตรเทโวนี้ มีการชักรถที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ นำแถวพระสงฆ์ที่รับบิณฑบาตด้วย เป็นเครื่องหมายว่า พระพุทธเจ้าเสด็จลงตามตำนานนั้น

เนื่องจากการออกพรรษาไม่มีพิธีการอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การตักบาตรเทโวนี้จึงเป็นพิธีที่เป็นเครื่องหมายของการออกพรรษา

สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การดักบาตรเทโว บ่งบอกถึงความหมายที่ลึกซึ้งลงไปอีก หมายถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับคืนมาสู่โลกมนุษย์ คือการที่มนุษย์ทั้งหลายได้ต้อนรับพระองค์กลับมาอีก ในระหว่างพรรษานั้น พระพุทธเจ้าจะเสด็จปลีกพระองค์ไปปฏิบัติพุทธกิจอย่างใด ณ ที่ใด หรือแก่ชุมชนใดโดยเฉพาะก็ตาม แต่เมื่อออกพรรษาแล้ว พระองค์ก็จะเสด็จออกมาบำเพ็ญพุทธกิจในหมู่ประชาชนทั่วไปอีก ประชาชนทั้งหลายจะได้พบได้เฝ้าพระองค์นี่คือความหมายของการออกพรรษา หรือที่แท้จริงคือการเริ่มต้นของเวลาออกพรรษา เป็นเรื่องบ่งบอกว่าระยะเวลาที่พระสงฆ์อยู่ประจำที่เพื่อดำเนินการศึกษาอบรมภายในหมู่พระสงฆ์เองโดยเฉพาะ เพื่อซักซ้อมเตรียมฝึกฝนตนเองให้พร้อมยิ่งขึ้น และเพื่อสงเคราะห์ชุมชนหมู่หนึ่งโดยเฉพาะนั้น นั่นนี้ระยะเวลาแห่งศาสนกิจที่เน้นหนักในด้านนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว ๗๒๗๗ นี้ไปเป็นการเริ่มต้นแห่งรอบเวลาใหม่ คือการที่พระสงฆ์จะออกปฏิบัติศาสนกิจจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของหมู่ชน

ดักบาตรเทโว เป็นเรื่องของประเพณี ไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดไว้ในวินัย บางวัดจัดในวันมหาปวารณา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ที่เรียกว่าวันออกพรรษา เพราะถือตามตำนานอันมาในอรรถกถาว่าพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกในวันนั้น แต่บางวัดจัดหลังจากวันนั้น ๑ วัน คือในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ คงจะถือว่าพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาในวันมหาปวารณาก็จริง แต่ประชาชนได้มีโอกาสดักบาตรทำบุญในวันรุ่งขึ้น ประเพณีนี้ในบางวัดบางถิ่นก็เลือนหายไปแล้ว บางวัดหรือบางถิ่นยังปฏิบัติอยู่ แต่ส่วนมากดูจะค่อยๆ จืดจางและอ่อนกำลังลงโดยลำดับ

๓. กฐิน

เรื่องกฐิน มีคำสำคัญที่ควรทำความเข้าใจกันก่อน ๒ คำ คือ “กรานกฐิน” กับ “ทอดกฐิน”

กรานกฐิน เป็นพิธีกรรมในฝ่ายของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ ทอดกฐิน เป็นพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนกระทำ เพื่อช่วยให้พระสงฆ์ กรานกฐินได้สะดวกขึ้น แรกเริ่มทีเดียว มีกรานกฐินก่อน ต่อมาทอดกฐินจึงเกิดขึ้น เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนการกรานกฐินนั้น

กรานกฐิน เป็นบทบัญญัติในวินัยของสงฆ์ ทอดกฐินเป็นพิธีชั้นมีมาตามประเพณี

“กรานกฐิน” มีความเป็นมาแต่เริ่มต้นว่า ครั้งหนึ่งในพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ รัตนเจดีย์ ในนครสาวัตถี มีพระภิกษุ ๓๐ ๐๐๐ เดินทางออกจากเมืองปาฐะมาเฝ้า แต่เดินทางไม่ทัน เมื่อระยะทางยังเหลืออยู่ ๖ โยชน์ ก็ถึงเวลาเข้าพรรษาเสียก่อน จำเป็นต้องเข้าพรรษาที่นั่น และรอเวลาอยู่ พอออกพรรษาทั้งที่ฝนยังตกชุกอยู่ ก็รีบออกเดินทางทันที ทำให้การเดินทางลำบากยิ่งลำบาก มาถึงวัดพระเชตุพนอย่างเปียกปอนมอมแมม ครั้นได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และทูลให้ทรงทราบความแล้ว พระองค์ได้ทรงวางพุทธบัญญัติ อนุญาตให้พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบถ้วนแล้ว กรานกฐิน กรานกฐินจึงเกิดขึ้นอย่างนี้

การกรานกฐิน (เขียน กราลกฐิน ศส) มีความหมายว่า พระสงฆ์จำพรรษาครบถ้วนในวัดเดียวกันจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป

ประชุมกันมีมติมอบผ้าที่หามาได้ หรือได้รับมาโดยวิธีการที่ถูกต้อง ให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งในคณะของตนนั้น พระภิกษุผู้ได้รับแล้วนำผ้าไปตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน ให้เสร็จเรียบร้อยภายในวันเดียวนั้น แล้วมาแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ เมื่อที่ประชุมอนุโมทนา คือให้ความเห็นชอบแล้ว ก็เป็นเสร็จพิธี

สิ่งที่ควรทราบในที่นี้

- ผ้าซึ่งที่ประชุมพิจารณาให้แก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในพิธีนี้ เรียกว่า **ผ้ากฐิน**
- ที่ว่าทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งใน ๓ ผืน อธิบายว่า ผ้า ๓ ผืนนี้ ศัพท์พระ เรียกว่า **ไตรจีวร** ได้แก่ **อันตรวาสก** (ภาษาสามัญเรียกว่า สบง) **อุตตราสงค์** (ภาษาสามัญ เรียกว่า จีวร) **สังฆาฏิ** เอาผ้ากฐินมาทำเป็นผ้าผืนใดใน ๓ ผืนนี้ก็ได้อ แต่เอาเพียงผืนเดียว
- ในการตัดเย็บย้อม เป็นต้น เพื่อทำเป็นจีวรนั้น ท่านให้พระภิกษุทั้งหมดทุกรูปที่ประชุมกันนั้นช่วยกันทำงานเสร็จสิ้น
- ระยะเวลาที่จะกรานกฐินได้คือ ภายในเวลา ๑ เดือน ต่อจากสิ้นฤดูพรรษาแล้ว คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ความจริง เวลา ๑ เดือน ที่จะกรานกฐินได้นี้ ก็คือเดือนสุดท้ายของฤดู ตามปกติ วินัยสงฆ์อนุญาตให้ใช้เดือนที่กล่าวนี้เป็นระยะเวลาสำหรับแสวงหาและทำจีวร ซึ่งนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งการเตรียมตัวสำหรับการออกเดินทางจาริกในช่วงยาวของเวลาค่อนปีที่เหลือ

ถ้าไม่มีพุทธบัญญัติเกี่ยวกับกรฐินนี้ ย่อมอาจเป็นได้ว่า เมื่อออกพรรษาแล้ว พระภิกษุแต่ละรูปต่างองค์ต่างก็แสวงหาและทำจีวรของตน องค์ไหนพร้อมก็ออกเดินทางไป องค์ไหนทำจีวรไม่เสร็จภายในเวลา ๑ เดือน ก็หมดโอกาสทำจีวร จนกว่าจะถึงฤดูกาลนี้ใหม่ แต่เมื่อมีพุทธบัญญัติให้กรฐินแล้ว พระสงฆ์ทุกรูปจะต้องเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือกัน เป็นการปฏิบัติธรรม คือความสามัคคี ซึ่งเป็นหลักสำคัญแห่งชีวิตของหมู่คณะ สามัคคีคืออะไร? ประการแรก เป็นการพิสูจน์ความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันมาตลอด ๓ เดือน ที่จะชวนขวายหาผ้ามาเป็นของกลางผืนหนึ่ง เสร็จแล้วต้องมีความพร้อมใจกัน ตกลงกันได้ที่จะมอบให้แก่รูปใดรูปหนึ่ง แล้วต้องพร้อมใจกันขมิขมันตัดเย็บย้อมเป็นต้น ทำจีวรนั้นด้วยกันจนเสร็จ การปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้ต้องเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของกันและกันไปด้วย เพราะข้อกำหนดสำคัญที่จะเป็นคุณสมบัติของผู้ควรได้รับผ้ากรฐินนั้น นอกจากความประพฤติที่ดีงามและความรู้ธรรมวินัย ก็คือความเป็นผู้มีจีวรเก่าที่สุด ผ้าของกลางนั้นจึงได้เป็นสมบัติของผู้ขาดแคลนที่สุด หรือมีความจำเป็นที่สุด

การกรฐินย่อมจะเป็นเหตุให้พระภิกษุในวัดนั้นๆ มีภาระผูกพันที่ให้ออกเดินทางซาลงไปสักหน่อย ซ้ำเท่าไรก็ขึ้นกับความขวายพร้อมเพรียงกันนั้น อีกประการหนึ่ง ทำให้ได้สละเวลาเพื่ออนุเคราะห์ช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะคือช่วยเหลือผู้ขาดแคลนผู้จำเป็นที่สุด เมื่อออกเดินทางก็ไปด้วยความสบายใจว่าได้แสดงน้ำใจสามัคคีกันแล้ว และสบายใจว่าท่านที่พำนักมาด้วยกันนั้น แยกย้ายกันไปอย่างผู้ไม่มีความเดือดร้อน

นอกจากนั้น พระภิกษุทุกรูปที่เข้าร่วมกรานกฐิน ยังได้รับ *อานิสงส์* คือสิทธิพิเศษทางวินัยอีกด้วย คือขยายเขตแสวงหาและทำจีวรออกไปได้อีก แทนที่จะหมดเขตเพียงกลางเดือน ๑๒ ก็ต่อออกไปจนกลางเดือน ๔ บางทีมีผู้มาชวนช่วยหาผ้ากฐินเพื่อให้แก่พระองค์ที่จีวรขาดหรือเก่านั้น เลยไม่มีเวลาทำจีวรสำหรับตนเอง เมื่อช่วยกันแล้ว ก็ได้สิทธิพิเศษนี้ คือถ้ายังทำจีวรของตนเองไม่สำเร็จ ก็ยืดเวลาต่อได้อีกเรื่อยไปจนกว่าจะเสร็จ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินกลางเดือน ๔ นอกเหนือจากนี้ยังได้อานิสงส์อื่นๆ อีก ๕ อย่าง ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องของการผ่อนผันข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวินัยของพระสงฆ์ เพื่อไม่ต้องสับสน จึงจะไม่กล่าวในที่นี้

การกรานกฐิน มีสาระที่ควรทราบโดยย่อเท่านี้ ต่อจากนี้ควรทราบเรื่องการทอดกฐินต่อไป

“ทอดกฐิน” เกิดจากความคิดของชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะช่วยเหลือสนับสนุนการกรานกฐินของพระสงฆ์ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ตรงที่ว่า ทำอย่างไรจะช่วยให้พระสงฆ์ได้ผ้ากฐินผืนที่จะนำมาประชุมตกลงมอบกันนั้น โดยไม่ทำให้พระสงฆ์ต้องยุ่งยากลำบากมากนัก เมื่อคิดดังนี้ จึงมีชาวบ้านบางท่านจัดหาผ้ามา แล้วนำไปมอบให้แก่สงฆ์ผู้จะกรานกฐิน การกระทำอย่างนี้เรียกว่า ทอดกฐิน เมื่อนิยมทำตามกันสืบมา ก็กลายเป็นประเพณีทอดกฐิน

การที่นิยมทำกันมาก เพราะนอกจากเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนพระสงฆ์ในการกรานกฐินแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญบุญกุศลอย่างมากด้วย เพราะการถวายผ้ากฐิน เป็นสังฆทาน คือการถวายแก่สงฆ์เป็นส่วนรวม หรือส่วนกลาง ไม่จำเพาะเจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง

แล้วแต่สงฆ์จะมอบให้แก่พระภิกษุรูปใดต่อไป และเป็นกาลทาน คือ ทานที่ถวายได้เฉพาะกาลในเวลาจำกัดเพียง ๑ เดือนที่กำหนดไว้ในช่วงทำยฝนเท่านั้น

กิริยาที่ให้ผ้ากฐิน ใช้คำว่า“ทอด” ซึ่งแตกต่างจากการถวายของอื่นๆ เพราะไม่ได้ประเคน ไม่ได้ถวายแก่พระภิกษุรูปหนึ่งรูปใด ถวายเป็นของกลางต่อหน้าสงฆ์ทั้งหมดหรือท่ามกลางสงฆ์ทั้งหมด โดยวางปล่อยไว้ จึงเรียกว่า ทอดกฐิน

สาระสำคัญของการทอดกฐิน คือเป็นการขยายขอบเขตของความสามัคคีออกไปถึงชาวพุทธฝ่ายคฤหัสถ์ด้วย การทอดกฐิน เท่ากับเป็นหลักฐานแสดงความร่วมมือของชาวบ้านแก่พระสงฆ์ ว่า เขายังสนับสนุนพระสงฆ์หมั่นอยู่นั้นอยู่ด้วยดี อีกอย่างหนึ่ง เป็นสัญญาณบ่งบอกศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ ศรัทธานี้มีความหมายลึกซึ้ง อาจหมายถึงปฏิปทาจริยาวัตรของพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ ว่า เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนหรือไม่ ถ้าพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบ ถ้าพระสงฆ์กับประชาชนพร้อมเพรียงสามัคคีกันดี ผ้ากฐินก็จะเกิดมีขึ้นแก่พระสงฆ์ ให้พร้อมที่จะทำการกรานกฐินได้ทันที พระสงฆ์ไม่ต้องยุ่งยากลำบากหาอีก

ชาวบ้านรับภาระครั้งแรก คือจัดหาผ้ากฐินมาทอด พระสงฆ์รับภาระครั้งหลัง คือนำผ้ากฐินไปกราน เป็นสัญญาณแห่งการช่วยกันสืบต่อพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย

ตอนแรกก็ถวายแต่ผ้ากฐิน ซึ่งเป็นหลักของพิธี ต่อมาคงรู้สึกว่าจะไม่เต็มอิมแห่งศรัทธา พุทธศาสนิกชนจึงถวายสิ่งอื่นๆ ด้วย นานเข้าของที่ถวายในการทอดกฐินก็มากเข้าทุกที จนกระทั่งบาง

แห่งกลายเป็นโอกาสสำหรับรวบรวมทุนไว้ทำการใหญ่อื่นๆ เช่น สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นต้น แต่จะถวายเป็นของต่างๆ มากมายเท่าใดก็ตาม ตัวกฐินก็ยังคงเป็นผ้าผืนเดียวเท่านั้น ของนอกนั้นไม่ว่าใหญ่น้อยเท่าใด เรียกว่าเป็นบริวารกฐิน ทั้งสิ้น

ระยะแรกก็เป็นงานเฉพาะพิธีโดยหมู่คนมีศรัทธา ต่อมาก็ขยายเป็นงานของหมู่ชน ของชุมชน งานร่วมระหว่างต่างชุมชน จากงานเฉพาะพิธี ขยายเป็นมิ่งงานสมโภชฉลอง มีการเดินทางสนุกสนาน บางแห่งขยายจนกลายเป็นโอกาสแห่งการท่องเที่ยว จากพิธีที่เรียกว่าสังกรรมของพระสงฆ์ กลายเป็นงานบุญของพุทธศาสนิกชน จากงานพิธีทางพระศาสนา ขยายออกไปเป็นกิจกรรมที่มีความหมายกว้างขวางทางสังคม

สิ้นฤดูกฐินเมื่อผ่านกลางเดือน ๑๒ มีพิธีลอยกระทงแล้ว ก็เป็นอันจบสิ้นเทศกาลท้ายฝน ได้พูดถึงมหาปวารณา พูดถึง ตักบาตรเทโว พูดถึงกฐิน มาแล้วพอสมควร สามอย่างนี้ มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนามาก ส่วนลอยกระทงหนักไปทางพิธีของชาวบ้าน ขอเอ่ยถึงไว้แต่เพียงชื่อ

ไปร่วมพิธีกรรมหรืองานพิธี มีจิตใจสงบเบิกบานผ่องใส ด้วยบรรยากาศแห่งงานนั้น นับว่าเป็นบุญกุศลขั้นต้น

เข้าใจความหมายเนื้อหาสาระของพิธีกรรมและงานพิธีนั้นด้วย เป็นบุญกุศลชั้นกลาง

นำเอาความหมาย และเนื้อหาสาระนั้น ไปปฏิบัติ หรือ ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย เป็นบุญกุศลชั้นสูงสุด

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ,
โธโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง,
ปะฏิคคัณหาตุ, ปะฏิคคะเหตวา จะ, อิมินา ทุสเสนะ, กะฐินัง,
อัตถะระตุ, อัมहाกัง, ทิมะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้า
กฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน กับ
ทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้วจงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้
เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำอุปโลกน์กฐิน

แบบ ๒ รูป

รูปที่ ๑

ผ้ากฐินทานกับทั้งผ้าอาสนีสังสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ . . .
พร้อมด้วย . . . ผู้ประกอบด้วยศรัทธา อุตสาหะพร้อมเพรียงกันนำ
มาถวาย แต่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสนี้

ก็แลผ้ากฐินทานนี้เป็นของบริสุทธิ์ดีจลื่อนลอยมาโดยนภากาศ
แล้วแลตกลงในที่ประชุมสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงลงว่าเป็นของพระ
ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็หามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์

ทั้งปวงยอมอนุญาตให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำซึ่งกฐินัตถการกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต และมีคำพระอรธกถาจารย์ ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาตสังวรณาไว้ว่า ภิกษุรูปใดประกอบด้วยศีลสุตาธิคุณ มีสติปัญญาสามารถ รู้ธรรม ๘ ประการ มีบุพกิจ เป็นต้น ภิกษุรูปนั้น จึงสมควร เพื่อจะกระทำกฐินัตถการกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอมอนุญาตให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ.

(ไม่ต้อง สาธุ)

รูปที่ ๒

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอาวาสสังสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้า พิจารณาเห็นสมควรแก่ . . . ซึ่งเป็นผู้มีสติปัญญาสามารถ ๑๘๐ กระทำกฐินัตถการกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ฉาพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางระหว่างสงฆ์ (หยุดนิดหนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้จงให้สัตตทัญญาสาธุการขึ้นให้พร้อมกัน เทอญ.

(สาธุ)

แบบกรรมวาจาให้ผ้ากฐิน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ, ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ,
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต สัมมา, -สัมพุทธัสสะ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ. อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปันนัง,
 ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัสสะโต
 (อิตถันนามัสสะ) ทะเพยยะ, กะฐินัง อัตถะริตุง. เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ. อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปันนัง,
 สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัสสะโต (อิตถันนามัสสะ), ๓๓๓ กะฐะ
 อัตถะริตุง. อัธสาอัธสะโต ขะมะติ, อมสสะ กะฐินะทุสสัสสะ,
 อายัสสะโต (อิตถันนามัสสะ), ทาฆง, กะฐะง อัตถะริตุง, โส
 ตุณ^๑หัสสะ, ยสสะ นั๊กกะมะติ, โส ภาเสยยะ.

ทินนัง อิทัง สังฆะนะ, กะฐินะทุสสัง อายัสสะโต (อิตถัน-
 นามัสสะ), กะฐินัง อัตถะริตุง. ขะมะติ สังฆัสสะ ตัสมา ตุณ^๑หิ,
 เอวะเมตัง, ธาระยามิ.

หมายเหตุ ในวงเล็บ อิตถันนามัสสะ นั้น ให้ใส่ชื่อผู้ครองกฐินแทน

กฐิน: บทฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตย

บนฐานแห่งการให้และการร่วมมือ*

ขอเจริญพร ท่านรองเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พร้อมทั้งผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่าน

อาตมาภาพขอนุโมทนา ในกุศลเจตนาของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี และพุทธสมาคมจังหวัดสุพรรณบุรี ในการจัดสัมมนาครั้งนี้ ซึ่งแสดงถึงความมีจิตใจห่วงกังวล และมีความสนใจในการรักษาและสืบทอดประเพณีการทอดกฐิน ให้ประเพณีนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามความมุ่งหมายเดิมที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความหมายรวมไปถึงการปรับปรุงแก้ไขประเพณีในส่วนที่อาจจะเคลื่อนคลาดไปแล้วด้วย

---

* สัมมนาพิเศษกฐา และคำกล่าวปิดการสัมมนา เรื่อง “กฐิน: ประเพณีที่เบี่ยงเบนไป” พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) แสดงในโอกาสที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ อัญเชิญผ้ากฐินพระราชทานไปทอด ณ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร จ.สุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๕

ในเรื่องของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น การที่จะรักษาสืบทอด หรือปรับปรุงแก้ไข ข้อสำคัญจะต้องเข้าใจความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของตัวประเพณีนั้นเป็นข้อแรกก่อน นอกจากตัวความหมายที่เป็นสาระสำคัญแล้ว ก็จะต้องรู้จักรูปแบบของประเพณีนั้นด้วย

รูปแบบนี้แยกได้เป็น ๒ ส่วน คือ รูปแบบที่เป็นส่วนของเดิมอันเป็นพื้นฐาน และรูปแบบที่เป็นส่วนขยายเพิ่ม ตลอดจนพอกเข้ามาภายหลัง

ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของกฐิน

เรื่องกฐินนี้ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เราต้องเข้าใจให้ครบ คือ จะต้องรู้ทั้งตัวความหมาย สาระสำคัญ เจตนารมณ์ และรู้รูปแบบเดิมและรูปแบบที่ขยายเพิ่ม

รูปแบบเดิม หมายถึงรูปแบบที่เป็นพุทธบัญญัติเป็นพระวินัยเป็นส่วนที่ต้องรักษาไว้ รูปแบบนี้จะควบคู่ไปกับความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ หมายความว่า รูปแบบเดิมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการที่จะรักษาความมุ่งหมายที่เป็นสาระไว้ เป็นธรรมดาว่า เนื้อหาสาระจะต้องอยู่ได้ด้วยรูปแบบเป็นเครื่องรักษา แต่ถ้ารูปแบบไม่มีสาระ รูปแบบนั้นก็หาประโยชน์อะไรไม่ได้ เพราะว่าเนื้อหา กับรูปแบบเป็นสิ่งที่ต้องอยู่คู่กัน ตัวแท้ที่เราต้องการ คือเนื้อหาสาระ ความหมายเจตนารมณ์

นอกจากรูปแบบเดิมแล้ว ยังมีรูปแบบบางส่วนที่ขยาย

เพิ่มพูนขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องของกาลเทศะ โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณี อันนี้เราจะต้องเข้าใจและแยกออกให้ได้ว่าอันไหนเป็นส่วนขยายส่วน พอกส่วนเพิ่ม หรือแม้แต่เป็นเนื้องอก

สำหรับเรื่องกรฐิน เราก็เอาหลักการนี้เข้ามาจับ แต่อาตมภาพ เข้าใจว่าที่ประชุมนี้ได้ร่วมการสัมมนามาทั้งวัน คงมีความเข้าใจพอสมควรแล้ว ในที่นี้เพียงแต่มาทบทวนกันเล็กน้อย

กรฐินนั้น ความจริงเป็นกิจหน้าที่ของสงฆ์ คือเป็นงานที่พระสงฆ์จะต้องทำ เดิมนั้นไม่ใช่เรื่องที่ญาติโยมเข้ามาเกี่ยวข้อง การที่ญาติโยมเข้ามาร่วมนั้น เป็นเรื่องภายหลัง

หน้าที่ของพระสงฆ์ที่เรียกว่ากรฐินนี้ เป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากการจำพรรษา พูดถึงเรื่องการจำพรรษาก็โยงไปถึงเรื่องฤดูการที่เป็นเรื่องของธรรมชาติ หมายความว่าพระสงฆ์นั้นจำพรรษาอยู่ประจำที่ในฤดูฝน

ฤดูฝนนั้นมี ๔ เดือน พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัยให้พระสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝนนั้น โดยอยู่แค่ ๓ เดือน อันนี้คือข้อสังเกตรวบรวมแรก ฤดูฝน ๔ เดือน บัญญัติให้อยู่ประจำที่ ๓ เดือน แสดงว่ายังเหลืออีกเดือนหนึ่งจึงจะครบตลอดฤดูฝน อีกเดือนหนึ่งนี้จะเหลือไว้ทำไม ปรากฏว่าท่านเหลือไว้เป็นเวลาสำหรับพระสงฆ์จะได้หาจีวร ทำจีวร

ชีวิตของพระสงฆ์ โดยเฉพาะในสมัยโบราณนั้น คือชีวิตของการจาริก ท่านบัญญัติให้จำพรรษาในฤดูฝน เพราะว่าในฤดูฝนไม่สะดวก ไม่เหมาะกับการเดินทาง พอหมดระยะเวลาที่อยู่กับที่ในฤดูฝนแล้ว ก็ออกจาริกกันต่อไป ในการจาริกนี้ท่านควรจะเตรียมตัวกัน

ให้พร้อม มีบริวารอะไรที่ควรเตรียมก็เตรียมไว้เสีย สิ่งที่จะต้องเตรียมอย่างหนึ่งที่สำคัญก็คือ เครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ จีวร เหลือเวลา ๑ เดือนไว้สำหรับหาจีวร พระแต่ละองค์มีหน้าที่ที่เป็นเรื่องของตัวเอง ในการที่จะต้องหาจีวร ทำจีวร

เพราะปรารภเรื่องนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติเรื่อง กฐินขึ้นมาในช่วงเวลานี้ คือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการหาจีวรทำจีวรของพระสงฆ์ โดยยกเอาเรื่องการหาจีวรทำจีวรนี้ขึ้นมาเป็นกิจกรรมของสงฆ์ส่วนรวม กำหนดให้พระสงฆ์ที่หาจีวรทำจีวรสำหรับตนเอง แต่ละองค์นี้ให้มาร่วมกันทำกิจกรรมส่วนรวมขึ้นมาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องของการหาจีวรทำจีวรเหมือนกัน ซึ่งเรียกชื่อพิเศษว่า กฐิน แต่แทนที่จะเป็นการหาจีวรทำจีวรสำหรับตนเอง ก็เป็นการช่วยกันหาผ้าของส่วนรวมที่จะเอามาตกลงกันมอบให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ให้เป็นผลของความสามัคคี

ถ้ามองในแง่หนึ่งก็เหมือนกับว่า พระพุทธเจ้าจะทรงพิสูจน์ความสามัคคีของพระสงฆ์ที่อยู่ด้วยกันมาตลอดเวลา ๓ เดือน ว่ามีความพร้อมเพรียงปรองดองกันหรือไม่ เพราะจะต้องมาทำกิจกรรมร่วมกันในการที่จะหาผ้ากฐินนี้ขึ้นมา และเสร็จแล้วก็ต้องมามอบให้แก่พระองค์หนึ่ง โดยต้องมีความยินยอมพร้อมเพรียงตกลงกันได้ และนอกจากพิสูจน์ความสามัคคีที่มีอยู่แล้วก็จะได้เป็นเครื่องผูกใจกันไว้อีกด้วย เพราะว่าในโอกาสที่จะแยกย้ายกันไปก็ได้มาพร้อมเพรียงกัน ช่วยกันหาจีวรขึ้นมาแล้วถวายให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งบอกว่าเป็นผู้ที่มีศีลาจารวัตร มีความประพฤติดีงาม มีความสามารถ เมื่อต่างก็มีคุณสมบัติดีอย่างนี้ องค์ไหนจีวรเก่าก็ถวายองค์นั้นไป

เรื่องของกฐินก็มีสาระสำคัญอยู่ตรงนี้ คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการหาจิ๋ว ทำจิ๋ว แต่แทนที่จะเป็นเรื่องว่าแต่ละองค์ทำให้ตัวเองทำนาก็ให้มีกิจกรรมของส่วนรวมขึ้นมา ในการที่จะให้พระที่จำพรรษาทั้งวัดมาพร้อมเพรียงกันหาและทำจิ๋วให้แก่สมาชิกในชุมชนของตน

ตอนที่จะเป็นกฐิน ก็คือตอนที่ว่าพระทั้งหมดที่จำพรรษาร่วมกันในวันนั้น ตลอดเวลา ๓ เดือนนั้น หาผ้าได้แล้วก็มาประชุมกัน เอาผ้านั้นมาเข้าที่ประชุม ตามระบบการอยู่ร่วมและดำเนินกิจการร่วมกันของสงฆ์ ที่ท่านเรียกว่าสังฆกรรม คือ งานของส่วนรวม กล่าวคือสงฆ์ เมื่อเข้าที่ประชุมแล้วก็มาตกลงกันว่าภิกษุรูปใดในหมู่ของตนนั้นเหมาะสมควรจะได้อิ๋ว อย่างที่กล่าวเมื่อกี้ว่าพิจารณาถึงความสามารถ และความประพฤติ เมื่อดูแล้วเห็นว่าองค์นี้คุณสมบัติอื่นท่านก็มีอยู่แล้ว ยังมีจิ๋วเก่าที่สุดด้วย ก็เสนอขึ้นมา และเมื่อเห็นชอบ ที่ประชุมก็มีมติตกลงกันว่ามอบจิ๋วนั้นให้องค์นี้ไป

เมื่อมอบผ้าให้องค์นั้นไปแล้ว องค์ที่ได้รับผ้าจะต้องทำจิ๋วให้เสร็จในวันเดียวและเอากลับมาแจ้งแก่ที่ประชุมให้ทราบ ตกลงว่าพระองค์เดียวได้รับมอบผ้าจากที่ประชุม ก็ไปทำจิ๋ว แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องที่องค์เดียวทำโดดเดี่ยวหรอก ให้องค์เดียวทำให้เสร็จก็จริง แต่ในเวลาทำนั้นทุกองค์ต้องมาช่วยกันทำ ท่านบอกว่าพระทุกรูปที่จำพรรษาร่วมกันนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อย พรรษามาก พรรษาน้อย ต้องมาช่วยกันทำจิ๋วให้พระองค์นี้ คือ ตอนนี้เรารู้แล้วว่า จิ๋วเป็นของพระองค์นี้ แต่เราก็มาร่วมกันทำ

พอทำเสร็จแล้วก็นำเข้าไปประชุมอีก พระที่ได้รับมอบผ้านั้นก็แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า ตนได้ทำถูกต้อง ครบกระบวนการของ

การทำผ้ากฐินแล้ว ที่ประชุมก็อนุโมทนา คือแสดงความเห็นชอบ เมื่อที่ประชุมแสดงความเห็นชอบด้วยแล้ว ก็เป็นอันว่าจบกิจหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เรียกว่า “กรานกฐิน”

ในที่นี้จะไม่แยกแยะอธิบายว่าทำไมถึงเรียกว่า กฐิน ทำไมถึงเรียกว่ากรานกฐิน เป็นรายละเอียด คงได้ฟังกันมาแล้ว

รวมความก็คือว่า พระองค์ที่ได้รับมอบหมายผ้าจากที่ประชุมไปทำผ้าจีวร และก็ได้รับความช่วยเหลือจากพระในวัดนั้นทุกองค์ จนกระทั่งทำกิจขั้นสุดท้ายเสร็จแล้ว ก็ไปแจ้งต่อที่ประชุมให้ที่ประชุมรับทราบเพื่อขอความเห็นชอบร่วมกัน

เมื่อได้หาผ้าและทำจีวรร่วมกันให้แก่พระองค์หนึ่งอย่างนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ได้รับผ้ากฐินไป องค์นี้สบาย เรื่องที่ว่าเมื่อเวลาจะหาจีวรทำจีวร ๑ เดือน องค์นี้เสร็จแล้ว แต่องค์อื่นยังไม่เสร็จ องค์ที่ยังไม่เสร็จ อาจจะมัวยุ่งมาช่วยองค์นี้อยู่ เวลาเหลือน้อย แต่ก็เบาใจได้ เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงวางพุทธบัญญัติเรียกว่า อานิสสํกฐิน ว่าพระที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม มาทำการกรานกฐินได้ อนุโมทนาเสร็จแล้ว ก็ให้ได้รับอานิสสํ คือสิทธิพิเศษต่างๆ หลายประการ ซึ่งเอื้อต่อการที่จะหาและรวบรวมผ้าทำจีวร รวมทั้งขยายเวลาที่จะหาจะทำจีวรออกไปอีก ๔ เดือน แต่ละองค์ได้สิทธิพิเศษขยายเวลาออกไป แต่ก่อนมีสิทธิแค่ทำยถุฎพน คือ ถึงกลางเดือน ๑๒ ก็หมดสิทธิ แต่เพราะมัวไปช่วยเขา ทำเพื่อแสดงความสามัคคี ตอนนี้อย่างไรก็แล้ว ตัวเองก็ได้สิทธิพิเศษขยายเวลาออกไป นี่คือการให้ความยอมรับและสนับสนุนต่อการที่มาสวดมนต์ในเรือนของส่วนรวม

รวมความว่า กฐินเป็นเรื่องของกิจหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เป็นส่วนรวม เรียกว่า เป็นการพิสูจน์ความสามัคคีและการแสดงน้ำใจต่อกัน เป็นการผูกใจกันไว้ ต่อจากนี้ก็จะแยกย้ายกันไป แต่ก่อนจะไปก็ได้แสดงน้ำใจต่อกันไว้อย่างดี มีความพร้อมเพรียง สามัคคีกัน

กฐินขยายผล กลายเป็นกิจกรรมของประชาชน

ในการที่จะเสร็จเป็นกฐินนั้น มีกิจกรรมสำคัญแยกได้เป็นสองตอน ได้แก่

๑. ตอนเข้าที่ประชุม ซึ่งมี ๒ ช่วง คือ ประชุมมอบผ้ากฐินให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งไป และเมื่อพระทั้งวัดไปช่วยกันทำจีวรเสร็จแล้วก็มาประชุมกันอีก พระที่ได้จีวรก็แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงกิจกรรมที่สำเร็จแล้ว และที่ประชุมก็นุโมทนา กับ
๒. ตอนนอกที่ประชุม ซึ่งก็มี ๒ ช่วงเหมือนกัน คือ การหาผ้ามาก่อนมอบ กับตอนมอบกันแล้วก็ไปทำจีวร

กิจกรรม ๒ อย่างนี้ เดิมเป็นหน้าที่ของพระ ตามพุทธบัญญัติ พระต้องทำหมด แต่พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงเปิดโอกาสไว้ในพุทธบัญญัติว่า ผ้าที่เอามามอบให้ จะเป็นผ้าที่ทำมาเสร็จแล้วก็ได้ หมายความว่า มีญาติโยมนำมาถวายก็ได้ แต่ต้องถวายได้มาในวันนั้น และเอามามอบกันในที่ประชุม

ตรงนี้แหละ คือจุดที่แยกเป็น ๒ ตอน ตอนที่เป็นเรื่องของที่ประชุม คือตอนมอบผ้าและตอนอนุโมทนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์โดย

แท้ ส่วนอีกตอนหนึ่งที่เป็นเรื่องของการหาผ้าและทำผ้า ท่านขยายกว้างออกไป คือนอกจากพระสงฆ์จะสามัคคีกันเองแล้ว ถ้าคฤหัสถ์จะศรัทธาและร่วมใจ ก็ให้คฤหัสถ์เข้ามาสามัคคีด้วยได้ คือ เข้ามาร่วมในเรื่องกฐินนี้ ในส่วนของการเอาจีวรมาถวายพระสงฆ์

แต่ตรงนี้ขออย่าว่า ญาติโยมพุทธศาสนิกชนนั้นต้องมีศรัทธาของเขาเอง ต้องเกิดจากน้ำใจของเขาเอง พระสงฆ์จะไปบอกเขาไม่ได้เป็นอันขาด จะไปพูดเลียบเคียงทำเลศนัยไม่ได้ทั้งสิ้น ถ้าไปบอกว่าวัดฉันยังไม่มีใครมาทอดกฐิน แล้วเขามาทอดกฐิน กฐินนั้นก็เป็นอย่างนั้น จะไปแสดงอะไรก็ตามที่เป็นเลศนัยทำให้เขามาทอดกฐิน ผิดทั้งนั้น ทำให้การกรานกฐินเป็นโมฆะ

การที่ญาติโยมจะมีน้ำใจศรัทธาและมีความสามัคคี ก็หมายความว่า พระในวัดนั้น ต้องมีความประพฤติดี มีความสามัคคี ปฏิบัติถูกต้องตามศีลาจารวัตรที่ทำให้ญาติโยมมีศรัทธาเลื่อมใส เขาจึงอยากจะร่วมมือช่วยเหลือโดยเอาผ้ามาถวาย

ในส่วนที่ญาติโยมทำได้ แสดงสามัคคีได้ โดยเอาผ้ามาถวายนี้แหละ ก็จึงทำให้พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ทำต่อกันมาจนขยายตัวเป็นประเพณีทอดกฐิน ซึ่งเราเรียกว่าไปทอดกฐิน การทอดกฐินก็เลยเป็นเรื่องของคฤหัสถ์เข้ามามีส่วนด้วย ตกลงก็จึงมี ๒ ส่วน คือส่วน**กรานกฐิน** เป็นเรื่องของพระ และส่วน**ทอดกฐิน** เป็นเรื่องของคฤหัสถ์ คือการเอาผ้ากฐินไปถวายสงฆ์ ถวายเป็นส่วนรวม ถวายเป็นส่วนกลาง

เวลาไปถวายตัวผ้ากฐิน ซึ่งเป็นแกนของเรื่อง ที่เรียกว่า **องค์กฐิน** นั้น จะต้องไม่ถวายแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง แต่เอาไปวางไว้

ต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ แล้วพระสงฆ์ท่านก็ไปตกลงกันเองในที่ประชุมว่าจะมอบให้แก่พระรูปใด

สาระสำคัญของกฐินนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องของความสามัคคีในพระสงฆ์แล้วขยายออกไปสู่พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ โดยเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ได้มาร่วมแสดงความสามัคคีด้วยการที่ฝ่ายคฤหัสถ์จะมาแสดงความสามัคคีด้วยนั้น ก็มีผลย้อนกลับในแง่ที่เป็นทั้งการย้าเตือน และการพิสูจน์ ถึงการที่พระสงฆ์จะต้องประพฤติดีสามัคคีกันอยู่ก่อน

เป็นอันว่า ตอนนี้นำพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์มาสามัคคีกับพระสงฆ์แล้ว ต่อมาพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ก็สามัคคีกันเองอีก แทนที่ว่าคนเดียวมาถวายก็ไปร่วมกันทำอย่างที่เราานิยมมี *กฐินสามัคคี* ตลอดจนมีประเพณีที่เรียกว่าจุลกฐิน เพื่อแสดงความสามัคคีให้มากขึ้น โดยต้องทำทุกอย่างให้เสร็จในวันเดียว ตั้งแต่นำผ้ามาปั่นเป็นด้าย เอาด้ายนั้นมาทอเป็นผ้า เอาผ้านั้นมาซักมาเย็บมาย้อมเป็นจีวร ต้องทำให้เสร็จในวันเดียว และถวายให้เสร็จภายใน ๒๔ ชั่วโมง เรียก *จุลกฐิน* ล้วนเป็นเรื่องของการสามัคคีทั้งนั้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องการสามัคคีข้ามถิ่น คือ พุทธศาสนิกชนในถิ่นนี้ถือตัวว่าเป็นเจ้าของวัดนี้ เป็นศรัทธาของวัดนี้ ก็ไปทอดกฐินที่วัดอีกตำบลหนึ่งซึ่งเป็นวัดของตำบลนั้นเป็นการแสดงน้ำใจต่อวัดนั้นและต่อชาวตำบลอีกตำบลหนึ่งนั้น บางทีก็ข้ามจังหวัดอย่างที่ท่านทั้งหลายมาทอดนี้ เป็นการแสดงน้ำใจสามัคคีที่ขยายวงกว้างออกไป สาระสำคัญของกฐินจึงอยู่ที่การแสดงออกซึ่งความสามัคคี

รักษาสาระและเจตนารมณ์ไว้ แล้วพัฒนาประเพณีให้มีประโยชน์ยิ่งขึ้นไป

ในการทอดกฐินนั้น สิ่งสำคัญก็คือตัวผ้าผืนเดียวที่ถวายให้พระท่านเอาไปตกกลมอบกัน ต่อมาเราก็คิดจะช่วยอนุเคราะห์ให้พระสงฆ์ได้มีความสุขในความเป็นอยู่ด้านอื่นๆ ด้วย ก็เลยเอาวัตถุปัจจัย หรือบริวารอื่นๆ ไปถวายด้วย เพิ่มเข้าไปเป็นส่วนประกอบ โดยเอามาถวายเพิ่มจากผ้าที่เป็นองค์กฐิน เรียกว่า **บริวารกฐิน** ดังจะเห็นในคำถวายผ้ากฐินว่า “ถวายผ้ากฐินพร้อมทั้งบริวาร”

ของที่เป็นบริวารนี้แหละเป็นส่วนที่เป็นเนื้ออกขยายออกไปๆ ไปๆ มาๆ คนถวายกฐินไม่รู้ตัวกฐินอยู่ที่ไหน หลายคนยังไม่รู้เลยว่าตัวกฐิน คืออะไร ไปมองที่บริวารกฐินเป็นตัวกฐิน ตลอดจนทอดกฐินเพื่อสร้างโน่นสร้างนี่ เพื่อเอาเงินเอาทอง อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ขยายพอกโตออกไป ตลอดจนกระทั่งว่าจะได้มีโอกาสไปเที่ยวกัน กลายเป็นกฐินเที่ยว กฐินทัศนาจร

อย่างไรก็ตาม ถ้าสาระยังอยู่ ส่วนประกอบอย่างนี้เมื่อรู้จักจัดทำให้ดี ก็ไม่เสียหายอะไร หมายความว่าต้องทำให้อยู่ในขอบเขต คืออย่าให้เป็นเรื่องรื่นเริงสนุกสนานจนเลยเถิด จนกระทั่งออกนอกธรรมไป กลายเป็นสุรา กลายเป็นการพนันไปก็เสียหาย ข้อสำคัญคือจะต้องรักษาความหมายที่แท้ และเจตนารมณ์ของกฐินเอาไว้ และจัดกิจกรรมเสริมที่เป็นประโยชน์ชนิดที่สอดคล้องกัน

ถ้าหากว่าสิ่งที่มีขึ้นมาเป็นเครื่องประกอบองค์กฐิน ที่เรียกว่าบริวารกฐินเหล่านี้ จะเป็นส่วนเสริมให้กฐินมีความหมายมีความสำคัญยิ่งขึ้น โดยที่เราเข้าใจสาระสำคัญคือความสามัคคีและแสดง

ออกโดยการให้แก้กัน ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ดี

ขอเสนอว่า นอกจากสิ่งของที่เป็นบริวารกฐิน เราอาจจะมีการกิจกรรมที่เป็นบริวารกฐินขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่นเราไปถิ่นโน้น เขามีความต้องการอะไร มีความขาดแคลนอะไร เราควรจะช่วยเหลือสงเคราะห์อะไร เราก็นำไปพร้อมกับกฐิน จัดกิจกรรมที่เป็นบริวารกฐินขึ้นมา ไม่ใช่ไปเกื้อกูลเฉพาะพระสงฆ์อย่างเดียว แต่ไปให้ความหมายและทำประโยชน์แก่ท้องถิ่นด้วย

ความหมายนี้มีมาแต่โบราณ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพุทธศาสนิกชนถือว่าวัดในถิ่นของตัวเองนั้นเป็นวัดของตน เป็นวัดของหมู่บ้านของตน ของตำบลของตน ของอำเภอของตน ที่นี้เวลาไป เราไม่ได้ไปเฉพาะที่วัด แต่มีความหมายถึงว่าเราไปสามัคคีกับชาวบ้านในถิ่นในตำบลนั้น ถ้าเราช่วยให้ท้องถิ่นนั้นมีอะไรองงามขึ้นมา ก็น่าจะเป็นกิจกรรมประเภทบริวารกฐินได้

ยกตัวอย่างเช่นว่า ที่ตำบลนั้นมีความขาดแคลนในเรื่องนี้ หรือมีความต้องการในเรื่องนี้ หรือควรจะได้มีการพัฒนาในเรื่องนี้เป็นประโยชน์อยู่ เราก็จัดตัวกฐินพร้อมทั้งกิจกรรมบริวารกฐินในรูปแบบที่ว่าไปช่วยเหลือสงเคราะห์หรือไปทำอะไรเป็นการให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น อันนี้ อาตมภาพก็ขอเสนอไว้ คือให้กฐินขยายกว้างออกไปในแง่ของ บริวารกฐิน ว่า นอกจากมุ่งกันในด้าน ของบริวาร แล้ว ก็ให้หันมาสนใจในแง่ของการจัดกิจกรรมบริวาร ให้มีคุณค่าอย่างแท้จริงด้วย

ที่พูดมานี้เป็นการเน้นความหมายอย่างง่ายๆ คือความสามัคคีและโยงต่อมาถึงเรื่องที่เราจัดทำเห็นๆ กันอยู่ คือ เรื่องบริวาร

กฐิน ทั้งด้านของบวรและกิจกรรมบวร โดยขอให้สนใจ พิจารณาทบทวนปรับปรุงกันในเรื่องกิจกรรมบวร นี่เป็นความหมายระดับพื้นๆ ที่แยกเป็นส่วนๆ

แต่ถ้าจะพูดให้ได้ความหมายที่ลึกลงไปจนถึงหลักการ พื้นฐานที่ครอบคลุม กฐินที่เป็นกิจกรรมแห่งความสามัคคีของสงฆ์นี้ ก็มีสาระสำคัญหรือเจตนารมณ์อยู่ที่การย้ำเตือนในหลักการและ ฝึกปฏิบัติในวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตยนั่นเอง

จะเห็นได้ชัดว่า **กฐินเป็นกิจกรรมของสังคมประชาธิปไตย** การกรานกฐิน ซึ่งเป็นแกนของกฐินนั้น บ่งชี้ถึงความหมายนี้ และ ในกิจกรรมประชาธิปไตยนี้ ท่านเน้นความหมายที่สำคัญๆ คือ

- ความมีส่วนร่วม ที่มีลักษณะเป็นความร่วมมือ
- ความร่วมมือนั้น เป็นไปด้วยความสามัคคี พร้อมเพรียง ร่วมแรงร่วมใจกัน
- ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจนั้น แสดงออกในการให้และการกระทำเพื่อผู้อื่น

การแสดงออกในการเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของตนนั้น คนทั่วไปพร้อมที่จะทำอยู่แล้ว ไม่ต้องเน้นความหมายแง่นี้ในการ พัฒนาประชาธิปไตย แต่ควรฝึกฝนพัฒนาประชาธิปไตยด้วยกิจกรรมที่สมาชิกของชุมชนมาร่วมกันคิดร่วมกันแสดงออกในการ ให้และทำเพื่อผู้อื่น วิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญแก่คุณลักษณะอย่างนี้ จึงจะนำสังคมประชาธิปไตยไปได้โดยเกษมสวัสดิ์

วันนี้เป็นวันที่มีการสัมมนา ซึ่งถือว่าเป็นวันสุกดิบ พรุ่งนี้ก็เป็นวันทอดกฐินแล้ว การทอดกฐินนี้เราก็ก้าวกันไปตามประเพณี

แต่อย่างน้อยก็ให้เราเข้าใจความหมาย สาระสำคัญ ความมุ่งหมาย หรือเจตนารมณ์ของกฐินไว้ก่อน แล้วก็พยายามทำให้เกิดผลตาม ความมุ่งหมายนั้นให้ได้ และต่อจากนี้ไปถ้ามีโอกาสก็ช่วยกันหาทาง ที่จะปรับปรุงพัฒนาเรื่องของกฐินนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับญาติโยมว่าทำ อย่างไรจะให้ความหมายเป็นประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้น ตามสาระ ที่ว่ามานั้น

วันนี้มีเวลาน้อย บัดนี้ก็ล่วงเลยเกินเวลาไปมากทีเดียว กลายเป็นบ่าย ๔ โมง ๔๐ นาทีแล้ว อาตมภาพคิดว่าจะแสดงแง่คิด ไว้เพียงบางประการ ซึ่งถ้าหากกว่าจะเป็นจุดที่จะทำให้มีแง่สำหรับไป ต่อไปขยายให้เกิดเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าเป็นแก่นสารขึ้นมาได้ ก็จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้กฐินนี้มีความหมายต่อพระศาสนา และสังคมประเทศชาติมากยิ่งขึ้น เพราะเท่าที่เป็นมา ความหมาย เดิมแท้ก็มีสาระสำคัญอยู่ที่จุดนี้

ความหมายเดิมแท้นั้นก็คือว่า กฐินนี้เป็นกิจกรรมแห่ง ความสามัคคีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของสงฆ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องดำรง พระศาสนาให้มั่นคงอยู่ได้ และการที่พระศาสดาดำรงอยู่นั้นก็เพื่อ ประโยชน์สุขแก่ประชาชน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า พรหมจรรย์คือ พระศาสนา นี้ จะดำรงอยู่ยั่งยืนก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก

บัดนี้ก็เป็นเวลาพอสมควรแล้ว ได้เวลาที่จะต้องปิดประชุม ผู้ดำเนินการประชุมก็ได้มาแจ้งว่าถึงเวลาจะต้องปิด ฉะนั้น อาตม- ภาพคงจะได้แต่เพียงอนุโมทนาผู้ที่มาร่วมประชุมสัมมนานี้อีกครั้งหนึ่ง และขอให้เราทั้งหลาย ช่วยกันรักษาสืบทอด ความหมาย ความมุ่ง- หมาย หรือเจตนารมณ์ของกฐินสืบต่อไป ทั้งในเรื่องของการส่งเสริม

ความสามัคคี การพัฒนวิถีชีวิตในสังคมประชาธิปไตยที่ชอบธรรม พยายามที่จะมีความคิดสร้างสรรค์ในการที่จะพัฒนาปรับปรุงสิ่งที่เป็นบวรของภคินี ทั้งในส่วนที่เป็นของบวรและกิจกรรมบวร ให้มีความหมายและเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา แก่สังคมประเทศชาติ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคมสืบไป

ในโอกาสนี้ ขออาราธนาคุณพระรัตนตรัยอวยชัยให้พร รตนตุดยานุภาเวน รตนตุดยเดชสา ด้วยเดชานุภาพคุณพระรัตนตรัย พร้อมทั้งกุศลเจตนาที่ท่านทั้งหลายได้ตั้งขึ้นแล้ว ซึ่งนำมาสู่การที่ได้มาร่วมในกิจกรรมการทอดกฐิน ณ โอกาสนี้ จงเป็นปัจจัยอภิลาภ รักษา ให้ทุกท่านเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย มีความร่มเย็นเป็นสุข เจริญงอกงามในพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยทั่วกันทุกท่าน ตลอดกาลนาน

ความรู้เรื่องวัด*

วัดคืออะไร?

วัดคืออะไร ถ้าตอบให้ง่ายที่สุดก็ต้องว่าวัดคือที่อยู่ของพระสงฆ์ แต่คำตอบแบบนี้ จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายต้นและแคบเกินไป

“วัด” มีคำเรียกหลายอย่าง นอกจากคำว่าวัดเองแล้ว มีคำที่ใช้อยู่เดิมในภาษาบาลีอีก ๓ คำ คือ “อาราม” “วิหาร” และ “อาวาส”

อาราม แปลว่าสวนหรือที่รื่นรมย์ วิหารและอาวาสแปลอย่างเดียวกัน คือที่อยู่อาศัย แต่ศัพท์เหล่านี้ถึงถึงความหมายทางด้านวัตถุ หรือรูปธรรม เพื่อพูดจากันเข้าใจง่าย ๆ จะถือเอาความหมายตามตัวอักษรนี้ เป็นความหมายที่แท้จริง หาเพียงพอไม่

ถ้าถือเอาคำแปลตามตัวอักษร อาราม หมายถึงสวนไหนก็ได้ อาวาสหมายถึงที่อยู่ของใครก็ได้ วิหารใช้ในความหมายที่จำกัดดีกว่าคำอื่น และสื่อถึงความหมายทางนามธรรมด้วย ถึงกระนั้นก็เป็นเรื่องที่ต้องอธิบาย มิใช่เข้าใจเพียงตามตัวอักษร

การบวชเรียนของพระ มุ่งเพื่อการทำหน้าที่ของพระ มากกว่าจะมุ่งเพื่อจะได้ไปอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง การมีที่อยู่โดยเฉพาะ ก็เพื่อมุ่งให้ทำหน้าที่ได้ดี มากกว่ามุ่งเพียงเพื่อการอยู่

---

* พิมพ์ครั้งแรก ในหนังสือ “ทุนสร้างวัด วัดวชิรธรรมปิปป นครนิวยอร์ก

ว่าที่จริง พระสงฆ์ไม่มีที่อยู่เป็นสมบัติของท่านเองด้วยซ้ำ วัดเป็นสมบัติของใคร ควรจะได้พูดกันต่อไป หน้าที่ของพระต่างหาก ที่เป็นสมบัติของพระแท้จริง

ดังนั้น จะพูดถึงความหมายของวัดก็ต้องพูดถึงหน้าที่ของพระด้วย วัดจึงหมายถึงสถานที่ที่พระไปอยู่ เพื่อจะทำหน้าที่ของพระได้อย่างสมบูรณ์

หน้าที่ของพระ เรียกเป็นคำศัพท์สมัยใหม่ว่า “ศาสนกิจ” จึงอาจให้ความหมายของวัดได้ว่า สถานที่อันเหมาะสมที่พระจะอยู่อาศัย เพื่อปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลดี หรืออย่างน้อย จะต้องให้ความหมายว่า วัด คือ ที่พระสงฆ์อยู่อาศัยและปฏิบัติศาสนกิจ หรือจะพูดอย่างภาษาสมัยใหม่ก็ว่า วัด คือ ที่พระสงฆ์อยู่อาศัยและใช้เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติศาสนกิจ

ควรเน้นเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า คำว่าที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ไม่ได้มีความหมายเหมือนบ้านเรือนซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวบ้าน เพราะประการแรก พระสงฆ์ไม่ได้มีที่อยู่อาศัยเป็นสมบัติของตนเอง ประการที่สอง การอยู่ไม่ใช่ความหมายหลัก การปฏิบัติศาสนกิจต่างหาก เป็นความหมายหลัก แต่เพราะเป็นธรรมดาที่บุคคลจะต้องมีที่อยู่อาศัย แม้จะปฏิบัติศาสนกิจ ก็ต้องมีที่อยู่อาศัย เมื่อไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเอง ก็อยู่ในที่ทำงานหรือที่ปฏิบัติศาสนกิจนั้นแหละ คือจัดที่พักอาศัยไว้ในเขตที่ทำงาน เอาการพักอาศัยมาพียงอยู่กับการปฏิบัติศาสนกิจ จุดสำคัญให้ยืນหลักว่าศาสนกิจเป็นที่หมาย การอยู่อาศัยเป็นปัจจัยประกอบ พูดอีกอย่างหนึ่งว่า ไม่ใช่อยู่เพื่อความสุขสบาย แต่อยู่เพื่อทำหน้าที่ได้

วัดมีหน้าที่อย่างไร?

หน้าที่ของพระที่เรียกว่า “ศาสนกิจ” นั้น โดยย่อมี ๓ อย่าง คือ การศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัย การปฏิบัติธรรมวินัย และการเผยแผ่ธรรมวินัย

การเผยแผ่ธรรมวินัย ก็คือการสอนผู้อื่นให้เล่าเรียนธรรมวินัย และสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติธรรมวินัย ถ้ากระจายออกให้หมด จึงเป็น ๔ คือ ศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัย ปฏิบัติธรรมวินัย สอนผู้อื่นให้เล่าเรียนธรรมวินัย และสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติธรรมวินัย แต่ถ้าย่อลงในแง่บุคคลที่เกี่ยวข้องก็มีเพียง ๒ อย่าง คือ

- ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมวินัย (ด้วยตนเอง)
- เผยแผ่ธรรมวินัยด้วยการสั่งสอนแนะนำ(ให้ผู้อื่นศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมวินัย)

บุคคลที่พระสงฆ์สั่งสอนแนะนำ ให้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมวินัยนั้นมี ๒ พวก คือ พระสงฆ์ด้วยกันเองพวกหนึ่ง และคฤหัสถ์หรือชาวบ้านอีกพวกหนึ่ง เมื่อพูดมาถึงขั้นนี้ ก็เป็นอันเริ่มก้าวข้ามเขตแดนของวัดออกมา คือ เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์หรือวัด กับชาวบ้านหรือประชาชน

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน หรือระหว่างวัดกับประชาชนนั้น เกิดจากที่มาสำคัญ ๒ อย่าง คือ

๑. การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับประชาชน คือการเผยแผ่อบรมชาวบ้าน ให้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมวินัย ดังที่กล่าวมาแล้ว

๒. มีพุทธบัญญัติวางไว้เป็นวินัยของพระสงฆ์ ให้ชีวิตของพระสงฆ์ต้องผูกพันอยู่กับประชาชน ไม่อาจตัดขาดจากสังคมภายนอกได้ คือ ต้องอาศัยปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ที่ชาวบ้านอำนวยความสะดวก

ทั้งสองข้อนี้สัมพันธ์กัน คือ วางไว้เพื่อให้การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์กับชาวบ้าน หรือพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย (บรรพชิตกับคฤหัสถ์) พึ่งพาอาศัยกัน ผูกพันกันอยู่ และอำนวยความสะดวกแก่กันตามหลักพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียุบการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร

“แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มียุบการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรม . . . จงประกาศวิธีดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ (พรหมจรรย์ - มรรค ๘) . . . แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

“ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิต (ชาวบ้านกับพระสงฆ์) ต่างอาศัยกันและกัน โดยทางอาміสทาน (การให้สิ่งของปัจจัย ๔) กับธรรมทาน (การให้ธรรม) ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (พรหมจรรย์ - มรรค ๘) นี้ เพื่อสลดโสมภิกเลส กำจัดทุกข์ให้หมดสิ้น ด้วยวิธีการดังกล่าวมานี้”^๑

---

^๑ ขุ.อิติ.๒๕/๒๘๗/๓๑๕

และพุทธพจน์อีกแห่งหนึ่งว่า

“สมณพราหมณ์ (พระสงฆ์และนักบวช) ผู้เป็นทิศเบื้องบน
อันกุลบุตร (ชาวบ้านที่ดี) พึงบำรุงด้วยฐานะ ๕ คือ

- ๑) ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
- ๒) ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
- ๓) ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
- ๔) ด้วยความเต็มใจต้อนรับ
- ๕) ด้วยจัดหาอาวาสถาน

“สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุงจาก
กุลบุตร โดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร โดยฐานะ ๖
อย่าง คือ

- ๑) สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
- ๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
- ๔) สอนสิ่งที่เขายังไม่เคยได้เล่าเรียนสดับฟัง
- ๕) ชี้แจงสิ่งที่ได้เล่าเรียนสดับฟังแล้ว ให้เข้าใจชัดเจน
- ๖) บอกทางดำเนินชีวิตให้ประสบสุขสวัสดี”^๑

เมื่อสรุปความตามนี้ โดยยึดบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก จะ
เห็นว่า พระสงฆ์กับชาวบ้าน มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน
ต่างฝ่ายต่างให้ ต่างฝ่ายต่างรับ ซึ่งเรียกว่าเป็นหน้าที่ต่อกัน

---

๑ ที.ปา.๑๑/๒๐๔/๒๐๕

พระสงฆ์สัมพันธ์กับชาวบ้าน โดย

๑. ให้ธรรม คือเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางจิตใจ
  ๒. รับสิ่งของ คือเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางกาย
- ชาวบ้านสัมพันธ์กับพระสงฆ์ โดย

๑. ให้สิ่งของ คือเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางกาย
๒. รับธรรม คือเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตทางจิตใจ

หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อชาวบ้านก็คือหน้าที่ของวัดต่อประชาชน เมื่อมองจากด้านของชาวบ้านเข้ามา ก็จะทำให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับวัด หรือไปวัด ด้วยกิจ ๒ อย่าง คือ

- ไปอุปถัมภ์บำรุงวัดและพระสงฆ์
- ไปแสวงธรรม ด้วยการเล่าเรียนศึกษา และประกอบกิจกรรมที่เป็นกุศล

เมื่อพูดมาถึงตอนนี้ ก็สรุปได้ว่า ศาสนกิจ อันได้แก่หน้าที่ การงานหรือกิจกรรมของพระสงฆ์นั้น จัดเป็น ๒ ประเภท พูดสั้นๆ ว่า งานหลักของวัดมี ๒ อย่าง คือ

๑. กิจการในหมู่พระสงฆ์เอง
๒. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน

เป็นอันว่า วัด มิใช่แต่จะเป็นที่พระสงฆ์อยู่อาศัยและปฏิบัติ ศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสำหรับชาวบ้านหรือประชาชนใช้ ประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกุศลอีกด้วย

วัดเกิดขึ้นเมื่อไร?

หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้และเริ่มบำเพ็ญพุทธกิจแล้ว ย่างเข้าปีที่ ๒ พระองค์ได้เสด็จถึงเมืองราชคฤห์ นครหลวงของแคว้นมคธ ทรงหยุดประทับที่ป่านอกเมือง พระเจ้าพิมพิสาร ราชาแห่งแคว้นมคธทรงทราบข่าวและได้เสด็จมาเฝ้า พระเจ้าพิมพิสารสดับธรรมแล้วได้ทรงเลื่อมใส ประกาศพระองค์เป็นอุบาสก ครั้นแล้วได้ทรงพระราชดำริหาสถานที่อันเหมาะสมสำหรับพระพุทธเจ้าจะได้เสด็จประทับ ในที่สุดได้ทรงรำลึกถึงพระราชอุทยานเวสุวันว่าเป็นสถานที่อันเหมาะสมต้องตามพระราชดำริ จึงได้ทรงประกอบพิธีถวายพระราชอุทยานเวสุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระราชอุทยานเวสุวันก็ได้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และเป็นต้นเรื่องให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการมีวัดเป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์สืบมา

ดำรัสของพระเจ้าพิมพิสารในการถวายครั้งนั้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถวายเวสุวันอุทยานนี้ แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข”

พุทธดำรัสอนุญาตการมีวัดว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม”^๑

---

๑ วินย.๔/๖๓/๗๑

วัดที่มีลักษณะเหมาะสมเป็นอย่างไร?

พระราชดำริของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งทรงหาสถานที่เหมาะสมให้เป็นที่พักของพระพุทธเจ้านั้น แสดงลักษณะของวัดที่ดี ดังนี้

“พระผู้มีพระภาค จะพึงประทับอยู่ ณ ที่ไหนดีหนอ ซึ่งจะเป็นที่ไม่ไกลเกินไป และไม่ใกล้เกินไป จากชุมชนชาวบ้าน สะดวกแก่การคมนาคม เป็นที่ซึ่งประชาชนผู้ต้องประสงค์จะเข้าไปเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด ปราศจากเสียงอึกทึก ไม่แข็งแฉะจอบแจ ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงบ เหมาะสมแก่การแสวงวิเวก”^๑

สถานที่ซึ่งมีลักษณะเหมาะสมครบถ้วนตามพระราชดำรินี้ก็คือ เวฬุวนอุทยาน จึงได้ตกลงพระทัยถวาย ดังได้กล่าวมา

ลักษณะสถานที่อันเหมาะสมที่จะเป็นวัด ตามพระราชดำริของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งมีวัดเวฬุวันเป็นตัวอย่างนี้ ได้เป็นที่นิยมถือเป็นหลักเกณฑ์สำหรับกำหนดคุณสมบัติของวัดที่ดีสืบมา

มีข้อที่น่าสังเกตว่า วัดสำคัญๆ ทั้งหลายในสมัยพุทธกาลล้วนเป็นอาราม คือ เป็นสวนประเภท วนะ หรือ วนอุทยานทั้งนั้น

อย่างไรก็ดี เวฬุวันที่เป็นวัดแรกนี้ เป็นแต่เพียงอาราม ไม่ปรากฏว่ามีวิหาร คืออาคารที่อยู่อาศัย ซึ่งสร้างถวายโดยเฉพาะ ดังนั้น พุทธานุญาติในเรื่องการสร้างวัดจึงยังไม่จบเพียงแค่นี้

ผู้ที่เริ่มต้นคิดทำให้มีพุทธานุญาติในการสร้างอาคารวัดเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ก็คือ เศรษฐีใหญ่ประจำเมืองราชคฤห์ นคร

หลวงของพระเจ้าพิมพิสารนั่นเอง

วัดเป็นสมบัติของใคร?

มีเรื่องราวเป็นมาว่า ในระยะแรกๆ มีคณะสงฆ์ใหม่ๆ พระภิกษุทั้งหลายเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าดงบัง ตามโคนไม้บ้าง บนภูเขาบ้าง ซอกเขาบ้าง ถ้ำบ้าง ป่าช้าบ้าง กลางแจ้งบ้าง ตลอดกระทั่งลอมฟาง ก็มี ท่านเหล่านั้นล้วนแต่เป็นผู้มีความประพฤติงดงาม น่าเลื่อมใส วันหนึ่งท่านเศรษฐีไปอุทยานแต่เช้า ได้เห็นพระภิกษุเหล่านั้นเดินออกมาจากสถานที่ต่างๆ มีกิริยาอาการสงบงาม จึงเกิดความเลื่อมใสอย่างมาก และได้เข้าไปหาพระภิกษุเหล่านั้น กล่าวปวารณาว่าจะสร้างวิหาร(อาคารที่อยู่อาศัย) ถวาย โดยตั้งเป็นคำถามว่า

“พระคุณเจ้าที่เคารพ ถ้าข้าพเจ้าสร้างวิหารถวาย พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหารของข้าพเจ้าหรือไม่?”

พระภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงอนุญาตวิหาร แล้วรับเรื่องไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้วิหารเป็นที่อยู่อาศัยได้

เศรษฐีได้ทราบพุทธอนุญาตแล้ว ก็ดีใจ ได้สร้างวิหารขึ้น ๖๐ ห้อง เสร็จแล้วทูลถามพระพุทธเจ้าถึงวิธีปฏิบัติตั้งข้อความในคัมภีร์ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติต่อวิหารเหล่านั้นอย่างไร?”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

“ท่านจงถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์ทั่ว ๔ ทิศ ทั้งที่มาแล้ว

และยังมีได้มา”๑

หลักการถวายเป็นวัดเช่นนี้ได้เป็นมาตรฐานที่ถือปฏิบัติตลอดมา

เมื่อมีพุทธานุญาติในเรื่องวิหารแล้ว ก็มีพุทธานุญาติเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้และสิ่งก่อสร้างส่วนประกอบต่างๆ ติดตามมา เช่น พุทธานุญาติให้มีเตียง ตั้ง ม้านั่ง หมอน พูก หอนฉ้น ท่อระบายน้ำ โรงไฟ เป็นต้น

วัดที่สร้างอย่างสมบูรณ์แบบ และมีชื่อเสียงมากที่สุด ได้แก่ วัดเชตวัน ที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นชาวเมืองสาวัตถี แต่เป็นเพื่อนสนิทกับเศรษฐีใหญ่แห่งเมืองราชคฤห์ ได้ทราบข่าวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และได้เลื่อมใสกลายเป็นอุบาสกในคราวที่เดินทางมาธุรกิจและเยี่ยมเยียนเศรษฐีผู้เป็นเพื่อนที่เมืองราชคฤห์นั่นเอง เมื่อกลายเป็นพุทธสาวกแล้ว อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้อุทิศทรัพย์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย งานชิ้นสำคัญของท่านผู้นี้ก็คือ การสร้างวัดเชตวัน หรือเชตวันาราม ถวายแก่สงฆ์

ในการสร้าง อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ใช้หลักการในการหาสถานที่ที่เหมาะสมอย่างเดียวกับพระเจ้าพิมพิสาร คือที่ไม่ไกลและไม่ใกล้นักจากชุมชนชาวบ้าน เป็นต้น อย่างที่กล่าวมาแล้ว สถานที่ก็เป็นอาราม คือสวนเจ้าเชต ที่กว้างขวางใหญ่โต และมีวิหารพร้อมด้วยสิ่งก่อสร้างส่วนประกอบอื่นๆ อย่างครบบริบูรณ์ เช่น ชุม ประตู่ หอนฉ้น โรงไฟ กับปียกฏี วัจกฏี ที่จงกรม โรงจงกรม ศาลาบ่อน้ำ

ศาลาเรือนไฟ สระโบกขรณี และมณฑป เป็นต้น^๑ วัดเชตุวันเป็นวัดที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาบอญที่สุด คือ ๑๙ พรรษา ในจำนวนพรรษาที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจทั้งหมด ๔๕ พรรษา พระสูตรหรือพระธรรมเทศนาส่วนมากในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสที่วัดพระเชตุวันนี้

วัดมีบทบาทในสังคมไทยอย่างไร?

ย้อนกลับไปพูดถึงหน้าที่ของวัด ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า วัดเป็นทั้งสถานที่ดำเนินกิจการในหมู่ของพระสงฆ์เอง และเป็นที่ประกอบกิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชน กิจการและกิจกรรมเหล่านี้อิงอยู่กับหน้าที่ หรือศาสนกิจหลักของพระสงฆ์ คือ การศึกษา การปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่สั่งสอนประชาชน

จากการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการเหล่านี้ บทบาทของวัดได้พัฒนาขึ้นโดยลำดับตามกาลเวลา จนในที่สุด วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน ทำหน้าที่ทั้งทางศาสนา ทางการศึกษา ทางวัฒนธรรม และทางสังคมโดยตรง มีบทบาทที่เป็นรายละเอียดมากมาย

ในที่นี้จะตัดตอนพูดถึงเฉพาะบทบาทของวัดที่มีในสังคมไทยเท่าที่ดำเนินมาก่อนความเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก เมื่อกล่าวโดยสรุป บทบาทเหล่านั้นมีดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษาและฝึกอบรมศีลธรรม สั่งสอนวิชาการ

---

^๑ วินย.๗/๒๕๖/๑๑๐

ต่างๆ เท่าที่มีในสมัยนั้นๆ ทั้งโดยตรง คือ แก่ผู้มาบวชตามประเพณี และแก่เด็กที่มาอยู่วัด และโดยอ้อม แก่ผู้มาทำกิจกรรมต่างๆ ในวัด หรือมาร่วมกิจกรรมในวัด ทั้งวิชาหนังสือและวิชาช่างต่างๆ

๒. เป็นสถานก่อกำเนิดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรม ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

๓. เป็นสถานสงเคราะห์ ช่วยให้ผู้พลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพพร้อมไปกับได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นที่รับเลี้ยงฝึกอบรมเด็กที่มีปัญหา เด็กอนาถา ตลอดจนผู้ใหญ่ซึ่งไร้ที่พึ่งพิง

๔. เป็นสถานที่ปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาชีวิต เป็นที่ระบายความทุกข์ความเดือดร้อน ความรู้สึกคับแค้นข้องใจต่างๆ และปรึกษาหารือรับคำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหา

๕. เป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท โดยอาศัยความเคารพนับถือเชื่อฟัง ทำให้พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ประดุจศาลตัดสินความ แต่มุ่งในทางสมัครสมานสามัคคีเป็นสำคัญ

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล งานสนุกสนานรื่นเริง และมหรสพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งเป็นที่เล่นที่สนุกสนานของเด็กๆ

๗. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำหน้าที่อย่างสวน ที่ให้ความร่มรื่นสดชื่นของธรรมชาติ พร้อมไปกับให้บรรยากาศที่สงบเยือกเย็นทางจิตใจของพระศาสนา

๘. เป็นสถานที่พบปะ ประดุษโสมสร ที่ชาวบ้านบางคนนัดพบ หรือบางคนมาพบปะกันเป็นประจำ บางคนได้มีโอกาสเจอเจอ

กันเป็นครั้งคราว ทำให้ไม่ลืมกันไป โดยเฉพาะเป็นที่ชุมนุมสังสรรค์
สนทนาปรึกษาหารือกันในกิจการที่เหมาะสม และผ่อนคลาย

๙. เป็นสถานที่แจ้งข่าว แพร่ข่าว และสื่อสารสัมพันธ์เกี่ยวกับ
กิจการของชุมชน ข่าวภายในชุมชนก็ดี ข่าวจากภายนอกชุมชน เช่น
ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ของประเทศชาติบ้านเมืองก็ดี อาศัยวัดเป็น
ศูนย์เผยแพร่ที่สำคัญที่สุด และวัดหรือศาลาวัดเป็นที่สำหรับกำนัน
หรือผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนนายอำเภอ เรียกชาวบ้านหรือลูกบ้านมา
ประชุม หรือถือโอกาสที่มีชุมนุมในงานวัด แจ้งข่าวคราวกิจการต่างๆ

๑๐. เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนดำเนิน
กิจการบางอย่างของบ้านเมือง เช่น เป็นที่กล่าวปราศรัยหาเสียงของ
นักการเมือง ที่จัดลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือยามสงครามสมัย
โบราณ เป็นที่ชุมนุมทหาร ก็มีบ่อยครั้ง

๑๑. เป็นสถานพยาบาล ที่รวบรวมสืบทอดตำรายาแผน
โบราณ ยากลางบ้าน ที่รักษาผู้ป่วยเจ็บตามภูมิรัฐซึ่งถ่ายทอดสืบๆ มา

๑๒. เป็นสถานที่พักคนเดินทาง ทำหน้าที่ดุจโรงแรมฟรี
สำหรับผู้เดินทางไกล โดยเฉพาะจากต่างถิ่น และไม่มีญาติเพื่อนพ้อง

๑๓. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ
ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน

๑๔. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม
ซึ่งผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาและเหตุการณ์ต่างๆ ของชีวิต
ตามวัฒนธรรมประเพณี

ชุมชนไทยแต่ละชุมชน เช่น แต่ละหมู่บ้าน มีวัดประจำชุม
ชนของตน และต่างก็ยึดถือว่าวัดนั้นเป็นวัดของตน เป็นสมบัติร่วม

กันของคนทั้งหมดในชุมชน วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องผูกชุมชนให้รวมเป็นหน่วยหนึ่งๆ ของสังคม วัดที่สำคัญมีปูชนียสถานที่ประชาชนเคารพอย่างกว้างขวาง ก็เป็นเครื่องรวมใจประชาชนทั้งเมือง ทั้งจังหวัด ทั้งภาค หรือทั้งประเทศ พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ก็ได้กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญในระบบการรวมพลังและควบคุมทางสังคม

วัดมีฐานะและภาวะแตกต่างกันอย่างไร?

ตามกฎหมายคณะสงฆ์ในประเทศไทย (ปัจจุบัน คือ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑) แบ่งวัดเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๑๐. สำนักสงฆ์

วิสุงคาม คือ ที่ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองประเทศแบ่งออกจากเขตบ้านเมืองตามปกติ พระราชทานให้หรือมอบให้เป็นสิทธิแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง

วิสุงคามสีมา คือ เขตแดนของสงฆ์ ซึ่งแยกต่างหากจากบ้านเมือง หรือดินแดนของพุทธจักร แยกต่างหากจากอาณาจักร โดยมีพระบรมราชานุญาตพระราชทานไว้ หรือรัฐบาลประกาศอนุญาตไว้

เดิมที วิสุงคามสีมา เป็นที่ยกเว้นจากการเก็บค่าภาษีอากร มีอภิสิทธิ์หลายประการ ดังเช่น สถานทูตเป็นตัวอย่าง แต่มาในบัดนี้ คงเทียบได้เพียงการพระราชทานพระบรมราชานุญาตที่ป่าไม้หรือ

เหมือนแร่เป็นเขตสัมปทาน หรือการอนุญาตให้มีกรรมสิทธิ์ถือครอง
ในที่ดินนั้นๆ โดยถูกต้องตามฐานะที่เป็นองค์การศาสนา

การพระราชทานที่ให้เป็นวิสุงคามสีมานี้ ตกลงเป็นธรรมเนียมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวัด วิสุงคามสีมา มีความสำคัญทั้งในด้านวินัยและกฎหมาย ปราชญ์ฝ่ายศาสนาในวงราชการไทยเคยชี้แจงว่า การรับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง การเลื่อนฐานะของวัดเพื่อประโยชน์ในทางพระวินัย เพื่อจะได้มีการผูกพัทธสีมา ใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรม เปรียบเหมือนการเลื่อนฐานะของบุคคลธรรมดาจากฐานะผู้เยาว์ขึ้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

หากยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาก็ยังเป็นเพียงสำนักสงฆ์ คือเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์เท่านั้น

เมื่อได้รับพระราชทานที่เป็นวิสุงคามสีมาแล้ว พระสงฆ์ก็จะผูกสีมาลงภายในให้เป็นพัทธสีมาต่อไป

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นพัทธสีมา (เขตแดนที่สงฆ์ได้มาประชุมกันลงมติกำหนดขอบเขตไว้แล้ว) หรือเป็นอพัทธสีมา (เขตแดนที่ต้องถือตามบ้านเมือง หรือตามธรรมชาติ เพราะสงฆ์ยังไม่ได้มาประชุมตกลงไว้) ก็ตาม ก็ใช้ประกอบพิธีบวชนาค กรานกฐิน และทำสังฆกรรมอื่นๆ ได้เหมือนกัน

แต่อพัทธสีมา มีข้อเสียเปรียบตรงที่ว่า พระสงฆ์ไม่เป็นตัวของตัวเองโดยสมบูรณ์ และยากที่จะดูแลควบคุมการประชุม เพราะจะต้องให้พระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือเมืองนั้นมีเท่าไร ต้องให้เข้าประชุมทั้งหมด ถ้าขัดข้องมาไม่ได้เช่นเจ็บไข้ ก็ต้องมอบฉันทะมา

ถ้าหากปรากฏว่า เมื่อสงฆ์ประชุมกันอยู่ มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในเขตนั้นไม่ได้เข้าที่ประชุม จะเป็นเพราะหลงเหลืออยู่ ไม่รู้หรือเป็นพระอาคันตุกะเดินทางผ่านเข้ามาก็ตาม การบวช การทอดกฐิน หรือสังฆกรรมใดๆ ที่ทำอยู่นั้น ก็จะกลายเป็นโมฆะ เรียกว่าเป็นกรรมวิบัติ ถึงแม้บวชแล้ว ก็ไม่เป็นอันบวช กรานกฐินแล้ว ก็ไม่เป็นอันกราน ดังนี้ เป็นต้น

เพื่อให้เป็นหลักฐานมั่นคง และควบคุมการประชุมได้โดยสมบูรณ์ จึงนิยมสืมาประเพณีพุทธสีมา เมื่อสร้างวัดเป็นหลักเป็นฐานแล้ว จึงถือว่าควรมีการฝังลูกนิมิต ผูกสีมาให้เป็นที่เรียบร้อย

นอกจากวิธีแบ่งวัดอย่างที่กำลังกล่าวมาแล้ว วัดในประเทศไทยยังอาจแยกประเภทได้อีกแบบหนึ่ง คือ แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. วัดหลวง หรือพระอารามหลวง

๒. วัดราษฎร์

วัดหลวง คือ วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง (เช่น วัดสุทัศนฯ วัดเทพธิดาราม ฯลฯ) หรือทรงปฏิสังขรณ์ (เช่น วัดพระเชตุพนฯ วัดเบญจมบพิตร ฯลฯ) หรือวัดที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า เศรษฐี คฤหบดี สร้างขึ้นใหม่ หรือช่วยกันปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่จากวัดเก่า มั่นคง สวยงาม เมื่อสร้างเสร็จบริบูรณ์แล้ว ได้นำความกราบบังคมทูลเกล้าถวายแด่พระมหากษัตริย์ เพื่อทรงรับไว้ในพระราชูปการะ (เช่น วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดชนะสงคราม ฯลฯ)

วัดหลวงจัดชั้นแยกออกไปอีกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นเอก (มี ๓ ชั้นย่อย คือ เอกชนิद्रาธรรมหาวิหาร เอกชนิद्रาธรรมวิหาร และ เอกชนิद्रาธรรมหาวิหาร) ชั้นโท (มี ๔ ชั้นย่อย คือ ชนิद्रาธรรมหาวิหาร

ชนิดราชวรวิหาร ชนิด วรมหาวิหาร และชนิดวรวิหาร) และ **ชั้นตรี** (มี ๓ ชั้นย่อย คือ ชนิดราชวรวิหาร ชนิดวรวิหาร และชั้นตรีสามัญ)

วัดราษฎร์ คือ วัดที่ราษฎร์ จะเป็นบุคคล หรือกลุ่มชนก็ตาม ผู้มีจิตศรัทธา สร้างขึ้นไว้ในพระบรมพุทธานุศาสนนา

ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก่อนที่จะเขียนบทความนี้ วัดในประเทศไทยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๒๔,๒๘๔ วัด แบ่งเป็นพระอารามหลวง ๑๖๖ วัด วัดราษฎร์ ๒๔,๑๑๘ วัด

ตามสถิติล่าสุดใน พ.ศ. ๒๕๓๕ วัดในประเทศไทยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๒๔,๓๒๒ วัด แบ่งเป็นพระอารามหลวง ๒๓๑ วัด วัดราษฎร์ ๒๔,๐๙๑ วัด

ความรู้เรื่องวัด ขอบปลงด้วยคาถาอนุโมทนา แสดงอาณิสสรวิหารทาน คือ การสร้างวัด ดังนี้

สีต อุนห์ ปฎิพนติ	ตโต วาฬิกานิ จ
สิริสเป จ มกเส	สิริเร จาปี วุฏฐิโย
ตโต วาตาคโป โฆโร	สณฺหาโต ปฎิหณฺณติ
เลนฺตถณฺจ สุขตถณฺจ	ณายิตฺตํ จ วิปสฺสิตํ
วิหารทานํ สงฺฆสฺส	อคุตฺตํ พุทฺธสฺส วิมฺบิตํ
ตสฺมา หิ ปณฺณํโต โปโส	สมปสฺสํ อคฺคตมตฺตโน
วิหาเร การเย รุมเม	วาสเยตฺถ พหุสฺสเต
เตสํ อนฺนณฺจ ปานณฺจ	วตฺถเสนาสนานิ จ
ทเทยฺย อชฺชุตฺเตสุ	วิปฺปสนฺเนน เจตฺสา
เต ตสฺส ฐมมํ เทเสณฺติ	สพฺพพุทฺธปาปุนฺทนํ
ยํ โส ฐมมมิชฺชณฺยา	ปรินิพฺพตฺตยนาสวอติ.

แปลได้อีกความว่า

“อันวิหาร คือที่อยู่อาศัย ย่อมป้องกัน หนาว ร้อน และสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกัน ภู เหลือบยุง และฝนในคราวเยือกเย็น หนึ่ง ลมแรงและแดดกล้า เกิดมีมา ก็กันได้

การสร้างที่อยู่อาศัยถวายเป็นที่พำนัก เพื่อความสุข เพื่อบำเพ็ญทาน และเพื่อบำเพ็ญวิปัสสนา พระพุทธะทั้งหลายทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุฉะนั้น บัณฑิตชน เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่แท้แก่ตน จึงควรสร้างวัดอันรื่นรมย์ และให้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นพหูสูต เข้าอยู่อาศัย

หนึ่ง พึงจัดถวาย ซึ่ง ข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ ด้วยจิตอันเลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติตรงตามพระธรรมวินัย

พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทาสรรพทุกข์ ซึ่งเมื่อเขาเข้าใจชัดแล้ว จะกำจัดกิเลสที่หมักหมมในใจได้ ดับทุกข์ดับร้อน สงบเย็นจิตใจ ดังแต่ในโลกนี้”^๑

---

๑ วินย.๗/๒๗๑/๑๒๑

๒

หลักของชาวพุทธ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม

ขอเจริญพร คณะโยมญาติมิตรทุกท่าน

วันนี้คณะโยมญาติมิตรได้ขึ้นมาทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ บณยอดเขา เริ่มต้นตั้งแต่ยังไม่สว่าง โดยผ่านเวลาตามลำดับ ตั้งแต่ยังมีดในตอนท้ายของกลางคืน จนกระทั่งมีแสงเงินแสงทอง แล้วในที่สุดพระอาทิตย์ก็ขึ้นมา สว่างแจ้ง จนบัดนี้แดดก็ชุกจะกล้าแล้ว ทั้งหมดนี้ก็เป็น การได้บรรยากาศที่ดี คือความสดชื่นผ่องใสในเวลาเช้า ซึ่งมีอากาศที่เย็นสบาย ท่ามกลางธรรมชาติที่สดใสเบิกบาน ทั้งเสียงนกร้องขับขานรับอรุณ และหมู่ไม้ที่ร่มรื่นเขียวขจี

บรรยากาศที่ผ่านจากความมืด สู่ความสว่างนี้ เตือนใจให้ระลึกถึงธรรมของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับการขึ้นมาของดวงอาทิตย์ หรือรุ่งอรุณ

มีพุทธพจน์ตรัสเปรียบเทียบไว้ เกี่ยวกับเรื่องการขึ้นมาของพระอาทิตย์ โดยตรัสว่า ก่อนที่พระอาทิตย์จะอุทัย ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต

บุพนิมิต แปลว่า สิ่งที่เป็นเครื่องหมาย เป็นสิ่งบ่งบอกล่วงหน้า

---

* บรรยาย บณยอดเขา สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เมื่อวันที่ ๒๗ ก.ค. ๒๕๓๓

หน้า พระพุทธองค์ตรัสเปรียบเทียบว่า ก่อนที่ดวงอาทิตย์จะขึ้น ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏให้เห็นก่อนฉันใด ก่อนที่อริยมรรคซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำคัญในพระพุทธศาสนา จะเกิดขึ้น ก็มีธรรมบางประการปรากฏขึ้นก่อนเหมือนแสงเงินแสงทองฉันนั้น

ธรรมที่เป็นเหมือนแสงเงินแสงทองนี้ คืออะไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้หลายอย่าง แต่ที่เน้นมากมี ๒ ประการด้วยกัน

ประการแรก คือ *ความมีกัลยาณมิตร* พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าความมีกัลยาณมิตร เกิดขึ้นแก่ภิกษุ หรือเกิดขึ้นแก่ใครก็ตามแล้ว ก็หวังได้ว่าอริยมรรคจะเกิดขึ้นแก่ผู้นั้น ความมีกัลยาณมิตรนี้จึงถือว่าเป็นธรรมที่สำคัญมาก

ก่อนที่เราจะเข้าเดินในมรรค คือเข้าสู่ข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ที่จะนำไปสู่จุดหมายของพระพุทธศาสนาได้นั้น ตามปกติก็จะต้องมีสื่อที่ชักนำเข้ามา ความมีกัลยาณมิตรนี้แหละเป็นตัวนำที่สำคัญ เพราะว่า เมื่อมีกัลยาณมิตร มีผู้ที่ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องแล้ว ก็จะทำให้บุคคลเริ่มรู้จัก เริ่มมีความเข้าใจหรือเห็นทางที่ถูกต้อง ตัวเห็นทางนั้น ก็คือ สัมมาทิฐิ ซึ่งจะทำให้เดินทางไปได้

ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร ก็มองไม่เห็น ไม่รู้แม้กระทั่งว่าทางเดินอยู่ที่ไหน ก็เลยดำเนินชีวิตผิดพลาด เหมือนวนเวียนอยู่ในป่า หลงไปหลงมา บางทีตลอดชีวิตก็ไม่ได้เข้าสู่ทางที่ถูกต้อง

กัลยาณมิตรนั้นเหมือนกับเป็นผู้ที่รู้ทาง เพราะเคยเดินทางนั้นมาแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้เคยผ่านใกล้ได้ทราบได้รู้ว่าทางอยู่ตรงไหน ทำให้สามารถไปพูดไปชี้แนะและชักนำเข้ามาสู่ทางได้ กัลยาณมิตรนี้จึงสำคัญมาก

สำหรับเด็กๆ พ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรที่หนึ่ง ถ้าพ่อแม่ทำตัวดี เป็นแบบอย่างที่ดี และรู้จักชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กก็จะเดินไปในวิถีชีวิตที่ดีงาม แต่ถ้าพ่อแม่ไม่รู้จักรู้ชี้แนะแนวทาง หรือทำตัวไม่ดี แทนที่จะเป็นกัลยาณมิตร ก็อาจจะกลายเป็นปาปมิตรไป แล้วก็จะทำให้เด็กมีความคิดความเห็น และประพฤติตัวเขวออกไปนอกลู่ นอกทาง ดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดเสียหาย

ต่อจากพ่อแม่ก็ได้แก่ครูอาจารย์ ซึ่งก็ถือเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญมาก ต่อจากครูอาจารย์ก็คือผู้ใหญ่ทุกๆ ไป

พระสงฆ์ก็มีหน้าที่สำคัญ ที่จะต้องทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรของญาติโยม ของประชาชน คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้รู้จักธรรม ให้ดำเนินชีวิตตามธรรม ให้ปฏิบัติต่อกันตามธรรม และให้อยู่ในโลกอย่างมีธรรม

ถ้าพระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเช่นมุ่งหาผลประโยชน์ เห็นแก่ลาภสักการะ ก็อาจจะชักจูงญาติโยม ให้หลงผิดไขว้เขวออกนอกพระพุทธศาสนาไปเลย ทำให้ลุ่มหลงไปกันใหญ่ แทนที่จะเดินไปสู่ทางที่พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะไว้ ก็จะกลับออกไปนอกลู่ นอกทางนอกพระพุทธศาสนา จนอาจจะกลายเป็นศาสนาอื่นไปก็ได้ พระนี้ในปัจจุบันก็ยังมีสำคัญมาก เพราะมีบทบาทมากกว่าใครอื่น ที่จะนำพุทธศาสนิกชนเข้าสู่มรรค หรือจะนำออกนอกมรรคไป

แม้ตลอดจนองค์พระพุทธเจ้าเอง ก็ทรงเป็นกัลยาณมิตรด้วย พระพุทธเจ้าก็คือแบบอย่างหรือยอดสุดของกัลยาณมิตรนั่นเอง พระองค์ได้ตรัสไว้เองว่า เราเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย คือเป็นผู้ที่ช่วยชักนำสรรพสัตว์ให้ออกไปจากทุกข์ภัยในสังสารวัฏ ด้วย

การสั่งสอนให้เดินไปในทางของอริยมรรค

คนทั่วไปจะต้องอาศัยกัลยาณมิตรเป็นจุดเริ่มต้น ที่จะชักนำเข้าสู่ทางชีวิต ให้เลือกหรือให้เบนวิถีชีวิตไปในทางใดทางหนึ่ง เริ่มจากพ่อแม่ ต่อด้วยครูอาจารย์ หรือคนที่นิยมเอาเป็นตัวอย่างในหนังในทีวีเป็นต้น ตั้งแต่เป็นเด็ก ตลอดจนเพื่อนเล่น เพื่อนเรียน เพื่อนเที่ยว เพื่อนกิน เพื่อนนอนทั้งหลาย

คนจำนวนมากก็อย่างที่เราเห็นกันอยู่ทั่วไป ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร หรือได้ปาปมิตรคือเพื่อนชั่วร้ายละก็ อาจจะเดินไปในทางที่ผิดพลาดเสียหาย เสียคน เสียอนาคตไปเลย แต่ถ้าได้กัลยาณมิตร ก็จะมีชีวิตที่ดีงาม อาจกลายเป็นชีวิตที่มีคุณค่ายิ่งใหญ่ ในอารยธรรมของโลกก็ได้ ดังนั้น กัลยาณมิตรจึงเป็นหลักธรรมสำคัญข้อแรก เป็นเหมือนแสงเงินแสงทอง ซึ่งเมื่อฉายขึ้นมาแล้วก็จะทำให้บุคคลได้เริ่มเห็นทางที่จะเดินอย่างถูกต้อง เมื่อแสงเงินแสงทองปรากฏแล้ว พระอาทิตย์ก็ขึ้นมา นั่นก็คือการที่ว่าอริยมรรคได้เกิดขึ้น

ธรรมอีกข้อหนึ่งที่ตรัสไว้เปรียบเทียบกับเหมือนแสงเงินแสงทองก็คือ โยนิโสมนสิการโยนิโสมนสิการแปลว่า การทำใจโดยแยบคาย คล้ายกับที่เรียกกันว่ารู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดถูกทาง

เมื่อมองเห็นอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไปพบอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าทำใจถูกต้อง คิดถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดปัญญาขึ้น ทำให้รู้ว่าควรจะทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไรจึงจะต้องเกิดประโยชน์

โยนิโสมนสิการก็เป็นหลักที่สำคัญมาก เป็นตัวนำเข้าสู่มรรค หรือแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคู่กับกัลยาณมิตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า กัลยาณมิตรเป็นองค์ประกอบภายนอก คืออยู่นอกตัวเรา เช่น พ่อแม่

ครูอาจารย์ และพระสงฆ์อย่างทีกล่ามาแล้วนั้น ท่านอยู่ข้างนอก เติโยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน หรือปัจจัยภายใน อยู่ในตัวเราเอง อยู่ที่ความคิดของเรา

คนทั่วไปต้องอาศัยกัลยาณมิตร คือมีผู้ที่ชี้แนะบอกให้รู้ให้คิดว่าเป็นอย่างนี้ หรือชี้แนะว่ามีช่องทางอย่างนี้ จึงจะมองเห็นทาง คนทั่วไปนั้นจึงจะเข้าใจ

แต่ถ้าเป็นคนที่มีปัญญามาก เขาจะสามารถคิดเองด้วย โยนิโสมนสิการ บางทีก็ไม่ต้องอาศัยกัลยาณมิตรเลย หรืออาศัยน้อย เช่นบุคคลที่เป็นผู้เริ่มต้นค้นพบธรรม หรือตรัสรู้สังขาร จะต้องเป็นผู้ที่มีโยนิโสมนสิการ คิดค้นได้เองโดยไม่ต้องอาศัยกัลยาณมิตร บุคคลอย่างนี้ก็ได้แก่พระพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงออกแสวงหาสังขาร พระองค์เสด็จไปเรียนไปทดลองปฏิบัติอยู่กับอาจารย์ และหมู่พวกนักบวชต่างๆ จนจบลัทธิวิธีของเขา และในที่สุดก็ทรงเห็นว่าไม่บรรลุจุดหมายที่พึงประสงค์ จึงได้ทรงคิดค้นต่อไปด้วยพระองค์เอง แล้วก็ได้ค้นพบสังขารเป็นบุคคลแรก โดยไม่ได้มีกัลยาณมิตรมาแนะนำบอก ถ้าพระองค์ไม่มีโยนิโสมนสิการ จะต้องคอยอาศัยกัลยาณมิตร พระพุทธเจ้าก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะต้องเป็นผู้ค้นพบก่อนคนอื่น บุคคลพิเศษอย่างนี้จึงต้องมีโยนิโสมนสิการมากเป็นพิเศษ คือเมื่อพบเห็นอะไรต้องรู้จักคิดรู้จักพิจารณาเชื่อมโยงไปหาความจริง และให้เห็นความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติ สมัยเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ก็อยู่ในวัง อยู่ท่ามกลางสิ่งบำรุงบำเรอมากมาย เหมือนกับผู้ที่

ร่ำรวยมั่งมีศรีสุขทั้งหลาย เหมือนกับเจ้านายทั้งหลายที่มีความสุข แต่คนอื่นเขามัวเมาอยู่ในความสุข แล้วก็ปล่อยชีวิตผ่านไป ดำเนินชีวิตเหมือนคนรุ่นก่อนๆ ที่เคยทำกันมา

สำหรับพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์มีโยนิโสมนสิการ เมื่อมองเห็นสิ่งบำรุงบำเรอ อยู่ท่ามกลางวัตถุที่แวดล้อม จิตใจก็ไม่ได้ติดอยู่ในสิ่งเหล่านั้น กลับทรงยกเอาสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาเป็นข้อพิจารณา แล้วกลับมามองเห็นความจริงต่างๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังสภาพแวดล้อมเหล่านั้น และทำให้พระองค์คิดไปอีกทางหนึ่ง คือคิดไปในทางที่จะแสวงหาสัจธรรม เมื่อมองเห็นความจริง มองเห็นความทุกข์ในสังสารวัฏ มองเห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย อะไรต่างๆ ที่ครอบงำมนุษย์ ก็มองหาทางออก การที่จะคิดอย่างนี้ได้ก็เป็นเรื่องของโยนิโสมนสิการ

คนที่มีโยนิโสมนสิการ ก็มีเครื่องมือที่จะทำให้ค้นพบเห็นความจริง และแม้ว่าสำหรับคนทั่วไปจะต้องอาศัยกัลยาณมิตรบ้าง แต่ถ้ามีโยนิโสมนสิการมาก ก็จะสามารถคิดเห็นช่องทางของตนเอง ที่จะคิดต่อคิดแยกแยะเชื่อมโยงออกไป แล้วก็ก่อให้เกิดปัญญาสามารถก้าวหน้าไปในการปฏิบัติ หรือในอริยมรรคได้รวดเร็วขึ้น โยนิโสมนสิการจึงเป็นเรื่องสำคัญ

เมื่อไปเห็นอะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คนหลายคนก็เห็นสิ่งเดียวกัน แต่คิดไม่เหมือนกัน

คนจำนวนมาก จะคิดไปตามแนวทางที่เคยคิดกันมา หรือมองตามที่เห็นเพียงผิวเผิน ความคิดจะตันอยู่แค่นั้น หรือมีฉะนั้น ก็คิดเตลิดเปิดเปิงไปเลย ไม่เป็นลำดับ ไม่มีเหตุผล ไม่เป็นขั้นเป็นตอน

หรืออย่างที่ท่านเรียกว่า คิดปรุงแต่งไปตามความยินดียินร้าย หรือชอบชัง คนทั่วไปจะเป็นอย่างนั้น เมื่อเห็นอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็คิดแค่ตามที่ชอบที่ชัง หรือยินดียินร้าย

คนที่ขาดโยนิโสมนสิการ เมื่อพบเห็นอะไร ไม่รู้จักคิด ก็จะมองแค่ตามที่ชอบใจและไม่ชอบใจ มองแค่ว่าจะกิน จะใช้ จะได้ จะเอาหรือไม่ เลยได้แค่ว่าจะกิน คอยจะใช้ คอยจะบริโภคน ทำอะไรไม่เป็น ไม่รู้จักสร้างสรรค์หรือแก้ไขปรับปรุง ชีวิตของตนเองก็ไม่พัฒนา จะช่วยพัฒนาสังคมประเทศชาติก็ไม่อาจจะทำได้

แต่คนที่มีโยนิโสมนสิการจะพิจารณาด้วยปัญญา คิดเห็นเหตุเห็นผล ก็ได้ความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างน้อย เมื่อพบเห็นอะไรแปลกใหม่ ก็รู้จักคิดค้นว่า สิ่งนั้นทำขึ้นมาได้อย่างไร นำไปสู่การรู้จักทำ รู้จักสร้างสรรค์ ทำได้และทำเป็น เมื่อพบปัญหา ก็คิดค้นหาเหตุปัจจัย ทำให้แก้ปัญหามาได้ จากคิดเป็น ก็นำไปสู่ทำเป็น และแก้ปัญหามาเป็น ชีวิตของตนก็พัฒนา และช่วยพัฒนาประเทศ พัฒนาสังคมไปในทางที่ถูกต้อง

บางทีก็คิดแยกแยะเชื่อมโยงต่อไปอีก ทำให้ได้เห็นช่องทางที่จะปฏิบัติในทางที่ให้เกิดประโยชน์ หรือผลดียิ่งขึ้นไป จนทำอะไรๆ ได้เรียบร้อยสมบูรณ์

เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญมากที่จะนำเข้าสู่สุริยมรรค ให้ก้าวหน้าไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม จึงเป็นองค์ประกอบที่คู่กันกับกัลยาณมิตร

เมื่อมีองค์ประกอบภายนอก คือ กัลยาณมิตร และองค์ประกอบภายใน คือโยนิโสมนสิการ ๒ อย่างนี้แล้ว ก็เหมือนกับได้มี

แสงเงินแสงทองปรากฏฉายขึ้นมา เรียกว่า รุ่งอรุณ ต่อจากนั้น พระอาทิตย์ก็จะอุทัย ได้แก่ การที่อริยมรรค กล่าวคือ วิถีชีวิตที่ดีงาม อันประเสริฐ บังเกิดขึ้นแก่ตัวบุคคลนั้น

สำหรับคนทั่วไปจะต้องมี ๒ อย่าง คือมีกัลยาณมิตรมาช่วยเริ่มต้น และก็ต้องมีโยนิโสมนสิการข้างในตนเองออกมารับไปต่อด้วย ถ้ามีแต่กัลยาณมิตร ไม่มีโยนิโสมนสิการ บางทีก็ไม่ได้ประโยชน์จากกัลยาณมิตร เหมือนคนบางคน ถึงจะมีกัลยาณมิตรช่วยแนะนำอย่างไร เขาก็ไม่รู้จักคิด เลยไม่เข้าใจ ไม่สามารถจะทำให้เกิดปัญญาได้ ก็ไปไม่ไหว จึงต้องมีโยนิโสมนสิการด้วย และต้องสร้างเสริมหมั่นใช้ให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป

โดยเฉพาะถ้ามีโยนิโสมนสิการมากเท่าไร ก็ยิ่งดี จะทำให้ต้องพึ่งพากัลยาณมิตรน้อยลง สามารถพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้นโดยลำดับ โยนิโสมนสิการจึงเป็นหลักธรรมสำคัญ ที่จะทำให้มีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

แม้แต่การเจริญวิปัสสนา บางที่ท่านก็ใช้คำว่ากระทำโยนิโสมนสิการนั่นเอง คนที่มีโยนิโสมนสิการ สามารถเจริญวิปัสสนาได้ดี และจะประสบความสำเร็จในการปฏิบัตินั้น เพราะวิปัสสนาเป็นเรื่องของปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นได้ โดยอาศัยโยนิโสมนสิการเป็นตัวนำที่สำคัญ

ที่กล่าวมานี้คือหลักธรรมข้อใหญ่สองประการที่เป็นแสงเงินแสงทอง แต่นอกจากนี้แล้วยังมีอีกห้าข้อที่อยู่ในชุดของแสงเงินแสงทองนี้ เป็นแต่ว่าจุดที่เน้นมากก็คือสองข้อนี้ ได้แก่ กัลยาณมิตร กับ โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหัวข้อต้น กับหัวข้อสุดท้าย คือคุณหัวคุณ

ท้าย หรือต้นขบวนกับท้ายขบวน ในท่ามกลางระหว่างสองอย่างนี้มีอีกห้าอย่าง กล่าวคือ ต่อจากข้อที่หนึ่ง อันได้แก่ ความมีกัลยาณมิตรที่พูดมาแล้ว ก็มี

ข้อที่สอง *ความถึงพร้อมด้วยศีล* คือความมีระเบียบวินัย ชีวิตของเราที่เป็นส่วนเฉพาะตัวก็ต้องมีระเบียบ การมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นก็ต้องมีระเบียบ ซึ่งจะทำให้เกิดความเรียบร้อย ทำอะไรต่างๆ ก็มีลำดับ ชีวิตความเป็นอยู่ก็ไม่สับสน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นก็ไม่เกิดความวุ่นวาย ทำให้ปฏิบัติธรรมและทำทุกอย่างได้สะดวก

ความมีศีล ก็คือ การตั้งตนอยู่ในระเบียบวินัย ระเบียบวินัยก็คือ การจัดสรรสภาพชีวิตของตนเอง และจัดสรรสภาพแวดล้อมให้เรียบร้อย ซึ่งจะทำให้เกิดมีโอกาสมากขึ้น หรือมากที่สุด ที่จะทำกิจอะไรต่างๆ ได้ตามที่ประสงค์

ความมีศีลนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่ออยู่ร่วมกันมีศีลไม่เบียดเบียนกัน และเมื่อชีวิตส่วนตัวก็มีวินัยจัดไว้เป็นระเบียบเป็นลำดับช่องหรือโอกาสที่จะทำอะไรต่างๆ ก็มีมากขึ้น การอยู่ร่วมกันนั้นก็ไม่วุ่นวายไม่เดือดร้อน จะปฏิบัติประพฤติดะไรก็ได้สะดวก เกิดความคล่องตัวไม่ติดขัด

พูดง่ายๆ ว่า *วินัย* ก็คือ การจัดโอกาสให้ชีวิตมีช่องมีจังหวะพร้อมที่จะทำอะไรๆ ได้สะดวกสบายคล่องตัวขึ้น

ถ้าไม่มีวินัยแล้วอะไรๆ ก็สับสนไปหมด มั่วแต่ขัดแย้งติดพันติดนี้ เพราะไม่ได้จัดสรรไว้ให้เรียบร้อย แม้แต่เวลาที่จะทำอะไรก็ไม่มี เพราะมันวุ่นไปหมด เพราะฉะนั้น ความมีศีลนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ และถือว่าอยู่ในชุดของแสงเงินแสงทองด้วย

ต่อจากนั้น ท่านบอกว่า จะต้อง *ถึงพร้อมด้วยฉันทะ* ฉันทะ คือความรักความพอใจในธรรม พุดง่าย ๆ ว่า รักความจริง รักความถูกต้องดีงาม ข้อนี้เป็นแรงจูงใจที่จะชักนำให้ก้าวไปในทางของการศึกษาและสร้างสรรค์

คนเรานี้จะทำอะไร ก็ต้องมีแรงจูงใจ จึงจะมีเรี่ยวแรงกำลังที่จะทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างจริงจัง ถ้าไม่มีแรงจูงใจ ก็ไม่อยากจะทำ ไม่มีแรงจะทำ และไม่ตั้งใจทำ ถ้ามีแรงจูงใจที่ดี ก็ชักนำให้ทำสิ่งที่ดี ถ้ามีแรงจูงใจที่ไม่ดี ก็พาให้ทำสิ่งที่ชั่วร้ายเสียหาย

แรงจูงใจที่ดี ก็คือความพอใจหรือความรักที่จะทำสิ่งที่ดีนั้น ๆ ให้สำเร็จ เช่นรักความรู้ และรักความดีงาม เมื่อรักความรู้ หรือใฝ่รู้ ก็ทำให้หาความรู้ ตั้งใจศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้น ๆ จนกระทั่งรู้จริง ๆ เมื่อรักความดีงาม หรือใฝ่ดี ก็ทำให้ตั้งใจสร้างสรรค์ความดีนั้น ๆ ให้เกิดขึ้นเมื่อต้องการให้ชีวิตเจริญไปในอริยมรรคก็ทำให้เราปฏิบัติธรรม

ถ้าไม่มีตัวฉันทะคือความพอใจใฝ่รู้ใฝ่ดีนี้แล้ว ก็ไม่สามารถที่จะศึกษาหรือสร้างสรรค์ได้ เพราะใจไม่เอา และไม่มีแรงไม่มีกำลัง ชั่วร้ายแรงจูงใจที่ไม่ดีก็จะมาชักพาให้เข้าไปในทางที่ผิดหรือเสียหายด้วย เพราะฉะนั้นจึงต้องมีฉันทะ

ต่อจากนั้น ก็ถึงพร้อมด้วย *จิตสำนึกในการที่จะพัฒนาตนเอง* เห็นความสำคัญของการที่จะต้องฝึกตนเอง รู้ว่าชีวิตของคนเรานี้ที่จะประเสริฐได้ ก็ต้องฝึกต้องฝนต้องพัฒนาไป เมื่อมองเห็นความสำคัญอย่างนี้แล้ว ก็เอาใจใส่ในการที่จะฝึกตน พัฒนาดนขึ้นไป ไม่อยู่นิ่งเฉย ไม่ยืนอยู่กับที่ ไม่หยุดนิ่ง ก็จะทำให้ก้าวหน้าไปในมรรคได้

ถ้ามองเห็นว่าตัวเรานี้ มีความสมบูรณ์อยู่แล้ว ดีแล้ว ก็ไม่ต้องฝึก ถ้าเห็นอย่างนี้ก็จะไม่ทำอะไรที่จะเป็นการปรับปรุงให้ดีขึ้น

พอจะต้องทำอะไร หรือพบอะไรที่ยาก ก็ต้องทำด้วยความมั่นใจ
เลยทำไม่ได้ผล และมีความทุกข์มาก

แต่ถ้าคิดจะฝึกตัวอยู่แล้ว พอเจออะไรยากๆ ก็กลับชอบใจดี
ใจว่าเราจะได้ฝึกตน ความยากก็กลายเป็นง่าย และแทนที่จะเป็นทุกข์
ก็กลับได้ความสุข

เพราะฉะนั้น จะต้องเห็นว่ามนุษย์เราเนี่ย ชีวิตจะดีงามประเสริฐ
ได้ จะสร้างทุกข์ ลุสุข ประสพอิสรภาพได้จริง จะต้องฝึกฝน จะต้อง
พัฒนา แล้วคิดที่จะฝึกตัวเองอยู่ตลอดเวลา อันนี้เรียกว่ามองเห็น
ความสำคัญของการฝึกตน หรือพัฒนาตน และถือเป็นแสงเงินแสง
ทองอย่างหนึ่ง

ข้อต่อไปท่านว่า จะต้องมียกฐินสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยทกฐิน
ที่ถูกต้อง ทกฐินในที่นี้หมายถึง ความคิดเห็น ความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ
และหลักการที่ยึดถือไว้

คนเราเนี่ย เมื่อมองสิ่งทั้งหลาย ก็มองไปต่างๆ กัน แต่ถ้าถือ
ตามหลักการของพระพุทธศาสนา ก็จะมองเห็นสิ่งทั้งหลายเป็นไป
ตามเหตุปัจจัย

ทกฐินที่ถูกต้อง คือความเข้าใจ ความคิดเห็น หรือการถือ
หลักการเบื้องต้น ที่เป็นพื้นฐาน โดยมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยนี้
เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า
เพราะหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องของความเป็นเหตุ
เป็นผล ให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุปัจจัย เหตุทำให้เกิดผล และผลก็
เกิดจากเหตุ

การที่เราจะเดินทางก้าวหน้าไปในมรรค และบรรลุผลนั้นได้
เราจะต้องทำเหตุของมัน เมื่อมีความเข้าใจพื้นฐานอย่างนี้ ถือหลัก

การของความเป็นไปตามเหตุปัจจัยอย่างนี้ ก็จะทำให้เราปฏิบัติ คือ ทำเหตุปัจจัยเพื่อจะให้เกิดผล

ถ้าไม่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยอย่างนี้ เราก็จะปล่อยให้ความอยากกำหนดชีวิตของเรา จะทำอะไรๆ เพียงตามที่ใจอยาก หรือไม่ก็เอาแต่อ่อนหวาน คอยอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วยหรือมาบันดาลให้ หรือไม่ก็ได้แต่นอนคอยโชค เราก็เลยไม่ต้องทำอะไร เมื่อไม่ทำตามเหตุปัจจัย ก็จะไม่สามารถก้าวไปในมรรคได้ การก้าวไปในมรรคจะต้องทำเหตุ

เมื่อเรามีทัศนคติ มีความคิดเห็นที่สอดคล้องตามแนวทางของเหตุปัจจัย มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยแล้ว ก็เป็นทฤษฎีพื้นฐานที่จะทำให้ก้าวหน้าไปถูกต้อง ท่านจึงเรียกหลักข้อนี้ว่า จะต้องมีความถึงพร้อมด้วยทฤษฎีที่ถูกต้อง

ต่อจากนั้นก็ต้องมีอีกประการหนึ่ง คือ อัมปมาทะ จะต้อง ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

ความไม่ประมาทก็คือความกระตือรือร้น มองเห็นความสำคัญของกาลเวลา มองเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งไม่อยู่นิ่ง เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เป็นอนิจจัง

ชีวิตของเราและสังขารทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน เราจะประมาทอยู่ไม่ได้ สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสลายแตกดับไป กาลเวลาไม่รอเรา เราจะต้องเร่งต้องรีบ ต้องเอาใจใส่ ในการที่จะกระตือรือร้น ทำหน้าที่ของเราในการประพฤติดุปฏิบัติธรรม นี้เรียกว่าความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท ซึ่งจะทำให้เร่งรัดตัวเอง มองเห็นคุณค่าของเวลา เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง จะนอนใจนิ่งเฉยอยู่

ไม่ได้ จะต้องริบพัฒนาตนเอง จึงเป็นข้อธรรมสำคัญที่จะทำให้เดิน
หน้าไปในมรรคได้ จึงเรียกว่าเป็นแสงเงินแสงทองอีกอย่างหนึ่ง

ข้อธรรม ๕ อย่างที่อยู่ระหว่างกลางห้วท่ายนี้ เป็นปัจจัย
สำคัญที่จะทำให้ก้าวหน้าไปในมรรคได้ รวมทั้งหมดในชุดใหญ่นี้ จึงมี
ธรรมที่เป็นองค์ประกอบที่เรียกว่าเป็นเหมือนแสงเงินแสงทอง ๗
ประการด้วยกัน

ทบทวนอีกครั้งหนึ่ง

ข้อที่ ๑. *กัลยาณมิตตตา* ความมีกัลยาณมิตร เป็นข้อต้น ต่อ
จากนั้นเป็นข้อในระหว่าง

ข้อที่ ๒. *สีลสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยศีล มีวินัย มีความเป็น
ระเบียบในชีวิตของตน และในการอยู่ร่วมในสังคม

ข้อที่ ๓. *ฉันทสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยฉันทะ มีแรงจูงใจที่ถูกต้อง
คือความพอใจใฝ่รักในปัญญา ในสัจธรรม และในจริยธรรม ใฝ่รู้ใน
ความจริง และใฝ่ที่จะทำความดีงามทุกอย่าง

ข้อที่ ๔. *อิตตสัมปทา* ความถึงพร้อมด้วยการที่จะฝึกฝน
พัฒนาตนเอง เห็นความสำคัญของการที่จะต้องฝึกตน วัชระตของ
เรานี้จะดีงามได้จะต้องมีการฝึก

ข้อที่ ๕. *ทวิจฺจุสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยทวิจฺจุ ซื่อถือ เชื่อถือ ใน
หลักการและมีความเห็นความเข้าใจพื้นฐานที่มองสิ่งทั้งหลายตาม
เหตุปัจจัย

ข้อที่ ๖. *อัปมาทสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท มี
ความกระตือรือร้นอยู่เสมอ เห็นคุณค่าของกาลเวลา เห็นความ
เปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือน ที่จะทำให้เร่งรัดในการที่จะค้นหา

ให้เข้าถึงความจริง และในการปฏิบัติ หรือในการที่จะทำชีวิตที่ดีงาม ให้สำเร็จ

ข้อสุดท้าย ๗. โยนิโสมนสิการ รู้จักทำในใจโดยแยบคาย รู้จักคิดรู้จักพิจารณา คิดเป็น มองสิ่งทั้งหลายให้ได้ความรู้ และได้ประโยชน์ ที่จะเอามาใช้พัฒนาตนเองยิ่งๆ ขึ้นไป

เป็นอันว่าครบชุด ๗ ประการ นี่คือแสงเงินแสงทอง ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งจะทำให้ชีวิตพัฒนาไปตามวิถีแห่งอริยมรรค ได้อย่างแท้จริง

วันนี้ คณะโยมญาติมิตรก็ได้ขึ้นมาบนภูเขาตั้งแต่เช้ามืด และได้มาทันเห็นแสงเงินแสงทอง จนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้นมาส่องแสงโดยสมบูรณ์

เพราะฉะนั้น ก็ขอให้ทุกท่านได้มีแสงเงินแสงทองเป็นตัวนำ และให้อริยมรรค คือดวงอาทิตย์อุทัยปรากฏขึ้นในจิตใจ และในการดำเนินชีวิตของญาติโยมทุกท่านโดยทั่วกัน

อาตมภาพขออนุโมทนาที่โยมมีความตั้งใจดี มีศรัทธา ขึ้นมารับบรรยากาศบนภูเขา ตั้งใจจริงว่าจะมาทำวัตรสวดมนต์ระลึกถึงพระรัตนตรัยกันในวันนี้ ก็ได้ปฏิบัติสมตั้งใจหวัง เต็มตามความปรารถนาแล้ว ขอให้ทุกท่านมีความสดชื่นร่าเริงเบิกบานใจ มีความปีติเอิบอímใจ อันจะเป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงามในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป

ขออานุภาพคุณพระรัตนตรัย อภิบาลรักษาให้โยมทุกท่านเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย มีความร่มเย็นเป็นสุข งอกงามในพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดกาลนานทั่วกันทุกท่าน เทอญ

ธรรมะฉบับเรียนลัด

บทที่ ๑

เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม

มนุษย์ทุกคนต้องการชีวิตที่ดีและมีความสุขที่แท้จริง และเราก็ดำเนินชีวิต เพียรพยายามทำทุกอย่างเพื่อหาสิ่งนี้ แต่แล้วมนุษย์ก็ประสบปัญหาอันอยู่อย่างนี้แหละ เพราะเพียรพยายามไป โดยไม่รู้ไม่เข้าใจว่าชีวิตที่ดีและมีความสุขที่แท้จริงนั้นคืออะไร

ขอรวบรัดว่า หลักในการสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุขนี้ ไม่มีอะไรมาก ก็คือการเข้าถึงธรรมนั่นเอง เป็นอันเดียวกัน เมื่อใดเราเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุขที่แท้จริง ก็คือเข้าถึงธรรม พูดสั้นๆ ว่า **เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม** เมื่อพูดอย่างนี้แล้วทุกท่านจะได้ไม่หนักใจ คือจะได้เห็นการก้าวเข้าไปหาธรรม เป็นเรื่องที่ตรงกับจุดหมายของชีวิตของเราอยู่แล้ว

ถ้าหากท่านใดยืนยันกับตัวเองได้ว่า ฉันเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุขแท้จริงแล้ว ถ้าท่านยืนยันได้อย่างนั้น ท่านก็บอกกับตนเองได้เลยว่า ข้าพเจ้าเข้าถึงธรรมแล้ว แต่ท่านจะยืนยันได้หรือเปล่า ถ้าท่านยืนยันไม่ได้ก็ต้องบอกว่า ฉันยังต้องพยายามเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุขต่อไป นั่นก็คือ ฉันจะต้องเข้าถึงธรรมต่อไป สองอย่างนี้เป็นอันเดียวกัน คือ **เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม และเมื่อถึงธรรม ก็สุขแท้**

พระพุทธศาสนาก็ได้บอกแล้วว่า การเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุข หรือการเข้าถึงธรรมนั้น มีให้เราเข้าถึงได้อยู่แล้วเป็นชั้นๆ หลายชั้น ซึ่งจัดรวมได้เป็น ๓ ชั้น คือ

๑. **ชั้นกามามิส** ได้แก่ชีวิตที่วุ่นวายหรือวนเวียนอยู่กับการหารูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งสัมผัสกาย ที่สวยงาม ไพเราะ หอมหวาน ชูซ่า เอร็ดอร่อย มาเสพบริโภคบำรุงบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้น และร่างกาย เป็นสุขสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่กับสิ่งเหล่านั้น

ชีวิตและความสุขชั้นนี้แบ่งซอยออกไปได้เป็น ๒ ระดับ คือ

ก) **ระดับที่ไร้การศึกษา หรือยังไม่พัฒนา** การบำรุงบำเรอตา หู จมูก ลิ้น กาย ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสเนื้อหนังนั้น เป็นเรื่องที่แต่ละคนทำให้แก่ตัวเอง และเมื่อหาไปเสพไปก็ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ จึงต้องหามาเสพให้มากที่สุด และหามาเติมเรื่อยไป

สิ่งเสพนั่นอยู่นอกตัว ซึ่งจะต้องหาเอามา ความสุขชั้นกาม จึงเป็นความสุขจากการได้การเอา เมื่อทุกคนต่างก็หาให้แก่ตัวให้ได้มากที่สุดและให้ยิ่งขึ้นไป ก็ต้องแย่งชิงเบียดเบียนข่มเหงเอารัดเอาเปรียบตลอดจนทำลายกัน จนกลายเป็นว่า ทุกคนแย่งกันเอา จนอดไปด้วยกัน หรือคนที่แข็งแรงกว่าได้เต็มทีเพียงสองสามคน แต่คนอื่นอดแย่งไปทั้งหมดรวมแล้วมนุษย์ก็อยู่กันอย่างไม่มีความสุข

ชีวิตและความสุขของคนในชั้นกามระดับที่ยังไม่พัฒนานี้ ว่าโดยคุณภาพไม่แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายที่คนดูถูกว่าเป็นชั้นต่ำ และยิ่งเลวร้ายกว่าด้วยซ้ำ โดยอัตราของความรุนแรง เพราะมนุษย์มีมือ สมอง และอุปกรณ์ที่จะใช้แย่งชิงและทำลายกันได้หนักหนากว่า

ข) **ระดับที่เข้าสู่การศึกษา หรือเริ่มมีการพัฒนา** ถึงแม้ว่า

แต่แต่ละคนจะแสวงหาทรัพย์สินเงินทอง และยศศักดิ์ฐานะตำแหน่งกันไป เพื่อจะได้มีสิ่งเสพสิ่งบริโภค และมีโอกาสเสพบริโภคได้มากๆ ท่านก็ไม่ว่า แต่ขอให้มีการยับยั้งหรืออยู่ในขอบเขตที่จะไม่ก่อปัญหาแก่ชีวิตและสังคมมากเกินไป และให้รู้จักพัฒนาชีวิตขึ้นสู่ขั้นที่สูงขึ้นไปอีก เพื่อจะได้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคมให้มากขึ้น

เครื่องยับยั้งหรือขอบเขตที่ว่านั้น ก็คือ ศีล โดยเฉพาะในชั้นพื้นฐาน ก็คือศีล ๕ ซึ่งอาจจะมาในรูปของกฎหมาย และกติกาสังคมอย่างอื่นๆ ศีลนั้นจะเป็นเครื่องยับยั้งและเป็นกรอบกัน ทำให้การแสวงหากามอยู่ในขอบเขตที่จะไม่แย่งชิงเบียดเบียนกันเกินไป ทำให้มนุษย์พอมองกันไปได้ ทำให้สังคมพอมีสันติสุขบ้าง อย่างน้อยแต่ละคนก็พอจะได้พอจะมีวัตถุมาบำรุงความสุขของตัวเองบ้าง ต่างคนก็มีโอกาสเสวยสุขจากสิ่งบำเรอประสาททั้ง ๕ กันได้ตามสมควร

ในระดับนี้ ท่านให้เอาทาน มาช่วยเสริมความมั่นคงปลอดภัย และความสงบสุขของสังคม โดยให้มนุษย์รู้จักให้แก่กัน มีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เฉลี่ยรายได้ ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์หรือยากไร้

พอมีสีลเป็นฐาน และมีทานมาเสริม มนุษย์ก็อยู่ร่วมกันได้ดีขึ้น มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน สังคมมีสันติสุขพอสมควร

เมื่อมนุษย์พัฒนามาถึงขั้นนี้ ซึ่งทำให้มีโอกาสได้รับความสุขจากกามามิสที่สนุกสนานหวานอร่อยทั่วๆ กันแล้ว ก็น่าจะเป็นชีวิตและสังคมที่สมบูรณ์ แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น เพราะกามามิส นอกจากหากันเสพกันไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ ซึ่งทำให้เบียดเบียนกดขี่ข่มเหงกันแล้ว ยังมีจุดอ่อนที่ทำให้เกิดปัญหาอย่างอื่นอีก

ความสุขจากกามามิสหรือกามามิสนั้น ต้องอาศัยสิ่งที่อยู่

นอกตัว เช่นวัตถุดิบโรคต่าง ๆ จึงเป็นความสุขแบบพึ่งพา ขึ้นต่อภายนอก ไม่เป็นอิสระแก่ตัว นอกจากนี้ ทั้งสิ่งเสพที่อยู่ข้างนอกเหล่านั้น และตัวเราคือคนที่เสพเอง ต่างก็ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติแห่งความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง มีการเกิดดับเสื่อมสลาย

เมื่อจุดอ่อนเหล่านี้มาบวกเข้ากับลักษณะที่แสวงหาและเสพ ไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ ก็ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้นอีก ถึงแม้จะผ่อนเบาปัญหาจากการเบียดเบียนกันลงไปได้แล้ว ก็ยังเจอกับปัญหาของชีวิตจิตใจ ที่พวงเออาการของความทุกข์เข้ามาแฝงไว้กับความสุข ในการเสพกามามิส เช่น ความหวาดที่มากับความหวัง ความห่วงหวังระแวงหวั่นใจที่ซ่อนตัวซ่อนอยู่ในการได้ครอบครอง ความชิงช้าเพื่อหนายที่ตามติดมาต่อจากการได้เสพสมปรารถนา การตกเป็นทาสหมดอำนาจในตัวเมื่อหลงไหลเมามัว ความรันทดเมื่ออดหรือหมดหวัง และความโศกเศร้าเหี่ยวแห้งใจเมื่อต้องสูญเสียหรือพลัดพรากจากไป

แม้แต่ที่ประพฤติอยู่ในศีลรักษาระเบียบวินัย และทำงานให้บัน ก็เป็นการฝืนใจ ทำด้วยความจำใจ เพราะการมีศีลทำให้หาและเสพไม่ได้เต็มตามที่ตามใจอยากทานก็ทำให้ต้องเสียดองสละเกิดความเสียดาย

เพราะฉะนั้น ท่านจึงบอกว่า แค่นี้ยังไม่พอนะ เธอเป็นมนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตัวได้อีก ถ้าพัฒนาเพียงแค่นี้ ยังหนีทุกข์ไม่พ้นหรอก ยังจะเจอทั้งทุกข์นอกและทุกข์ใน เพราะเป็นสุขที่ตั้งอยู่บนสิ่งที่เป็นทุกข์ ฐานมันไม่มั่น ฉะนั้น เราจะต้องพัฒนาชีวิตต่อไป

มนุษย์ที่มีการศึกษา (ในความหมายที่ถูกต้อง) จึงก้าวต่อไปสู่การพัฒนาในชั้นจิต และชั้นแห่งอิสรภาพด้วยปัญญา และเอาผล

จากการพัฒนาในขั้นของจิตใจและปัญญานั้นมาช่วยแก้ปัญหาของชีวิตในขั้นกามามิส ทำให้การปฏิบัติต่อกามามิสเกิดโทษทุกข์ภัยน้อยที่สุด และได้ประโยชน์มากที่สุด พร้อมทั้งมีความสุขในขั้นที่สูงขึ้นไปมาเสริมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

๒. ขั้นจิตวิมุตตะ พอพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม เกิดมีเมตตาหรือกรุณาขึ้น ก็มีความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้เขามีความสุข แล้วก็อยากทำให้เขามีความสุข ก็เลยให้ สละ แบ่งปันช่วยเหลือ เมื่อเห็นเขามีความสุข ตัวเองก็มีความสุขด้วย การให้หรือทานแทนที่จะเกิดความเสียหาย ก็กลายเป็นความสุข ก่อนนี้รู้จักแต่ความสุขจากการได้และเอา แต่เดี๋ยวนี้ มีความสุขอย่างใหม่เกิดขึ้น คือความสุขจากการให้และการสละ การให้หรือเสียกลายเป็นความสุขไปได้ ในเมื่อจิตใจได้พัฒนาเปลี่ยนไป

จากการพัฒนาจิตเช่นเดียวกัน เกิดมีศรัทธา เชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ในการสร้างสรรค์ทำสิ่งที่ดีงาม ก็เอาเงินทองออกมาให้ สละ บำเพ็ญประโยชน์ แล้วก็มีความสุขสบายเอิบอัมปลาบปลื้มใจ จากการให้หรือเสียสละนั้น

ก่อนนี้เคยมองทรัพย์สินเงินทองและยศศักดิ์ตำแหน่งฐานะตลอดจนอำนาจ เห็นความหมายเพียงว่าเป็นเครื่องมือและช่องทางที่จะแสวงหากามามิสหรือสิ่งเสพติดต่างๆ มาบำรุงบำเรอตนเองให้มากมายเต็มทีที่สุด แต่พอได้พัฒนาจิตปัญญาขึ้นบ้างแล้ว ก็มองเห็นความหมายใหม่ว่า ทรัพย์สินเงินทองและยศศักดิ์อำนาจเป็นเครื่องมือขยายโอกาสให้สามารถสร้างสรรค์ความดีงามและประโยชน์สุขได้กว้างขวางและสำเร็จผลได้ดียิ่งขึ้น

สมบัติที่สำคัญ คือ มีพลังมาก (เหมือนปล่อยน้ำให้ไหลไปในท่อหรือรางทางเดียวไม่กระจัดกระจาย) ในกระจ่างเอื้อต่อการใช้ปัญญา (เหมือนน้ำนิ่งสนิทไม่ไหวกระเพื่อม ฝุ่นละอองตกตะกอนจึงใสมองเห็นทุกอย่างในน้ำชัดเจน) และสงบสบายมีความสุข (เพราะไม่มีอะไรรบกวน ไม่ขุ่นมัว ไม่ฟุ้งซ่านร้อนรนกระวนกระวาย)

จิตที่มีคุณสมบัติอย่างนี้ เรียกว่าเป็นกัมมณีย์ คือเหมาะแก่การใช้งาน พร้อมทั้งจะปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ หรือใช้คิดพิจารณาพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะของจิตที่มีสมาธิ การพัฒนาในชั้นจิตใจนี้ จึงมีสมาธิ เป็นแกน หรือเป็นตัวแทนเลยทีเดียว

ถ้ามุ่งหน้าเอาจริงเอาจังจับเรื่องสมาธิ ศีลสมาธิให้แน่นสนิทลึกลงไปอีก จนถึงขั้นเป็นฌานระดับต่างๆ ซึ่งมีทั้งขั้นที่อยู่กับรูปธรรม (รูปาวจร) และขั้นที่อยู่กับอรูปธรรม(อรูปาวจร)

ความสุขในชั้นจิตนี้ ประณีตและบริสุทธิ์ขึ้นไปมาก เพราะไม่มีอาการของความทุกข์แบบที่แผ่มากับการเสพกามามิส เช่น ความหวาด ระแวง เบื่อหน่าย รันทดใจ เป็นต้น

แม้จะได้ถึงขั้นนี้ท่านก็บอกว่ายังไม่พออีกนั่นแหละ การที่เราจะอยู่ข้างในกับจิตใจของตัวนั้น มันดื่มด่ำไปได้สักกี่แก้ว แต่อาจจะติดเพลินกับสมาธิและผลพลอยได้ของมัน แล้วกลายเซ็นพวกหลีกหนีสังคม ไม่เผชิญหน้าความจริง เป็นการหลบทุกข์พ้นปัญหาไปได้ชั่วคราว พอออกจากสมาธิก็เจอกับสภาพเก่า ยังมีความยึดติดถือมั่นและกฎธรรมดาของธรรมชาติบีบคั้นเอาได้ ไม่ได้แก้ปัญหาให้เสร็จสิ้นไป เพราะฉะนั้นจะต้องก้าวต่อไปอีกให้ถึงความสมบูรณ์จบสิ้นปัญหา ให้เป็นสุขโดยไม่มีทุกข์เหลืออยู่ แล้วท่านก็บอกขั้นต่อไปอีก

๓. **ขั้นอิสระหลุดพ้น** หมายถึงชีวิตที่พ้นหรืออยู่เหนือการที่จะถูกบีบคั้นครอบงำด้วยปัญหาไม่ว่าอย่างใด ๆ แม้แต่ความเป็นไปของกฎธรรมชาติแห่งความเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยงแท้และเสื่อมสลาย มีความสุขที่ปลอดโปร่งโล่งเบา ไม่มีเงาของความทุกข์รบกวน เรียกว่าเป็นพุทธะ ที่แปลให้เข้าใจกันง่าย ๆ ว่า รู้ ตื่น และเบิกบาน

ผู้ที่มีชีวิตและความสุขถึงขั้นนี้จะมีคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นผู้ทำกิจเสร็จแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ไม่มีอะไรที่จะต้องทำเพื่อตัวเองอีก ปลดปล่อยตัวเป็นอิสระแล้ว จึงทำเพื่อผู้อื่นได้เต็มที่ เรียกว่ามีกรุณาหรือการุณยธรรมที่บริสุทธิ์และสมบูรณ์

ชีวิตและความสุขขั้นนี้เป็นขั้นที่ถึงได้ด้วย **ปัญญา** ผู้ที่มีชีวิตในขั้นนี้ เป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ที่รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตามที่มันเป็นอยู่ตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของกฎธรรมชาติ หรือรู้เท่าทันกฎธรรมชาตินั้นเอง จนความเป็นไปของธรรมชาติที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นต้น ครอบงำก่อความทุกข์แก่เขาไม่ได้ สิ่งใดไม่เป็นปัญหาก็ไม่ทำให้เป็นปัญหาขึ้นมา สิ่งใดเป็นปัญหาก็แก้ไขด้วยปัญญา ที่รู้และทำให้ตรงกับเหตุปัจจัย จนเผชิญได้กับทุกสิ่งโดยไม่มีทุกข์ใดๆ

เมื่อพัฒนามาจนมีชีวิตและความสุขถึงขั้นนี้ โดยมีความสดชื่นเบิกบานอยู่เป็นธรรมดาแล้ว ถ้าจะเอาความสุขทางจิตมาใส่อีกก็ไม่ว่า จะมีความสุขทางประสาททั้งห้ามาเสริม ก็ได้ความสุขนั้นเต็มสภาพบริบูรณ์ และทั้งไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใครด้วย ทุกอย่างอยู่ในภาวะสมดุลพอดีไปหมด เพราะมีปัญญาที่ไร้ทุกข์เป็นตัวควบคุมโดยนัยนี้ เมื่อมีความสุขขั้นสุดท้ายที่ไร้ทุกข์ด้วยปัญญา ก็จบสูงสุดถึงจุดหมาย

ทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า ชีวิตและความสุข ๓ ชั้นนั้น พุดโดยย่อ คือ

๑) **ชั้นกามามิส** (เรียกให้สั้นว่าชั้นกาม ชื่อเต็ม = ชั้นกามาวจร-
ท่องเที่ยวไปในกาม) ต้องใช้**ศีล** เป็นเครื่องควบคุม โดยมีทานสนับสนุน

๒) **ชั้นจิตวิมณะ** (ชื่อเต็ม = ชั้นรูปาวจร = ท่องเที่ยวไปในรูป และ
อรุปาวจร = ท่องเที่ยวไปในอรุป) มี**สมาธิ** เป็นแกนนำในการพัฒนา

๓) **ชั้นอิสรหลุดพ้น** (ชื่อเต็ม = ชั้นโลกุตระ-เหนือโลก หรือชั้น
ปรมาตม-ประโยชน์สูงสุด) มี**ปัญญา** เป็นตัวชี้ขาดที่จะนำเข้าถึงจุดหมาย

เป็นอันว่าพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้แล้ว เกี่ยวกับหลักการ
ในการเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุข แล้วก็แบ่งไว้เป็นชั้นเป็นตอน ดังที่ได้
กล่าวมา ซึ่งที่จริงเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่มีอะไรมาก เพราะว่าตัวสาระแท้ ๆ
ก็แค่นี้เอง คือให้เราใช้ชีวิตที่ดีมีความสุขได้จริง ก็จบเรื่องกัน

ได้พูดไว้แต่ต้นว่า เมื่อสุขแท้ ก็ถึงธรรม และเมื่อถึงธรรม ก็สุข
แท้ หมายความว่า การเข้าถึงชีวิตที่ดีมีความสุข ก็คือการเข้าถึงธรรม
จะเข้าถึงธรรมได้ ก็ต้องปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมนั้นคงไม่ยาก
อย่างที่หลายคนคิด จึงลองมาดูกันว่า ปฏิบัติธรรมนั้นคือทำอะไร

บทที่ ๒

ปฏิบัติธรรม คืออย่างไร

คำว่า **ปฏิบัติธรรม** นั้น หมายความว่าอย่างไร ปฏิบัติธรรม ก็คือ เอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตทำการ ทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ทำให้เป็นชีวิตที่ดีมีความสุขนั่นเอง

เมื่อปฏิบัติธรรมก็หมายถึงว่า เอาธรรมมาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ไม่เรียกว่า เป็นการปฏิบัติ

ว่าถึงตัวคำว่า “ปฏิบัติ” เองนี้ เดิมนั้นแปลว่า “เดินทาง” มาจากภาษาบาลี ของเดิมนั้นมีคำคล้าย ๆ กัน อีกคำหนึ่งคือ “ปฏิปทา”

“ปฏิปทา” แปลว่าอะไร จะเห็นได้ในคำว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ที่เราแปลกันว่า “ทางสายกลาง” มัชฌิมา แปลว่า สายกลาง และ ปฏิปทา แปลว่า ทางทางคืออะไร ทางนั้นคือที่ที่จะเดิน คำว่าปฏิปทาก็คือที่ที่จะเดิน คำว่าปฏิปทา กับคำว่าปฏิบัตินี้ เป็นคำเดียวกัน รากศัพท์อันเดียวกัน ถ้าเป็นกริยา มีรูปเป็น *ปฏิบัติ* แปลว่า ดำเนิน หรือเดินทาง

เพราะฉะนั้น *ปฏิบัติ* มาเป็น ปฏิบัติ หรือเป็นปฏิปทา ก็ตาม ก็แปลว่า การเดินทาง หรือแปลว่า ทางที่เดิน ถ้าเป็นการเดินทางก็

นิยมใช้ในรูปว่า *ปฏิบัติ* หรือไทยใช้ว่า *ปฏิบัติ* ถ้าเป็นทางที่เดินก็นิยมใช้ *ปฏิบัติ* เพราะฉะนั้น เราเอาถ้อยคำสำหรับสิ่งที่เป็นรูปธรรมนั่นเอง มาประยุกต์ใช้ในทางนามธรรม

การเดินทางตามปกติ นั้น เป็นการเดินทางภายนอก เป็นการเดินทางด้านวัตถุ เอาเท้าเดิน หรือแม้ขี่รถแล้ว เอารถวิ่งไปตลอดจนไปด้วยเครื่องอื่น ก็เรียกว่า เป็นการเดินทาง

ที่นี้ ชีวิตของเราก็เหมือนกัน ชีวิตก็เป็นการเดินทางชนิดหนึ่ง แต่เรามักเปลี่ยนคำพูดจากเดินมาเป็นการดำเนิน ที่จริงเดินกับดำเนินนั้น ก็ศัพท์เดียวกันนั่นแหละ เดินก็แปลมาเป็นดำเนิน แล้วเราก็มีการดำเนินชีวิต ในการดำเนินชีวิตนั้น ก็เหมือนกับว่า เราเอาชีวิตนี้ไปเดินทาง หรือว่าการเป็นอยู่ของเรานั้นเปรียบเสมือนทาง ถ้าเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ก็เรียกว่าเดินทางชีวิตอย่างถูกต้อง คือ ดำเนินชีวิตได้ดี ถ้าเดินทางชีวิตไม่ถูกต้อง ก็เรียกว่าดำเนินชีวิตที่ผิด

ในเมื่อปฏิบัติ หรือปฏิบัตินี้ แปลว่า การเดินทาง และทางที่เดิน เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมก็คือเอาธรรมมาใช้ในการเดินทางชีวิต หรือเอามาช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง หรือเอามาช่วยในการเดินทางชีวิต เพื่อให้การดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปด้วยดี

หมายความว่า ถ้าเราไม่เอาธรรมมาใช้ การเดินทางชีวิตของเราก็อาจจะผิด อาจจะเขว อาจจะพลาด อาจจะหลง อาจจะไปในทางที่เกิดความเสื่อมความพินาศ แทนที่จะเป็นทางแห่งความสุข ความเจริญ เราก็เลยเอาธรรมมาช่วย เอาธรรมมาปฏิบัติ ก็คือเอาธรรมมาใช้ช่วยให้การเดินทางชีวิตนี้ถูกต้อง ได้ผลดีประเสริฐ

พูดง่าย ๆ จึงว่า การปฏิบัติธรรมคือการเอาธรรมมาใช้นั่นเอง

ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของเรา

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมก็จึงเป็นเรื่องกว้างๆ ไม่เฉพาะ การที่ปลีกตัวออกจากสังคม ไปอยู่ที่วัด ไปอยู่ที่ป่า แล้วก็ไปนั่งบำเพ็ญสมาธิอะไรอย่างนั้น ไม่ใช่แค่นั้น อันนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง เป็นการพยายามนำธรรมมาใช้ในชั้นลึก ในการที่จะฝึกฝนจิตใจอย่างจริงๆ จังๆ

ถ้าจะเรียกเป็นภาษาสมัยใหม่ การปลีกตัวไปปฏิบัติแบบนั้น ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติแบบ intensive เป็นการปฏิบัติแบบเข้มข้น หรือลงลึกเฉพาะเรื่อง

ที่จริงนั้น การปฏิบัติธรรมต้องมีตลอดเวลา เรานั่งกันอยู่ในที่นี้ ก็ต้องมีการปฏิบัติธรรม คือเอาธรรมมาใช้ เมื่อปฏิบัติสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง ก็เป็นการปฏิบัติธรรม

เมื่อทำงานหรือทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ตั้งใจทำให้ดี ให้เกิดคุณประโยชน์ ให้สำเร็จความมุ่งหมายที่ตั้งงาม ก็เป็นการปฏิบัติธรรม

ดังนั้น ถ้าตนมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน แล้วศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้อง มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเล่าเรียน เล่าเรียนให้ได้ผล ก็เป็นการปฏิบัติธรรม เช่น เล่าเรียนโดยมีอิทธิบาท ๔ มีฉันทะ พอใจรักในการเรียนนั้น มีวิริยะ มีความเพียร ใจสู้ มีจิตตะ เอาใจใส่ รับผิดชอบ มีวิมังสา คอยไตร่ตรอง ตรวจสอบ ทดสอบ ทดลองให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป อย่างนี้ก็เรียกว่าปฏิบัติธรรม

หรือในการทำงานก็เหมือนกัน เมื่อมีอิทธิบาท ๔ เอา

อิทธิบาท ๔ มาใช้ในการทำงานนั้น ก็เป็นการปฏิบัติธรรม

แม้แต่ออกไปในท้องถนน ไปขับรถ ถ้าขับโดยรักษากฎจราจร ขับเรียบร้อยดีไม่ประมาท มีความสุภาพ หรือลึกเข้าไป แม้กระทั่งว่า ทำจิตใจให้สบาย ไม่เครียด มีความผ่อนคลายสบายใจในเวลาที่ขับรถนั้น ได้ ก็เป็นการปฏิบัติธรรมในระดับต่าง ๆ

แล้วแต่ว่าใครจะสามารถเอาธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือในการทำกิจหน้าที่นั้น ๆ ให้ได้ผลแค่ไหนเพียงไร ก็เรียกว่า ปฏิบัติธรรมทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมที่แท้จริงนั้น ต้องมีอยู่ตลอดเวลา เพราะเราทุกคนมีหน้าที่ต้องดำเนินชีวิตให้ดีงามถูกต้อง

แม้แต่การนั่งฟังปาฐกถานี้ก็มีการปฏิบัติธรรม เมื่อตั้งใจฟัง ฟังเป็น ใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่รับฟังนั้นทำให้เกิดปัญญาขึ้น ก็เป็นการปฏิบัติธรรมทั้งนั้น

เป็นอันว่า การปฏิบัติธรรมนี้ เป็นเรื่องที่กว้างมาก หมายถึง การนำเอาธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิต หรือการทำงาน ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ทำทุกเรื่องทุกอย่างให้ถูกต้อง ให้ดี ให้เกิดผล เป็นประโยชน์ เพื่อจะได้เข้าถึงชีวิตที่ดีงามมีความสุขที่แท้จริงนั่นเอง เป็นการปฏิบัติธรรม

บทที่ ๓

หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม: ชุดที่ ๑

เนื้อหาของการปฏิบัติที่ท่านจัดวางไว้เป็นหลักธรรมหัวข้อต่างๆ นั้น ย่อให้สั้นก็คือสิกขาหรือการศึกษา ซึ่งแยกออกไปเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกว่า **ไตรสิกขา**

ถ้าแยกแบบง่าย ๆ โดยเน้นด้านภายนอกสำหรับคฤหัสถ์ ก็เป็นทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเรียกว่า**บุญสิกขา**

หลักการศึกษา ๓ อย่าง จะเป็นไตรสิกขา หรือบุญสิกขาก็ตาม ควรจะทบทวนความหมายกันไว้เล็กน้อยพอได้สาระ

ขอเริ่มด้วย**ไตรสิกขา** ก่อน ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา หรือ การศึกษา ๓ อย่าง ดังนี้

๑. **ศีล** คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการอยู่ร่วมสังคม หรือพูดให้ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ได้แก่ ความมีวินัย และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่น ไม่สับสนวุ่นวาย ไม่ระส่ำระสาย เอื้อโอกาสต่อการที่จะทำอะไรๆ ให้สะดวก ได้ผลดีและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ศีลมีหลายระดับ หรือจัดไว้หลายประเภท ให้เหมาะกับสภาพชีวิตและสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ในการที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน

ศีล ๕ เป็นกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียนกัน สังคมจะได้ไม่เดือดร้อนระส่ำระสาย เป็นฐานรองรับความมีสันติสุขของสังคม

ดังนั้น ในหลักศีล ๕ จึงกำหนดให้มีการไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ละเมิดต่อชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ละเมิดต่อคุ้มครองของกันและกัน ไม่ใช้วาจาทำร้ายหลอกลวงกัน และไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้อื่นด้วยความสูญเสีย สติสัมปชัญญะเนื่องจากยาเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท และไม่เมาไว้วางใจ

จะเห็นว่า ศีล ๕ เป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐาน ในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม หรือทำการพัฒนาไม่ว่าอย่างหนึ่งอย่างใด ทางจิตใจก็ตาม ทางวัตถุก็ตาม

ศีลเฉพาะกลุ่มเฉพาะหมู่ชน และศีลในระดับที่สูงขึ้นไป จะเป็นการทำตามข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกหัดขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคล เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้สอดคล้อง และเอื้อโอกาสแก่การที่จะปฏิบัติให้เข้าถึงภาวะสูงสุดที่เป็นจุดหมายของบุคคลหรือสังคมนั้น เช่น

ศีล ๘ มุ่งฝึกให้มีสภาพชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางจิตใจ จึงเพิ่มการรับประทานอาหารจำกัดเวลา และการหัดลดละการหา

ความสุขจากสิ่งบันเทิง หรือเครื่องปรนเปรอความสุขทางประสาทสัมผัส ตลอดจนจงการใช้เครื่องนันทนพุกพुरुหรูหา เป็นการฝึกฝนตนให้รู้จักที่จะมีชีวิตที่เป็นอิสระได้มากขึ้น สามารถอยู่ดีมีสุขได้โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือขึ้นต่อวัตถุภายนอกมากเกินไป

ศีล ๘ นั้น เป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสยิ่งขึ้นไป ทั้งด้านเวลาและแรงงาน ในการที่จะพัฒนาชีวิตทางด้านจิตใจและปัญญา พุทธอีกสำนวนหนึ่งว่า เป็นเครื่องเสริมและเอื้อโอกาสในการบำเพ็ญจิตตภาวนา และปัญญาภาวนา

ศีลอย่างอื่นๆ ยังมีอีกมาก เช่น ศีลในการฝึกอินทรีย์ คือ ฝึกให้รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยเฉพาะ ๕ อย่างแรก ให้ดูเป็น ฟังเป็น คือ ดู และฟังให้ได้ประโยชน์แก่ชีวิต ไม่ให้เกิดโทษ ก่อความเสียหายความเดือดร้อน หรือความลุ่มหลงมัวเมา และ ศีลในการเสพ หรือบริโภคสิ่งต่างๆ ให้ได้คุณค่าแท้ ไม่หลงไปในคุณค่าเทียม เป็นต้น

การมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดี เรียกว่าศีล

การจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกันให้เรียบร้อย งามน่ายกย่องด้วยระเบียบนั้นเอง เรียกว่าวินัย

ข้อปฏิบัติต่าง 9 ในการจัดสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมในสังคมให้มีระเบียบ เรียกว่าสิกขาบท

ข้อปฏิบัติต่าง 9 ในการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมเพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องเกื้อกูลต่อการปฏิบัติในแนวทางที่จะเข้าถึงจุดหมายที่ต้องการยิ่งๆ ขึ้นไป เรียกว่า วรร

ทั้งหมดนี้เมื่อเรียกคลุมๆ รวมๆ ก็พูดว่า *ศีล*

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบแน่วแน่มั่นคง เพื่อให้เป็นจิตใจที่สามารถทำงานหรือใช้การได้ดี โดยเฉพาะในการคิดพิจารณาให้เกิดปัญญา หรือใช้ปัญญาอย่างได้ผล

อนึ่ง จิตใจที่มีสมาธิ จะเป็นจิตใจที่เอื้อหรือเหมาะต่อการพัฒนาของคุณสมบัติต่าง ๑ เช่น คุณธรรมทั้งหลายก็จะเจริญเพิ่มพูนพวงมาด้วยในจิตนั้น

นอกจากนั้น เมื่อจิตใจสงบมั่นคงแน่วแน่มีสมาธิแล้ว ก็จะสามารถที่ปลอดพ้นจากการรบกวนของความเศร้าหมองขุ่นมัว ความเร่าร้อนสับสนวุ่นวายต่างๆ จึงเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบาสบาย เบิกบาน สดชื่น ผ่องใส เป็นสุข

พูดสั้นๆ ว่า เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ ทำให้บุคคลมี *สมรรถภาพจิต คุณภาพจิต และสุขภาพจิต*

๓. ปัญญา ได้แก่ การมีความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และการฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเช่นนั้น ปัญญามีหลายขั้นหลายระดับ เช่น

ขั้นเริ่มต้น ก็คือการรู้เข้าใจสิ่งที่เล่าเรียน สดับตรับฟังหรือข่าวสารข้อมูลต่างๆ และประสบการณ์ที่เข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ตลอดจนความจำหมายและความรู้สึกนึกคิดที่ปรากฏหรือสัมผัสอยู่ในใจ ปัญญาทำให้รับรู้และมองดูประสบการณ์นั้นๆ อย่างถูกต้องตรงความจริง และอย่างบริสุทธิ์ ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยความชอบชัง ยินดียินร้าย ไม่เอนเอียงด้วยอคติต่างๆ

ขั้นต่อไป ได้แก่การพิจารณาวินิจฉัยและคิดการต่างๆ ได้ถูกต้องชัดเจน โดยไม่ถูกกิเลสเช่นความเห็นแก่ได้ และความเกลียดโกรธเคียดแค้นชิงชังเป็นตัวครอบงำชักจูง

ปัญญาดีกด้านหนึ่ง หมายถึงการมองเห็นสิ่งทั้งหลายล้วนทะลุถึงเหตุปัจจัยต่างๆ ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในสิ่งทั้งหลายมาใช้แก้ไขปัญหาและทำการสร้างสรรค์ จัดดำเนินการต่างๆ

ปัญญาในขั้นสูงสุด หมายถึงความรู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิต ที่ทำให้หายติดข้องหมดความถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย ซึ่งส่งผลย้อนกลับไปยังจิตใจ ทำให้เกิดความเป็นอิสระหลุดพ้น เป็นอยู่ด้วยความปลอดโปร่งโล่งเบา เบิกบานผ่องใสอย่างแท้จริง

สิกขา หรือ ศีลภา แปลว่า การฝึกฝนปฏิบัติ หรือเรียนให้รู้ และฝึกทำให้เป็น หลักไตรสิกขา หรือการศึกษา ๓ อย่างนี้ เป็นการฝึกพัฒนาชีวิต ๓ ด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

ในการกระทำทุกครั้งทุกอย่าง ไม่ว่าจะแสดงพฤติกรรมอะไร หรือมีกิจกรรมใดๆ ก็ตาม เราสามารถฝึกฝนพัฒนาตนและสำรวจตรวจสอบตนเองตามหลักไตรสิกขานี้ให้มีการศึกษาครบทั้งสามอย่าง ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา พร้อมกันไปทุกครั้งทุกคราว คือเมื่อทำอะไรก็พิจารณาดูว่า

พฤติกรรมหรือการกระทำของเราครั้งนี้ มีการเบียดเบียน จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใครหรือไม่ หรือว่าเป็นไปเพื่อความเกื้อกูล ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสร้างสรรค์ (ศีล)

ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของเราเป็นอย่างไร เราทำ

ด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัว มุ่งร้ายต่อใคร ทำด้วยความโลภ โกรธ หลง หรือไม่ หรือทำด้วยความเมตตา มีความปรารถนาดี ทำด้วยศรัทธา ทำด้วยสติ มีความเพียร มีความรับผิดชอบ เป็นต้น และในขณะที่ทำเรามีสภาพจิตใจเป็นอย่างไร เราร้อน กระวนกระวาย ชุ่นมัว เศร้าหมอง หรือว่ามีจิตใจที่สงบ ร่าเริง เบิกบาน เป็นสุข เอิบอิ่ม ผ่องใส (สมาธิ)

การกระทำครั้งนี้เราทำด้วยความรู้ความเข้าใจมองเห็นเหตุผล รู้เข้าใจหลักเกณฑ์และความมุ่งหมาย มองเห็นผลดีผลเสีย และหนทางแก้ไขปรับปรุงพร้อมดีแล้วหรือไม่ (ปัญญา)

เพราะฉะนั้น คนที่ฉลาดจึงสามารถบำเพ็ญสิกขา คือฝึกฝน พัฒนาค้น และสำรวจตรวจสอบวัดผลการพัฒนาตนได้เสมอตลอด ทุกครั้งทุกเวลา เป็นการบำเพ็ญไตรสิกขาในระดับจุลภาคหรือรอบเล็ก คือครบทั้งสามอย่างในพฤติกรรมเดียว หรือในกิจกรรมเดียว พร้อมกันนั้นก็เจริญไตรสิกขาในระดับมหัพภาคหรือรอบใหญ่ คือค่อยๆ ทำทีละส่วนไปด้วย ชนิดที่ดูภายนอกก็เหมือนศึกษาไปตามลำดับทีละอย่าง โดยที่การบำเพ็ญไตรสิกขาในระดับจุลภาคนี้นี้ก็จะช่วยให้การเจริญไตรสิกขาในระดับมหัพภาคก้าวหน้าไปด้วยดี แล้วในทางย้อนกลับการเจริญไตรสิกขาในระดับมหัพภาค ก็จะส่งผลให้การบำเพ็ญไตรสิกขาในระดับจุลภาคมีความมั่นคงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจนเต็มเปี่ยมในที่สุด

บทที่ ๔

หลักการทั่วไปของการปฏิบัติธรรม: ชุดที่ ๒

ส่วนทาน ศีล ภาวนา ที่เรียกว่าบุญสิกขา ก็มีสาระสำคัญ
อย่างเดียวกับไตรสิกขานี้เอง

๑. **ทาน** คือการให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน
เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงามและการทำสิ่งที่ดี

ทานเป็นเครื่องเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดี มี
ระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็เป็นเครื่องฝึกหัดขัดเกลาทั้ง
พฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรมจิตใจให้เจริญ
ยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอิบอímเบิกบานผ่องใส

๒. **ศีล** ก็มีสาระอย่างศีลในไตรสิกขาข้างต้น

๓. **ภาวนา** แยกเป็นภาวนาในด้านสมาธิ และภาวนาในด้าน
ปัญญา ตรงกับที่ได้บรรยายมาแล้ว

การปฏิบัติธรรมในความหมายที่เราพูดกันมาก ตามที่นิยม
กันในปัจจุบันนี้ เป็นการจำกัดแคบในระดับภาวนา คือเป็นการ
ปฏิบัติในระดับภาวนาและเน้นที่รูปแบบ เช่นไปนั่งสมาธิ เข้าไปใน
วัดที่วิเวก เข้าไปในป่า ก็เลยจะขอพูดเจาะจงเฉพาะระดับนี้เสียที่
หนึ่งก่อน ว่าในแง่ที่เรานิยมปฏิบัติธรรมคือไปบำเพ็ญสมาธิเป็นต้นนี้

เราจะต้องรู้จักตัวภาวนาเสียก่อนว่ามันเป็นอย่างไร

ภาวนา นั้น จะต้องแยกจากภาวนาในภาษาไทยก่อน คือ ไม่ใช่เป็นเพียงมาบมบิปปแต่ปาก แล้วบอกว่าป็นภาวนา หรือเอาถ้อยคำในภาษาพระ เอามนต์เอาคาถามาท่องมาบ่นแล้วว่าเป็นภาวนา ไม่ใช่อย่างนั้น

ภาวนา แปลว่า ทำให้เกิดให้มีขึ้น ทำให้เป็นขึ้น สิ่งที่ยังไม่เป็นก็ทำให้มันเป็น สิ่งที่ยังไม่มีก็ทำให้มันมีขึ้น เรียกว่าภาวนา เพราะฉะนั้น จึงเป็นการปฏิบัติ ฝึกหัด หรือลงมือทำ ภาวนาจึงแปลอีกความหมายหนึ่งว่า การฝึกอบรม ฝึกนั้น เมื่อยังไม่เป็นก็ทำให้มันเป็น อบรมนั้น เมื่อยังไม่มีก็ทำให้มีขึ้น ยิ่งกว่านั้น เมื่อทำให้เกิดให้มี ให้เป็นขึ้นมาแล้ว ก็ต้องทำให้เจริญงอกงาม เพิ่มพูนพร้อมพร้อมขึ้นไปด้วยจนเต็มที่

ภาวนาจึงมีความหมายตรงกับคำว่า พัฒนา ด้วย และจึงแปลง่าย ๆ ว่า เจริญ

ในภาษาไทยแต่โบราณมาก็นิยมแปล ภาวนา ว่าเจริญ เช่น เจริญสมาธิ เรียกว่าสมาธิภาวนา เจริญเมตตา เรียกว่าเมตตาภาวนา เจริญวิปัสสนา เรียกว่าวิปัสสนาภาวนา

ตกลงว่า ภาวนา แปลว่าการฝึกอบรมหรือการเจริญ หรือการทำให้เป็นให้มีขึ้นมา และพัฒนาให้งอกงามบริบูรณ์

การภาวนาในระดับที่เราต้องการในที่นี้แยกเป็น ๒ อย่างคือ จิตตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจ อย่างหนึ่ง และปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญา อีกอย่างหนึ่ง

ถ้าใช้ตามนิยมของภาษาสมัยใหม่ เจริญ แปลว่า พัฒนา

เพราะฉะนั้น จิตตภาวนา ก็แปลว่า การพัฒนาจิต หรือพัฒนาจิตใจ ส่วนปัญญาภาวนา ก็แปลว่า การพัฒนาปัญญา

จิตตภาวนานั้น เรียกง่าย ๆ ว่า สมถะ บางทีก็เรียกว่าสมถภาวนา สมถะนี้ตัวแก่นของมันแท้ๆ คือสมาธิ เพราะสมถะนั้นแปลว่า ความสงบ ตัวแก่นของความสงบก็คือสมาธิ ความมีใจแน่วแน่ สมถะนั้นมุ่งที่ตัวสมาธิ จะว่าสมาธิเป็นสาระของสมถะก็ได้ ฉะนั้นก็เลยเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมาธิภาวนา

คำว่าจิตตภาวนาก็ดี สมถภาวนาก็ดี สมาธิภาวนาก็ดี จึงใช้แทนกันได้หมด

ต่อไปอย่างที่สอง ปัญญาภาวนานั้นเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า วิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญา คือ ปัญญาที่เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลาย ปัญญาในขั้นที่รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เรียกว่าวิปัสสนา แปลว่ารู้แจ้ง ไม่ใช่รู้แค่ทำมาหาเลี้ยงชีพได้เท่านั้น แต่รู้สภาวะ รู้สภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย จึงเรียกว่า วิปัสสนา ซึ่งก็เป็นปัญญาระดับหนึ่งนั่นแหละ

เพราะฉะนั้น วิปัสสนาภาวนา ถ้าจะเรียกให้กว้างก็เป็นปัญญาภาวนา

ตกลงก็แยกภาวนาเป็น ๒ อย่าง

อย่างทีหนึ่ง เรียกว่า จิตตภาวนาบ้าง สมถภาวนาบ้าง สมาธิภาวนาบ้าง

อย่างที่สอง เรียกว่า ปัญญาภาวนา หรือเรียกให้แคบจำกัดลงไปว่าวิปัสสนาภาวนา

เอาละเรื่องภาวนาก็ทำความเข้าใจกันง่าย ๆ อย่างนี้

อย่างไรก็ตาม ได้บอกข้างต้นแล้วว่า ทาน ศีล ภาวานา นี้ ท่านมุ่งสำหรับคฤหัสถ์ ดังนั้น บุญสิกขาจึงเน้นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ หรือขั้นพื้นฐาน คือ ทานเน้นที่อามิสทาน ได้แก่การให้วัตถุ ศีลเน้นที่ศีล ๕ หรือขยับขึ้นไปอีกก็เป็นศีล ๘ ส่วนภาวานาในที่นี้ ก็เน้นแค่เมตตาภาวานา คือการเจริญเมตตาหรือโมหิตริ ที่จะเน้นพื้นฐานแห่งสันติสุขของสังคม ถ้าสามารถทำได้มากกว่านั้น ก็ขยายออกไปสู่จิตตภาวานา และปัญญาภาวานาเต็มรูปอย่างที่ว่าข้างต้น

ว่าที่จริง ทั้ง ๒ ชุด คือ ทาน ศีล ภาวานา กับ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ที่จริงก็เรื่องเดียวกัน แต่ชุดหนึ่งเน้นด้านภายนอก เน้นด้านหยาบ จัดเป็นทาน ศีล และภาวานา โดยขยายด้านนอกเป็น ๒ อย่าง คือ ทาน กับ ศีล เอาข้างใน ๒ อย่างคือ สมาธิ และปัญญาไปยุบเป็นภาวานาอย่างเดียว

ส่วนชุดศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เอาด้านในคือภาวานาไปแยกละเอียดเป็นจิตใจ(สมาธิ) กับปัญญา แต่ด้านนอกคือ ทานกับศีลนั้นรวมเป็นอันเดียว เพราะว่าศีลนั้นหลักการก็คืออยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่นในสังคม ส่วนทานก็เป็นองค์ประกอบในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่นในสังคม ก็เลยมารวมอยู่ในคำว่าศีล

เพราะฉะนั้น เมื่อท่านได้ฟังคำว่า ทาน ศีล ภาวานา กับ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ก็ให้ทราบว่าเป็นระบบอันเดียวกัน แต่เราแยกเพื่อให้เห็นจุดเน้นที่ต่างกัน สำหรับคฤหัสถ์จะเน้นด้านนอก จัดเป็นทาน ศีล ภาวานา แต่สำหรับพระสงฆ์จะเน้นด้านใน วางหลักเป็นศีล สมาธิ ปัญญา

อนึ่ง ชื่อเรียกก็คล้ายๆ กัน ชุด ศีล สมาธิ ปัญญา ทุกท่านรู้

สิ่งศักดิ์สิทธิ์

เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์*

ถาม ครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในอดีตจนปัจจุบัน จะมีลูกศิษย์ลูกหาแบ่งเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเห็นว่าควรเน้นการสอนสังฆจรรยาวัณๆ อีกพวกหนึ่งเห็นว่าภินิหารเป็นอุบายอย่างหนึ่ง และยังอ้างสมัยพุทธกาลด้วยว่า บางครั้งพระอรหันต์บางองค์ยังต้องใช้อิทธิปาฏิหาริย์เป็นการดึงดูดคนเหมือนกัน อยากทราบเรียนว่าไม่ทราบว่าหลวงพ่อบุญมีความคิดเห็นอย่างไร?

ตอบ ยุคนี้ควรพูดเรื่องนี้ที่สุด คำถามนี้ดีมาก เพราะเวลานี้กำลังเกร่อเหลือเกิน ถ้าปฏิบัติไม่ถูก เสียหลักเมื่อไรก็ไปเลย คือทำให้แตกจากพระศาสนา ตัวเองก็พลัดตกจากพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นก็ทำให้เกิดผลเสียแก่สังคมส่วนรวม พุทธศาสนาเองก็จะเสื่อมโทรม ดังนั้นจะต้องมีหลัก เราต้องเข้าใจเรื่องนี้ก่อน เพราะมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนามาก

สำหรับพระพุทธเจ้าเราพูดกันที่หนึ่งแล้วว่า พระองค์เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมอย่างไร คนสมัยนั้นเขาเชื่อถึงขนาดวัดกันว่าความเป็นพระอรหันต์อยู่ที่มีฤทธิ์ปาฏิหาริย์ พระองค์จึงต้องทำลาย

---

* คำให้สัมภาษณ์แก่คุณเนตร จันทรัมย์ หัวหน้ากองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ ขาวสุญญตา ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

เสียงของธรรมเลย ถ้าคนเหล่านี้จะยอมละเว้นการประพฤติดาม
อำเภอใจ ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่เพื่อนมนุษย์ และอยู่
ให้เป็นปกติสุขได้บ้าง เพราะเชื่อถือและเกรงกลัวต่ออำนาจสิ่งศักดิ์
สิทธิ์บางอย่าง ก็ยังดีกว่าปล่อยให้เขาปล่อยลอยแคว้งคว้างอย่างไม่มี
หลักอะไรเลย ถ้าเขายังเข้าไม่ถึงสิ่งที่จริงแท้ตกว่านั้น แม้จะได้แค่นี้
ก็ยังดีกว่าไม่มีอะไรเกาะเกี่ยวเหนี่ยวรั้งเสียเลย ข้อสำคัญก็คือ อย่า
หยุดจมกันอยู่กับความเชื่อแบบปฐมกับนั้นเรื่อยไป หรือเอาความ
ศักดิ์สิทธิ์นั้นไปปรับใช้สนองกิเลสของเขา หรือใช้ล่อเขาเพื่อหลาภให้
แก่ตัว แทนที่จะใช้เพื่อช่วยยกเขาให้ขยับขึ้นมา เมื่อถึงจุดนี้ ก็ต้อง
พูดถึงปัจจัยที่สอง

ปัจจัยที่สองคือ “ผู้สอน” ผู้สอนต้องรู้ก่อนว่า **หลักพระพุทธ
ศาสนาคืออะไร จะต้องสอนให้เขารู้หลักนั้น** ถ้าเป็นผู้สามารถพอ
สอนแบบเดียว ผู้ฟังก็ก้าวมาถึงจุดที่ต้องการได้เลย ไม่ต้องไปยุ่ง
เกี่ยวกับฤทธิ์ อย่างพระพุทธเจ้าปกติก็ไม่ทรงใช้ฤทธิ์แต่ใช้วิธีชี้แจง
ในตา สอนทีเดียวเขาก็ข้ามมาอย่างที่เราองค์ต้องการเลย แต่ที่นี้ใน
กรณีผู้สอนไม่มีความสามารถ หรือมีความสามารถไม่เพียงพอ ก็
อาจจะไปสู่จุดที่พูดเมื่อีกว่า อาจจะเอาฤทธิ์เป็นสื่อชักจูง คือต้อง
ยอมรับความสามารถของตัวว่า ฉันไม่มีความสามารถอย่างพระ
พุทธเจ้าเป็นต้น ที่จะสอนได้ขนาดนั้น ไม่สามารถใช้อनुศาสนี
ปาฏิหาริย์ให้คนถึงความจริงได้ ก็เลยยังต้องอาศัยอันนี้เป็นสื่อเป็น
อุบายเพื่อจูงคนขึ้นมา **แต่ต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า เพื่อดึงเขาก้าว
ต่อ** ไม่ใช่ดึงตัวเข้าไปหมกอยู่กับเขา หรือไปทำให้เขาหลงยิ่งขึ้น หรือ
ตัวเองหลงลาภสักการะ แทนที่จะมุ่งประโยชน์แก่เขา ก็กลายเป็นมุ่ง

จะไปเอาจากเขา ไปทำกับเขาเพื่อหาผลประโยชน์ให้แก่ตัว แล้วทำให้เขาหลง ก็กลายเป็นการหลอกลวงเขาไป อันนี้เป็นข้อพิจารณาในแง่แรงจูงใจ

เอาละ ตกลงจะต้องมีความชัดเจนในเรื่องนี้ คือเรื่องเจตนาที่จะพาเขาเดินก้าวหน้า แต่เพราะความสามารถไม่พอก็เลยไปพบเขาที่จุดที่เขายืนอยู่แล้วจะพาเขาก้าวต่อไป นี่เป็นส่วนที่หนึ่งคือพูดในแง่แรงจูงใจ หรือ “เจตนา”

ในส่วนที่สองจะต้องปฏิบัติให้ถูกหลักการ แห่งที่สองนี้ก็สำคัญมาก ต้องไม่ให้ผิดหลักการ ๓ อย่าง จะต้องรู้ว่าหลักการทั้ง ๓ อย่างเป็นอย่างไร ขอให้เอาหลักการนี้มาพิจารณากัน

หลักการที่ ๑ คือ **หลักกรรม** ตามปกติความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์นี้มีลักษณะทั่วไป ก็คือ การหวังผลสำเร็จจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า พูดสั้นๆ ว่าหวังผลจากการดลบันดาล จุดนี้แหละสำคัญที่สุด **ตนเองไม่ต้องทำความเพียร ได้แต่รอคอยผลสำเร็จที่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลให้** ก็นั่งคอยนอนคอย นิ่งนอนรอคอยโชค หวังลาภเลื่อนลอย แล้วก็**งอมืองอเท้า ไม่ทำ** จุดนี้คือจุดตัดสิน จุดตัดสินที่หนึ่งคือหลักกรรม การที่จะเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จะต้องไม่ให้เสียหลักกรรม

หลักกรรม ขั้นต้นเป็นหลักความเชื่อ เชื่อในกรรม คือเชื่อในการกระทำ เชื่อในการกระทำ คือเชื่อในหลักเหตุผล ได้แก่ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย กรรมก็คือหลักเหตุผลในแง่การกระทำของมนุษย์ว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จด้วยการกระทำ

ความเชื่อกรรมที่ว่า เป็นความเชื่อในความเป็นเหตุเป็นผล

แห่งการกระทำของมนุษย์นั้น ก็บ่งบอกว่า เมื่อทำเหตุดี ก็ให้เกิดผลดี เมื่อทำเหตุชั่ว ก็ให้เกิดผลชั่ว เมื่อเราต้องการผลดี ก็ต้องทำเหตุดี และต้องเว้นการกระทำชั่ว ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องให้มาสนับสนุนการกระทำดี ตามหลักกรรมนี้ ไม่ใช่ว่ายากได้ผลดีก็อ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดิฉันบนเทพเจ้าเอา แล้วจะทำดีหรือทำชั่ว หรือประพุดิเหลวไหลอย่างไรก็ได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าก็จะดลบันดาลผลที่ต้องการให้ทั้งนั้น ถ้าอย่างนั้นก็เสียหลักกรรม ไม่อยู่ในพระพุทธศาสนา ไปๆ มาๆ ทั้งมนุษย์และทั้งเทวดาส่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะเสื่อมลงไปด้วยกัน จนถึงสภาพที่กลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่ซื้อได้ด้วยเงิน

เมื่อเราหวังผลสำเร็จเราต้องทำ และจะต้องทำเหตุดี เพื่อให้เกิดผลที่ดี อย่าให้หลักการนี้เสียไปเป็นอันขาด อันนี้คือหลักความเชื่อที่สำคัญ ถ้าความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นทำให้คนรอคอยหวังผลสำเร็จจากการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วผิดหลักกรรมทันที อันนี้ถือว่าผิดจากความเป็นพุทธศาสนิกชนเลย

ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ของเทพเจ้า ตลอดจนเรื่องไสยศาสตร์ทั้งหลายนั้นก็เป็นเครื่องบำรุงขวัญ ปลอบขวัญ เมื่อคนยังมีพลังจิตพลังปัญญาไม่เข้มแข็งพอ ก็มักเรียกร่องไฟหาสิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิดความอุบ่ใจมั่นใจขึ้นมา อย่างน้อยก็ทำให้มีที่เกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยว เป็นเครื่องปลอบใจ สะโลมใจ ทำให้ชุ่มชื้นขึ้น มีความหวังขึ้น แต่ก็ต้องระวังอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีหลักกรรมมาคุมไว้ ก็จะมัวสบายใจ เข้มขึ้นใจ อุบ่ใจว่า เราได้ทำพิธีแล้ว เราได้บวงสรวงท่านแล้ว เดี่ยวท่านก็จะบันดาลให้ พวกเรามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง มีภัย

อันตรายมา เตียวท่านก็จะช่วยเอง เลยปล่อยตัวปล่อยใจ ไม่เร่งคิด การและทำอะไรๆ ที่ควรทำตามเหตุตามผล ทอดทิ้งเรื่องเหตุปัจจัย เสีย เอาความหวังมากล่อมใจตัว เลยเพลิดเพลिनจมอยู่ในความ ประมาท ก็คือหลอกตัวเองนั่นเอง ไม่อยู่กับความเป็นจริง ไม่ได้ แก่ไขปรับปรุงอะไร ไม่ได้เตรียมการป้องกันอะไร ในที่สุดก็พังพินาศ ชีวิตล่มจม สังคมเสื่อมสลาย และแม้แต่พระศาสนาต้องย่อยยับมา เพราะมัวหลงเพลिनกับยากล่อมอย่างนี้เท่าไรแล้ว ควรจะได้บทเรียน กันเสียที อย่าดึงกันลงไปเลย จงดึงกันขึ้นมาเถิด

✧ ในแง่นี้ก็เป็นอันว่า ถ้าความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังเป็นเพียง สิ่งส่งเสริมให้เกิดกำลังใจที่จะทำความเพียรพยายาม โดยหวังผล สำเร็จจากการลงมือทำและสนับสนุนให้ทำกรรมที่ดี ไม่ทำให้เกิด ความประมาท ก็ยังพอใช้ได้ ไม่ผิดหลักกรรม ตัวตัดสินที่หนึ่งนี้อย่า ให้ผิด ฉะนั้นเราดูเลยว่า การที่พระไปสอนให้คนเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหล่านี้มีผลอย่างไร ท่านมีหลักในการสอนของท่านหรือเปล่า ถ้า สอนโน้มให้เขาออกจากหลักกรรมยิ่งขึ้นก็จะเป็นการทำความผิดต่อพระ พุทธศาสนาอย่างแรงที่สุด ฉะนั้น ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องเป็น เพียงสิ่งที่เสริมให้เขายิ่งกระทำโดยมีกำลังใจ และยิ่งทำการสืบเพื่อ ผลสำเร็จที่ถูกต้อง อันนี้จึงจะไม่ผิดหลักความเชื่อเรื่องกรรม

หลักการที่ ๒ ในพุทธศาสนาคือหลักสิกขา หลักสิกขา คือหลักการฝึกฝนพัฒนาตน พุทธศาสนาสอนให้คนฝึกฝนพัฒนา ตนขึ้นไปเรื่อยๆ ไม่ว่าใครต้องศึกษาทั้งนั้น ที่เราเข้ามาบวชก็เพื่อ ต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาตนจนกระทั่งเป็นเสขะ (ผู้ยังต้องศึกษา ได้แก่อริยบุคคล ๓ คือ โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี) และอเสขะ (ผู้ศึกษาจบสิ้นแล้ว คือพระอรหันต์) กระบวนการปฏิบัติในพุทธ

ศาสนา คือ ศึกษา เพราะฉะนั้นถ้าเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา ก็ต้องทำตามหลักการใหญ่ ที่เป็นหลักปฏิบัติ คือ ศึกษา ต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตน อย่าให้ผิดหลักนี้ เมื่อเขาเชื่อความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ต้องให้เขาน้อมจิตมาสู่การฝึกฝนพัฒนาตนและก้าวต่อ ไม่ใช่มีวฬิณหยุดนิ่ง ไม่ใช่หมกอยู่กับที่ ถ้าความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้เขาหมกตัวอยู่กับที่ ก็ผิดหลักปฏิบัติ ผิดหลักศึกษา พระจะต้องจงให้เขาเดินหน้า

ถ้าปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ก็ต้องพัฒนาขึ้นไป ไม่ใช่ถอยหลังลงมา พฤติกรรมที่วุ่นวายเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ที่เป็นการพึ่งพาอาศัยปัจจัยภายนอกนี้ เมื่อเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาแล้ว ก็ควรจะต้องเบาบางลดน้อยลงไปทุกวัน ๆ ไม่ใช่ในวันแต่ระบาดดาษดินแพรหลายหนักราบมากขึ้น คนเรานั้นทางด้านร่างกายก็ต้องเจริญเติบโตขึ้นฉันใด ทางด้านจิตใจและภูมิปัญญา ก็จะต้องเติบโตพัฒนาขึ้นฉันนั้น ถ้าต้องมัวปลอบขวัญกันอยู่ก็ไม่รู้จักเติบโตเป็นผู้ใหญ่สักที

เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เราพัฒนาขึ้น มีจิตใจและปัญญาที่เติบโตขึ้น จึงไม่ทรงสนับสนุนอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ซึ่งทำให้คนไปฝากความหวังไว้กับเครื่องปลอบใจภายนอก ถึงกับทรงให้ปรับอาบัติพระที่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ทรงสรรเสริญแต่อนุศาสนีปาฏิหาริย์ ที่ทำให้คนเข้าถึงความจริงได้ด้วยปัญญาของตนเอง ทำให้มนุษย์แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้จริง

ในการเดินทางชีวิตของมนุษย์ทั้งหลาย ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกันไป และเสี่ยงภัยมากมาย ท่ามกลางความไม่เที่ยงแท้แน่นอนและอนาคตที่ไม่อาจรู้ได้นี้ ก็น่าเห็นใจ คนทั้งหลายมีกำลังกาย กำลังใจ

กำลังปัญญา กำลังความสามารถไม่เหมือนกัน เมื่อเดินกันไปหลายคนจะเหน็ดเหนื่อย ล้า อ่อนแรง บางทีรู้สึกเหง้าโหย และหัวันทวด เมื่อยังไม่พบสิ่งจริงแท้ที่ดีกว่า เมื่อตัวเองยังทำอะไรไม่ได้ดีกว่านั้น ความมั่นใจในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความหวังในฤทธิ์เดช อภินิหาร ก็เหมือนที่פקใจให้ได้ความเข้มข้นกลางหนทาง แต่ถ้ามัวเพลินติดอยู่ที่นั่น ก็จบสิ้นความก้าวหน้า ไม่ได้เดินทางต่อไป กลับยิ่งเสี่ยงภัยหนักขึ้นไปอีก เพราะเป็นภัยในความเพลินเพลินที่เกิดจากความหลงและความประมาทของตัวเอง เพราะฉะนั้น ถ้าจะหาที่พักอย่างนี้บ้าง ก็เอาพอช่วยให้สดชื่นมีกำลังวังชาขึ้นแล้วรีบลุกขึ้นเดินทางมุ่งหน้าต่อไป

ถ้าความเชื่อไม่ผิดหลักกรรม และการปฏิบัติไม่ผิดหลักสิกขา นี้ แม้เขาจะเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่มั่นก็จะไม่พลาด แล้วเขาจะเดินทางต่อไป จนในที่สุด เขาจะไม่ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ไปเอง เรายอมรับความจริงของปุถุชนว่า ธรรมชาติของเขา ยังไม่มีความเข้มแข็งพอ จิตใจของเขายังไม่เข้มแข็ง แล้วเราช่วยเขาแค่ไหน เราเป็นกัลยาณมิตรที่มีความสามารถขนาดไหน ต้องดูตัวเองด้วย ถ้าตัวเองมีความสามารถมากอย่างพระพุทธเจ้า เอาเลย สอนให้เลิกละไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ข้ามกระโดดไปเลย แต่ที่นี้ตัวเองก็ไม่มีความสามารถขนาดนั้น ก็เอาความศักดิ์สิทธิ์มาเป็นสื่อ แต่อย่าให้ผิดต่อหลักกรรมและต่อหลักสิกขา ถ้าอย่างนี้แล้วเขาจะเดินทางแล้วเขาจะพ้นเอง เมื่อเขามีความเข้มแข็งขึ้นมา เขาพัฒนาตัวไป เขาจะเข้มแข็งขึ้น เขาจะหลุดพ้นไปเอง แต่ข้อสำคัญต้องให้เขาเดินทาง นี่สองละ

หลักการที่ ๓ คือ ความหมายของความศักดิ์สิทธิ์ อันนี้เราจะเห็นได้ชัด พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางความเชื่อสิ่งศักดิ์

สิทธิ์หลากหลาย เชื้อเทพเจ้าที่เต็มไปด้วยฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ ยุ่งอยู่กับเรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ งามาย หวังผลสำเร็จจากการดลบันดาลของเทพเจ้า ไม่ต้องคิดทำอะไร อ่อนวอนบวงสรวงบูชาัญญไป ไม่ต้องฝึกฝนตนเอง นี่ก็ผิดหลักสองข้อข้างต้น

เทพเจ้าที่คนนับถือที่มีฤทธิ์มีเดชนั้นคืออย่างไร ก็คือฤทธิ์ที่เกิดจากกิเลส ฤทธิ์แสดงกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ ทั้งนั้นเลย ดังจะเห็นว่าเทพเจ้ามีโทสะแรง มีความโลภ มีราคะรุนแรง แย่งชิงคู่ครองกัน เบียดเบียนทำลายกัน โกรธแค้นกัน ยกทัพไปรบกัน เวลาสร้างเทวรูปขึ้นเป็นอย่างไร จะเห็นว่ามักแสดงความฮึกห้าว โหดเหี้ยมทารุณ หรือแสดงความสามารถที่จะไปทำลายผู้อื่น ต้องทำให้มีมือมากมาย สองมือไม่พอ เอาสิบมือ เคียวเดียวไม่พอ เอาสิบเคียว ดาเดียวไม่พอเอาหลายดา มือเท้ามีเยอะแล้วยังไม่พอ ต้องเอาอาวุธอีก ต้องมีจักร มีสังข์ มีคทา มีอะไรต่างๆ อาวุธเยอะแยะ แสดงรูปร่างท่าทาง ผาดโผนโจนทะยาน กำลังจะจัดการคนอื่น มีแต่เรื่องกิเลสทั้งนั้น

ตามเรื่องที่เล่ากันมาประวัติเทพเจ้ามีแต่วุ่นวายทั้งนั้น คือ **ฤทธิ์จะควบมากับกิเลส ความศักดิ์สิทธิ์อยู่กับกิเลส แต่มาในพุทธศาสนา ความหมายของความศักดิ์สิทธิ์ที่ค่อยโน้มมาสู่ปัญญาและคุณธรรม** พอมาถึงพระพุทธศาสนาฤทธิ์ทั้งหมด ที่ผสมความโกรธ ความหลง ราคะ โทสะ โมหะ เหล่านั้น จะสู่ฤทธิ์แห่งความบริสุทธิ์ ไม่ได้ ความศักดิ์สิทธิ์ทั้งหมดมาสูงที่สุดที่ความบริสุทธิ์ปัญญาและคุณธรรม เราสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา เป็นมนุษย์ธรรมดา นั่งงามสง่าด้วยธรรมะ ไม่ต้องแปลงฤทธิ์ สงบเย็น มีเมตตา ยิ้มแย้ม ให้คนมีความอุ่นใจ สบายใจ มีความสุข มีพระปัญญาคุณ มีพระวิสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ

ตกลงความศักดิ์สิทธิ์ก็โอนมาอยู่ที่ความบริสุทธิ์ คุณธรรม และปัญญา และนี่แหละคือความศักดิ์สิทธิ์ที่สูงสุด เพราะฉะนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ที่ให้นับถือนี้นี้จะต้องค่อยตั้งจากความมีกิเลส สูความหมดกิเลส จากความเป็นอยู่ภายใต้อำนาจของโลกะ โทสะ โมหะ สูความเป็นอยู่และกระทำการต่างๆ ด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจเหตุผลตามเหตุปัจจัย เราก็ดูว่า การสอนในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าหลักนี้หรือไม่ ดูว่าจงคนให้เข้ามาสู่ความศักดิ์สิทธิ์แบบมีกิเลสน้อยลง มาสู่ความหมดกิเลส มาสู่ความหมดโลกะ โทสะ โมหะ มาสู่ความบริสุทธิ์ มีปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ มหากรุณาคุณหรือไม่ แค่นั้นเอง

เป็นอันว่าให้เลิกจากความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้า พระนารายณ์ พระอิศวร พระอินทร์ พระพรหม ฯลฯ ที่มีฤทธิ์ แสดงตณหา มานะ แสดงโทสะ โมหะ ที่มีกิเลสเรียกร้องการอ้อนวอนบนบาน โปรดใคร ก็ช่วย ไม่โปรดก็แข่ง นำเขาให้เข้ามาหาพระรัตนตรัย ให้มันในคุณานุภาพของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ให้เขาได้เข้าสู่คุณธรรมมากขึ้น ซึ่งก็มาสัมพันธ์กับหลักการแห่งกรรม ให้เขาหวังผลสำเร็จจากการเพียรพยายามกระทำเอา และให้เขาฝึกฝนพัฒนา คือ ปฏิบัติตามหลักสิกขา เขาจะได้ฝึกฝนตัวเองให้ดีขึ้น และให้เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าหากว่าพระอาจารย์ไปสอนแล้วกลับทำให้เขาออกไปหาฤทธิ์ที่วุ่นวายกับกิเลสมากขึ้น ก็ผิดหลักทันที

รวมความว่า ในแง่หลักการสามอย่างนี้ชัดแล้ว ถ้าหากความศักดิ์สิทธิ์ยังอยู่ในหลักความเชื่อกรรม อยู่ในหลักปฏิบัติสิกขา และอยู่ในความหมายของความศักดิ์สิทธิ์แบบไม่มีกิเลส โดยหันมาสู่ความบริสุทธิ์มีปัญญากรุณาเป็นหลัก ก็ใช้ได้ ถือว่าพออนุโลมได้

ทบทวน

ขอสรุปอีกทีว่า การใช้หรือการยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิเดชปาฏิหาริย์ทั้งหลายนั้น จะพอยอมรับได้หรือไม่ ให้ดูที่จุดสำคัญต่อไปนี้

๑. ดูที่เจตนาของผู้ปฏิบัติ ถ้ามีเจตนาใช้สิ่งเหล่านี้เป็นอุบายดึงหรือชักจูงคนที่ยังอยู่ห่างไกล ให้ขึ้นมาเข้าสู่ธรรม และใช้ภายในขอบเขตที่จำกัดไม่ให้ขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนา และมีการสอนธรรมไปด้วย ก็พอยอมรับได้

แต่ถ้าใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ เพื่อจูงคนให้มาหลงติดหรือตัวเองก็หลงหมกมุ่นอย่างนั้น ก็ไม่อาจยอมรับได้ ยิ่งถ้าใช้ล่อคนเพื่อหาลาภสักการะผลประโยชน์ให้แก่ตน ก็ยิ่งเป็นการทำลายพระศาสนาหนักขึ้นไปอีก

๒. ดูว่าผิดหลักการของพระพุทธศาสนาหรือไม่ โดยตรวจสอบหลักการสำคัญ ๓ อย่าง คือ

๒.๑ หลักกรรม คือ ความเชื่อในการกระทำให้เกิดผลตามเหตุปัจจัยด้วยความเพียรพยายาม

ถ้าใช้ความศักดิ์สิทธิ์แล้วทำให้คนหมกมุ่นหวังผลสำเร็จจากการดลบันดาล งอมืองอเท้า นั่งนอนคอยรอผล ก็ผิดหลักพระศาสนาอย่างเต็มที่

แต่ถ้าช่วยให้เขาเกิดกำลังใจมีกำลังใจมาเสริมส่งให้มี
ความเพียรพยายามทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หรือทำกรรมดีด้วยความ
หนักแน่นจริงจังยิ่งขึ้น ก็พอยอมรับได้

๒.๒ **หลักสิกขา** คือ การที่มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ต้องฝึก
ฝนพัฒนาตนให้เจริญงอกงามขึ้นทั้งในด้านพฤติกรรมการดำเนินชีวิต
จิตใจ และปัญญา

ถ้าใช้แล้วกลายเป็นการล่อให้หลงหมกมุ่นเพลิดเพลิน
อยู่กับความหวัง ขัดขวางการฝึกฝนพัฒนาตนของคน ก็ใช้ไม่ได้

แต่ถ้าใช้เพียงเป็นสะพานหรือบันไดให้เขาก้าวหน้าไป
ในทางที่ถูกต้องต่อไป ไม่ขัดขวางการฝึกฝนพัฒนาตนในศีล สมาธิ
และปัญญา ก็พอยอมรับได้

๒.๓ **หลักความหมายของความศักดิ์สิทธิ์** คือการที่
ความหมายของความศักดิ์สิทธิ์จะต้องพัฒนาให้ประณีตสมบูรณ์ขึ้น
เปลี่ยนจากฤทธิ์เดชที่เกลือกกลั้วเกิดจากกิเลส มาเป็นความศักดิ์
สิทธิ์สูงสุดแห่งความบริสุทธิ์ ความดีงาม และปัญญาที่ลอยพ้นอยู่
เหนือกิเลส

ถ้ายังมัว่วนวายอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชที่เกลือกกลั้วกิเลส
เอาความศักดิ์สิทธิ์อภินิหารมาเสริมสนองโลกะ โทสะ โมหะ ใช้เป็น
เครื่องมือแย่งชิงหาผลประโยชน์ทำร้ายเอาเปรียบกัน ก็เท่ากับถอย
หลังกลับไปวนเวียนอยู่ในโลกยุคดึกดำบรรพ์ แล้วอารยธรรมจะ
พัฒนาไปได้อย่างไร ก็เหมือนกับเอาเทคโนโลยีและวิทยาการที่ก้าว
หน้ามาใช้ทำสงครามหรือเบียดเบียนทำร้ายกัน อย่างที่เป็นปัญหา
กันมาจนบัดนี้ มนุษย์มองเห็นคุณค่าของศาสนาเพียงแค่นี้เท่านั้น

เองหรือ พระพุทธเจ้าไม่ได้ตั้งพระพุทธศาสนาไว้ให้คนเอามาทำกัน
อย่างนี้แน่

เพราะฉะนั้น จะต้องโอนย้ายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกที่เต็ม
ไปด้วยกิเลส เข้ามาสู่คุณพระรัตนตรัยซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจาก
คุณธรรม ความบริสุทธิ์ และปัญญาที่อยู่เหนือกิเลส เพื่อให้มนุษย์
เดินเข้าสู่ทางของการที่จะพัฒนาต่อไปไม่ใช่ดึงเขาออกไปในทางตรงข้าม

จากศาลากลางสระ

สู่

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

จากศาลากลางสระ สู่ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม ซึ่งได้ก่อสร้างขึ้นบนเนินที่เรียกว่าจุมูกเขา บนเทือกเขาสำโรงดงยาง ต.หนองแห่น อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา ในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษามาถึงบัดนี้เป็นพรรษาที่ ๔ โดยเฉพาะในพรรษาแห่ง พ.ศ. ๒๕๓๖ นี้ มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา ๖ รูป มีจำนวนครบองค์สงฆ์ปัญจวรรค พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาจึงกำหนดการถวายกฐินทานขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนำกฐินสามัคคีมาทอด ในวันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๖

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม มีประวัติสืบเนื่องกับศาลากลางสระที่ อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี ดังความเป็นมาโดยสังเขปดังนี้

จากวัดพระพิเรนทร์ สู่ศาลากลางสระ

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๒๙ โยมอุปัถัมภ์หลายท่านได้มีความห่วงใยต่อสุขภาพของพระราชมุนี (คือ พระเทพเวที ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) เนื่องจากสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอากาศในย่านวัดพระพิเรนทร์ ถนนวรจักร กรุงเทพมหานคร ที่ท่านพำนักอยู่ มีมลภาวะสูง ได้ทำให้ท่านเป็นโรคแพ้อากาศ และมีสุขภาพเสื่อมโทรมลงโดยทั่วไป นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งในระยะยาว จึงได้พยายามแสวงหาสถานที่ที่มีอากาศและสภาพแวดล้อมทั่วไปอันเหมาะสม ซึ่งเกื้อกูลต่อสุขภาพ และเป็นสัปปายะต่อศาสนกิจ ไม่ว่าจะเป็นวัดที่มีอยู่แล้วก็ตาม หรือจะสร้างขึ้นเป็นวัดแห่งใหม่ได้ก็ตาม เพื่อให้ท่านย้ายไปจำพรรษา หลังจากได้พิจารณาพยายามแสวงหาสถานที่เช่นนั้นอยู่นานแรมปี ก็ยังหาเป็นที่ยุติไม่

ต่อมาในเดือนมิถุนายน ๒๕๒๙ คุณหมอกาญจนา เกษสอาด

ซึ่งเป็นท่านหนึ่งที่ได้พยายามช่วยหาสถานที่สัปปายะดังกล่าว ได้รับข่าวว่า คุณบุญเจิด หลิมสุนทร ได้แจ้งผ่านมาทางคุณรังสิต เลิศศิริ ซึ่งคุ้นเคยอยู่กับครอบครัวของคุณประพัฒน์ และคุณหมอกาญจนา เกษสอาดว่า ในระหว่างที่ญาติโยมกำลังหาสถานที่สัปปายะที่จะจำพรรษาอย่างถาวรนี้ ขอนิมนต์พระราชวรมนี ไปพักผ่อนฟื้นฟูสุขภาพชั่วคราวก่อนที่ศาลากลางสระ ซึ่งคุณบุญเจิดได้สร้างไว้ที่ลำลูกกา และยังไม่ได้ใช้ทำกิจการอะไรเลย

เมื่อพระสงฆ์และโยมผู้ศรัทธาได้ไปดูสถานที่แล้วก็เห็นว่าเป็นที่เหมาะสม พระราชวรมนี และคณะพระสงฆ์ผู้ติดตาม จึงได้ตกลงเข้าไปพำนักที่ศาลากลางสระ เป็นชั้นทดลองก่อน ๗ วัน เพื่อดูว่าจะเกื้อกูลต่อสุขภาพหรือไม่ หลังจากได้เข้าพักอยู่ ๑ สัปดาห์ตามตั้งใจ ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มิถุนายน ถึง ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๙ แล้ว ก็ได้ตกลงใจรับนิมนต์

ณ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษาพอดี พระสงฆ์ ๓ รูป คือ

๑. พระราชวรมนี (พระเทพเวที ประยุตฺโต)
๒. พระมหาอินศร จินดาปญฺโญ
๓. พระฉาย ปญฺญาบทีโป

ก็ได้เริ่มจำพรรษาที่ศาลากลางสระ ในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยได้รับถวายเป็น **สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ (ชั่วคราว)** แต่ที่พักชั่วคราวแห่งนี้ ได้เป็นที่จำพรรษายู้นานถึง ๓ ปีเต็ม

ตลอดเวลาที่พระราชวรมนี (เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพเวที ใน พ.ศ. ๒๕๓๐) และคณะ ได้จำพรรษาอยู่ที่ศาลากลางสระนี้ ครอบครัวคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร คุณสุพงษ์ และคุณนารี ประจุมาศ โดยมีคุณยายรวม เพียรอุส่าห์ เป็นประธาน ได้มีจิตศรัทธาเอาใจใส่ดูแลอุปถัมภ์อย่างใกล้ชิด และตั้งใจจัดทำดำเนินการทุกอย่างทุกวิธีทาง จะให้พระสงฆ์จำพรรษาอยู่อย่างผาสุกสะดวกสบาย เป็นสัปปายสถานอย่างสมบูรณ์ ดังปรากฏว่า นอกจากปัจจัยเครื่องบำรุงและใช้สอย

ประจำวันมีภัตตาหารเป็นต้น ที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ก็ได้มีการก่อสร้างเสนาสนะเพิ่มเติมขึ้นตามลำดับ คือ นอกจากศาลากลางสระขนาด ๘ x ๘ เมตร ที่เป็นอาคารหลัก และเรือนพักที่ถวายเป็นกุฏิบนมั้งแล้ว ก็ได้ปลูกสร้างหอฉันอันเป็นที่รับแขก ทำกิจวัตร พร้อมทั้งโรงครัวและห้องน้ำ กับกุฏิใหม่อีก ๑ หลัง ภายในเวลาไม่นาน (อาคารเหล่านี้ ได้รื้อมาประกอบหรือสร้างใหม่ที่ภูเขา เท่าที่ทำได้และเหมาะสม)

นอกจากครอบครัวยุคบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร พร้อมทั้งโยมยาย และน้องคือ คุณสุพงษ์ และคุณนรี ประจวบาศ แล้ว โยมผู้เคยอุปถัมภ์ตลอดมาแต่ครั้งจำพรรษาที่วัดพระพิเรนทร์ ก็ได้เอาใจใส่อุปถัมภ์บำรุงเช่นเดิม โดยเฉพาะคุณหญิงกระจ่างศรี และคุณชมรักตะกนิษฐ พร้อมทั้งมิตรสหายและศิษย์ของท่าน

จากสถานพำนักสงฆ์ชั่วคราว สู่สัปปายสถานอันถาวร

ส่วนการแสวงหาสถานที่สัปปายะเป็นสำนักถาวรก็ดำเนินต่อไป จนครั้งหนึ่งได้ตกลงว่าจะรับถวายเป็นวัดตามศรัทธาของคุณยงยุทธ และคุณชุติมา ธนะปุระ ซึ่งได้พิจารณาที่ดินที่วังน้อย มีเนื้อที่ประมาณ ๒๕ ไร่ ในเขตจังหวัดอยุธยา ไว้หลายปีแล้ว คราวนี้คุณยงยุทธได้จัดทำแปลนและเริ่มดำเนินการปรับปรุงที่ดินเตรียมที่จะก่อสร้างตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๓๐ เป็นต้นมา แต่เมื่อพระสงฆ์ได้ไปทดลองพัก ๒ ครั้ง (๒๙ ม.ค. - ๔ ก.พ. ๓๑ และ ๒๒ - ๒๙ ก.พ. ๓๑) ก็สรุปผลได้ว่า เป็นที่อยู่ในสภาพแวดล้อมมีเสียงปัญหาต่อสุขภาพ คือมีโรงเลี้ยงไก่อยู่ใกล้ สงกิลินเหม็น อยู่ชิดสวนมีมีการพ่นยาฆ่าแมลงเป็นประจำ และตั้งอยู่ใกล้คลองซึ่งมีน้ำเสียที่ระบายจากโรงทำแป้งหมี่ อีกทั้งอยู่ในเขตที่จะมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นในอนาคต จึงตกลงระงับการก่อสร้าง จากนั้นโยมผู้ศรัทธาก็แสวงหาสถานที่สัปปายะกันต่อไป

ในที่สุด ณ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๓๑ โยมทั้งสามสายผู้แสวงหาสถานที่สัปปายะ ทั้งคุณหญิงกระจ่างศรี รักตะกนิษฐ ทั้งคุณหมอกาญจนา และคุณประพัฒน์ เกษสอาด ทั้งคุณยงยุทธ และคุณชุติมา ธนะปุระ ก็ได้

มีมติดกันเป็นอันเดียวว่า ที่ดินซึ่งได้พบว่าจะมีผู้ขายทางด้านหลังของ พุทธรณทล เป็นที่เหมาะสมที่สุด คุณยงยุทธ และคุณชุตินา ธนะประ ได้ขายที่ดิน ๒๕ ไร่ แปลงที่ได้ถวายที่วังน้อยและเคยเริ่มก่อสร้างไปบ้าง แต่ได้ล้มเลิกไปนั้น แล้วนำเงินที่ได้มาซื้อที่ดินแปลงหนึ่งจำนวน ๑๑ ไร่เศษ ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังของพุทธรณทล แล้วปรับปรุงที่ดิน ดำเนินการขออนุญาตสร้างวัดสำเร็จเรียบร้อย และก่อสร้างเสนาสนะพอเป็นที่อยู่อาศัยได้ แล้วนิมนต์พระเทพเวทีกับคณะไปจำพรรษา

ณ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๒ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา พระเทพเวที พระมหาคินสร จินตปาณโญ และพระฉาย ปญญาปทีโป ก็ได้เดินทางจากศาลากลางสระ ไปจำพรรษา ณ ที่ก่อตั้ง **สำนักสงฆ์ญาณเวศกวัน** ทางด้านหลังพุทธรณทล ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ทางด้านคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร นั้น ระหว่างที่พระเทพเวทีและคณะได้ไปจำพรรษาอยู่ชั่วคราวที่ศาลากลางสระ ก็ได้เกิดมีความตั้งใจอย่างจริงจังว่าจะหาสถานที่สัปปายะจัดถวายเป็นสำนักอเนกการ และได้ร่วมในการแสวงหาสถานที่สัปปายะเช่นนั้นกับโยมท่านอื่นด้วย เมื่อพระสงฆ์ย้ายมาจำพรรษาที่ด้านหลังพุทธรณทลแล้ว ก็ได้ตามถวายความอุปถัมภ์อย่างจริงจังสม่ำเสมอ

พอดีในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั่นเอง คุณบุญเจิดได้พบที่สัปปายะท่ามกลางสภาพแวดล้อมอันวิเวก ที่เขาสำโรงดงยาง ในเขตอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้ชักชวนเจ้าของที่คือคุณจ้อยอร่ามศรี ซึ่งกำลังจะขายที่ดินนั้นให้แก่บริษัทเอกชนรายหนึ่ง จนคุณจ้อย มีศรัทธาหันมาร่วมใจถวายที่นั้นแล้ว จึงได้ดำเนินการสร้างสถานพำนักสงฆ์ถวายแก่พระเทพเวทีและคณะ ณ สถานที่สัปปายะแห่งนั้น ซึ่งได้เจริญสืบมาดังปรากฏเป็นสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมในปัจจุบัน โดยมีเหตุการณ์สำคัญตามลำดับดังนี้

๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๒ ในวันเกิดของดริม (ด.ญ.สิริพร หลิมสุนทร) อายุครบ ๑๑ ปี พระสงฆ์ได้รับนิมนต์ไปฉันภัตตาหารเช้าที่บ้านคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร แล้วเดินทางต่อไปยังจุมูกเขาสำโรงดงยาง

ด.หนองแห่น ได้เห็นอาคารหลักหลังแรก คือ ศาลาใหญ่ ซึ่งมีที่พักรงษ์ในตัวกับทั้งครัวพร้อมด้วย ขนาด ๙ x ๑๖ เมตร แต่ยังอยู่ในระหว่างก่อสร้าง เป็นการเดินทางไปครั้งแรก

๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๒ ได้ไปพักค้างแรมครั้งแรกที่สถานพำนักสงฆ์เขาสำโรงดงยาง เป็นเวลา ๑ สัปดาห์ (ถึง ๓๑ ต.ค. ๓๒) และระหว่างนั้นในวันที่ ๒๙ ตุลาคม คุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร พร้อมทั้งครอบครัวและญาติมิตร กับครอบครัวคุณจ้อย อร่ามศรี โดยมี พ.ท.สันประจุมาศเป็นประธาน ได้ประกอบพิธีถวายสถานพำนักสงฆ์ในที่ดินเนื้อที่ ๓๑ ไร่ ๑ งาน ๒๘ ตารางวา มีอาคารศาลาใหญ่ ๑ หลัง และเรือนพักญาติโยม (ที่กำลังก่อสร้าง) ๑ หลัง

หลังจากนั้น พระสงฆ์ได้เดินทางไปที่พักสงฆ์แห่งนี้ ซึ่งเรียกง่าย ๆ ว่า ไปภูเขา บ่อยครั้ง ทั้งที่ค้างแรมและไม่ค้าง กล่าวคือ

ครั้งที่ ๓ (พักครั้งที่ ๒ ครึ่งเดือน	๑๖-๓๑ ต.ค. ๓๒)
ครั้งที่ ๔ (พักครั้งที่ ๓ สามวัน	๙-๑๑ ม.ค. ๓๓)
ครั้งที่ ๕ (พักครั้งที่ ๔ หนึ่งสัปดาห์	๑๙-๒๕ ม.ค. ๓๓)
ครั้งที่ ๖ (ไม่ค้าง - นิมิตต์การสร้างหอธรรม	๑๑ มี.ค. ๓๓)
ครั้งที่ ๗ (ไม่ค้าง - นิมิตต์เริ่มใช้หอธรรม	๓๑ มี.ค. ๓๓)
ครั้งที่ ๘ (ไม่ค้าง - นิมิตต์รับถวายหอธรรม	๑๘ เม.ย. ๓๓)
ครั้งที่ ๙ (พักครั้งที่ ๕ สี่วัน	๙-๑๒ พ.ค. ๓๓)
ครั้งที่ ๑๐ (พักครั้งที่ ๖ สิบสามวัน	๒๐ พ.ค.-๑ มิ.ย. ๓๓)
ครั้งที่ ๑๑ (ไม่ค้าง - การเตรียมสร้างกุฏิเล็กบนเขา	๒๗ มิ.ย. ๓๓)

ในการไปครั้งที่ ๔ (พักแรมครั้งที่ ๓ = ๙ - ๑๑ ม.ค. ๓๓) มีกิจกรรมใหญ่ครั้งแรกของสถานพำนักสงฆ์ คือการแสดงธรรมยามราตรีกลางแสงจันทร์เพ็ญที่ลานธรรมบนยอดเขา ณ ค่ำวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๓๓ ตามคำอาราธนาของคุณสายใจ หลิมสุนทร ซึ่งปรากฏว่า ทั้งที่เขาน้อยอยู่ห่างไกลชุมชน ไปมาค่อนข้างยาก และได้บอกข่าวกันมาก แต่มีพุทธศาสนิกชนมาจากที่ใกล้ไกล รวมทั้งจากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ถึงประมาณ ๑๔๔ คน

ส่วนครั้งที่ ๖-๗-๘ ที่ไม่ค้ำนั้น เป็นการได้รับนิมนต์ไปในเรื่อง ที่เกี่ยวกับการสร้างหอธรรม (ต่อมาเรียกว่า บรรณศาลา; ได้เริ่มสร้างขึ้น ในช่วงเวลาที่พระสงฆ์ทั้ง ๓ รูป เดินทางจาริกนมัสการสังเวชนียสถาน ในประเทศอินเดีย ระหว่าง ๓ - ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓) มีจุดสังเกตคือ ครั้งที่ ๖ ได้ผ่านเขาใหญ่ และที่สถานพำนักสงฆ์ได้พบฝนครั้งที่ตกหนัก เป็นพิเศษ ฟ้าคะนองรุนแรง ทำให้มีการติดตั้งเสาธงใหญ่ พร้อมด้วย สายล่อฟ้าก่อนไปครั้งที่ ๗ (๓๑ มี.ค. ๓๓) ซึ่งเป็นครั้งที่ได้ช่วยกันย้ายที่ ทำงานของพระเทพเวที เข้าไปอยู่ในหอธรรม และครั้งที่ ๘ (๑๘ เม.ย. ๓๓) เป็นวาระที่มีพิธีถวายหอธรรม โดยมีญาติมิตรจากกรุงเทพฯ ไปร่วมพิธี มากหลายท่าน

๘ กรกฎาคม ๒๕๓๓ เป็นวันเข้าพรรษา พระสงฆ์ได้เดินทางไป ภูเขาเป็นครั้งที่ ๑๒ ครอบครัวยุคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร พร้อมทั้งญาติมิตรได้ทำบุญถวายภัตตาหารเพล ทำพิธีถวายเทียนพรรษา และตอนค่ำพระสงฆ์ก็ได้ประกอบพิธีอธิษฐานพรรษา เป็นการจำพรรษา ครั้งแรก ณ สถานพำนักสงฆ์แห่งนี้ มีพระภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)
๒. พระมหาอินศร จินดาปญฺโญ
๓. พระฉาย ปญฺญาปทีโป

ระหว่างพรรษา นอกจากคณะโยมอุปัฏฐากประจำแล้ว พุทธ- ศาสนิกชนในถิ่นใกล้เคียง ซึ่งเริ่มได้ยื่นขากว้างออกไป ก็ได้มาร่วม กิจกรรมทางธรรมบำเพ็ญกุศลกันมากขึ้น โดยเฉพาะคุณสายใจ ได้ปลื้ม เวลาผดุงดูแล จัดอำนวยการความสะดวก และร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมเป็น อย่างมาก และเนื่องจากคุณสายใจทำงานธุรกิจส่วนตัว จึงเป็นอิสระที่จะ ไปภูเขาในวันใดก็ได้ ทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ได้จัดกิจกรรมให้ญาติโยมมี โอกาสร่วมปฏิบัติเพิ่มขึ้น โยมหลายท่านได้เดินทางจากกรุงเทพฯ มา ค้างแรมที่ภูเขาย่อยๆ ได้ทำบุญถวายภัตตาหาร ร่วมทำวัตร สวดมนต์ เข้า-ค่ำ ฟังธรรม และบำเพ็ญจิตภาวนา บางครั้งก็เปลี่ยนบรรยากาศ ขึ้นไปทำวัตรเช้ารับอรุณบนยอดเขา เช่น เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๓ ได้ทำวัตรเช้าบนยอดเขา และฟังธรรมกถาเรื่อง “แสงเงินแสง

ทองของชีวิตที่ดั่งาม” ที่ได้พิมพ์เผยแพร่มาแล้วหลายครั้ง

ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๓ ซึ่งเป็นวันเกิดของดริม และเนื่องในวันเกิดของแอ และตวง ในวันที่ ๖ และ ๒๙ ส.ค. ที่ใกล้กัน ญาติโยมได้ทำบุญถวายสังฆทาน และประกอบพิธีถวายกุฏิเล็กบนเขา ที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ (ขนาด ๓ x ๕ เมตร) เหนืออ่างเก็บน้ำ เพื่อถวายเป็นที่พัก หลีกเร้นของพระเทพเวที

หลังจากออกพรรษาในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๓๓ แล้ว คณะโยมผู้ศรัทธาปรารภจะทอดกฐิน แต่ติดขัดด้วยมีพระสงฆ์จำพรรษาเพียง ๓ รูป ไม่ครบองค์สงฆ์ปัจจัยจรรค จึงจัดเป็นงานทอดผ้าป่าสามัคคีขึ้นในวันเสาร์ที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๓ โดยคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร พร้อมด้วยญาติมิตร ทั้งจากกรุงเทพฯ และถิ่นใกล้เคียงจำนวนมากกว่า ๘๐ คน โดยโยมขยายรวม เพียรอุส่าห์ เป็นประธาน ได้ทำบุญถวายภัตตาหารเพล แล้วทอดผ้าป่า จนเสร็จพิธีในตอนบ่าย ครั้นตะวันตกล้อยลง ก็ได้ขึ้นไปบนยอดเขา ร่วมกับพระสงฆ์ปลุกต้นไม้ จากพุทธคยา (พระมหาบาง นำมาถวายแก่พระเทพเวที ๒ ต้น และได้ปลูกไว้ที่สำนักสงฆ์ญาณเวศกวัน หลังพุทธมณฑล ๑ ต้น) ที่ริมด้านตะวันตกของลานธรรมในเวลา ๑๖.๐๙ น.

สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

ขณะที่กิจกรรมทั้งหลายกำลังดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี และจิตใจของมวลหมู่ผู้ศรัทธาก็เฝืออึดอัดขึ้น เข้มแข็งมั่นคง มีกำลังพร้อมที่จะเดินหน้าต่อไป เหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดหมายก็ได้เกิดขึ้น ซึ่งเตือนใจให้ระลึกถึงหลักความจริงแห่งความเป็นอนิจจัง และการที่จะไม่ประมาทช่วยกันเสริมสร้างกุศล ยิ่งขึ้นไป

๓๐ เมษายน ๒๕๓๔ คุณสายใจ หลิมสุนทร (เพียรอุส่าห์) ผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นที่กำลังสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงสถานพำนักสงฆ์บนภูเขาณี ซึ่งได้ป่วยด้วยโรคมะเร็งในปอด และเริ่มเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๓ ได้ถึงแก่กรรมลง

ที่โรงพยาบาลพญาไท ๒ เวลา ๘ น. รวมอายุได้ ๔๓ ปี ๙ เดือน

ระหว่างตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดเสมียนนารี พระเทพเวทีได้ปรารภขึ้นในวันที่ ๒ พฤษภาคม ว่า การตั้งชื่อสถานพำนักสงฆ์ยังค้างอยู่ โดยแต่เดิมนั้นได้คิดว่าจะไม่ตั้งตามชื่อบุคคล แต่บัดนี้ คุณสายใจได้สวกลับไป และคุณสายใจนั้นเป็นผู้ที่มีศรัทธาเข้มแข็งมั่นคง ได้เป็นกำลังสำคัญยิ่งในการก่อตั้งและสร้างความเจริญแก่สถานพำนักสงฆ์แห่งนี้ จึงเสนอให้ตั้งชื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณสายใจว่า “สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม” (คำว่า “สายใจธรรม” เป็นคำที่หลวงลุงฉาย ปญญาปทีโป ได้เคยพูดขึ้นก่อนหน้านานแล้ว) ทุกคนได้แสดงความเห็นชอบ

ต่อมาในวันที่ ๙ พฤษภาคม เจ้าภาพได้นำปัจจัยที่มีผู้ทำบุญร่วมงานบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่คุณสายใจทั้งหมดทั้งสิ้น ๑๕๕,๐๐๐ บาทถวายแด่พระเทพเวที สุดแต่จะเห็นสมควร พระเทพเวทีได้ขอให้ตั้งเป็นกองทุนสำหรับทะนุบำรุงกิจการของสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมสืบต่อไป ให้ชื่อว่า “กองทุนสายใจธรรม”

อนึ่ง ระหว่างที่คุณสายใจกำลังป่วยหนักอยู่ คุณบุญเจิดได้ปรึกษาและตกลงใจย้ายศาลากลางสระที่ลาลูกกามาตั้งไว้เป็นอนุสรณ์ที่ภูเขาคณ สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม โดยได้รื้อเป็นชิ้นส่วน และขนย้ายวัสดุมาที่ภูเขาในวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๓๔ เริ่มงานตีฝังก่อสร้างบนภูเขาในวันถัดมาที่ ๒๓ เมษายน แล้วประกอบชิ้นส่วนขึ้นให้คงรูปเป็นศาลากลางสระเหมือนอย่างเดิม เสร็จแล้วติดป้ายชื่อ “ศาลาสายใจธรรม” เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๔ ต่อมาถึงต้นเดือนกรกฎาคม ได้ติดตั้งป้ายชื่อสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม และในวันที่ ๑๙ กันยายน ปีเดียวกัน ก็ได้สร้างซุ้มแขวนระฆังที่ข้างศาลาสายใจธรรมขึ้น

ในช่วงเวลานอกพรรษา พระสงฆ์ทั้ง ๓ รูป ได้เดินทางไปมาและพักอาศัยปฏิบัติศาสนกิจสลับกันระหว่างสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมบนภูเขา กับสำนักสงฆ์ญาณเวศกวัน ที่หลังพุทธมณฑล สุดแต่จะเหมาะ กับศาสนกิจแต่ละเรื่องแต่ละประเภทที่ปฏิบัติ

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เป็นวันเข้าพรรษาของปีต่อมา พระสงฆ์

ทั้ง ๓ รูป ก็ได้เข้าอยู่จำพรรษาที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมอีก เป็นพรรษาที่ ๒ สำหรับพรรษานี้ โยมอาจารย์ละม่อม บุษปวนิช คุณสุพงษ์ และคุณนารี ประจุมาศ ได้แสดงความตั้งใจว่าจะมาพักค้างแรมร่วมกิจกรรมทางธรรม บำเพ็ญกิจวัตร และปฏิบัติทานมัย อย่างเป็นทางการประจำทุกเสาร์-อาทิตย์ จนตลอดพรรษา โดยคุณบุญเจิด และเด็ก ๆ พร้อมทั้งท่านผู้ศรัทธาและมีเวลาสะดวกก็จะมาร่วมด้วย จึงได้ตกลงกันกำหนดการเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะปฏิบัติโดยสมานฉันท์ การบำเพ็ญกิจวัตรเช่นนี้ได้เป็นหลักปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังในพรรษาปี ๒๕๓๖ นี้ ได้มีญาติในธรรม มาร่วมพักค้างแรมปฏิบัติเพิ่มขึ้นบ้าง ครั้นสิ้นสุดพรรษาแล้วในปีนั้น ก็ได้มีพิธี**ตัดกบาตรเทโว** ขึ้นเป็นครั้งแรก ในวันออกพรรษา ซึ่งตรงกับ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๓๔ แต่หลังจากนั้นพระเทพเวที ได้อาพาธด้วยโรคตาอักเสบ จนต้องเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลศิริราชระยะหนึ่ง ทำให้กิจกรรมต่างๆ หยุดชะงักไปช่วงหนึ่ง

อนึ่ง ในวันก่อนจะออกพรรษา ท่านเจ้าคุณพระพุทธิรังสี รัตโสธรวราราม รองเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา พร้อมด้วยพระครูวินัยธร จันทร และพระอนุจรอีก ๓ รูป ได้ขึ้นมาเยี่ยมเยียนที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม และแสดงความชื่นชมยินดีอนุโมทนาการมาทำนุของพระเทพเวที ในถิ่นวิเวกแห่งนี้

กาลเวลาผ่านไปโดยลำดับ จนถึงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๕ พระสงฆ์ทั้ง ๓ รูป ชุดเดิม ก็ได้เข้าจำพรรษาที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เป็นพรรษาที่ ๓ โยมอุปถัมภ์ และญาติมิตร ตลอดจนพุทธศาสนิกชน ท้องถิ่นใกล้เคียงและไกล ก็ได้มาร่วมกิจกรรมทางธรรมเป็นประจำบ้าง มาเยี่ยมเยียนทำบุญหรือแสวงวิเวกเฉพาะคราวบ้าง สืบมาเหมือนเดิม จนกระทั่งจะออกพรรษาในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ญาติโยมได้เตรียมการเป็นอย่างมากในการจัดพิธี**ตัดกบาตรเทโว** เป็นครั้งที่ ๒ แต่พิธีได้งดไปเนื่องจากพระเทพเวที อาพาธ เข้ารับการตรวจในโรงพยาบาลสมิติเวช เมื่อใกล้จะออกพรรษาแต่ก็ได้มีพิธีทำบุญทอดผ้าป่าสามัคคีขึ้นหลังจากนั้น ในวันอาทิตย์ที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๕

กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสืบพระศาสนา และเสริมประชาชน

พระสงฆ์ที่อยู่ประจำเป็นหลักทั้งที่สำนักสงฆ์ญาณเวศกวัน และที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม ตลอดมาแต่ต้นตั้งแต่ครั้งอยู่ที่ศาลากลางสระ ญ ลำลูกกา มีเพียง ๓ รูป ดังกล่าวแล้วก็จริง แต่ก็มีพระภิกษุนวกะ และสามเณร ผู้เป็นสัทธินิหาริก หรืออันเตวาสิก ของพระเทพเวที ซึ่งบวชโดยตั้งใจจะอยู่ยืนยาวบ้าง บวชชั่วคราวบ้าง มาพำนักรับการศึกษาอบรมและบำเพ็ญสมณธรรม เป็นระยะๆ โดยมากจะเป็นผู้บวชประมาณ ๑ เดือน นอกจากนั้น ก็มีพระอาคันตุกะ ทั้งจากวัดในเมืองและวัดในป่า ทั้งจากในประเทศและจากต่างประเทศ ทั้งพระภิกษุชาวไทยและพระภิกษุชาวตะวันตก มาพักค้างแรม เพื่อแสวงหาวิวัฒสถาปนาบ้าง เพื่อปรึกษาการงานที่เป็นศาสนกิจบ้าง

เฉพาะผู้ที่เป็นสัทธินิหาริก หรืออันเตวาสิก มาอยู่ศึกษาปริยัติและปฏิบัติ นับแต่ครั้งจำพรรษาที่ศาลากลางสระ ตลอดมาจนปัจจุบันมีดังนี้

ก. ช่วงจำพรรษาที่ศาลากลางสระ ลำลูกกา

๑. สามเณรพนิต (อดีต=ปรานอม) ฤทธิธรรม มาศึกษา ๒๔ เม.ย. ๓๑ - ๒๐ พ.ค. ๓๒
(มาจาก อ.วาริชภูมิ จ. สกลนคร)
๒. พระสุรทัต วรปัญญา (ศุภศิริ) อุปสมบท ๒๕ ส.ค. ๓๑
(บวชแล้วไปจำพรรษาที่วัดเขื่อน จ.อุบลราชธานี)

ข. ช่วงจำพรรษาที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม

๑. พระทวี กิตติวโร อุปสมบท ๒๕ พ.ค. ๒๕๓๓
(ศึกษาที่ภูเขา ๒๖ พฤษภาคม ถึง ๑ มิถุนายน ๒๕๓๓)
๒. สามเณรภักทวุฒิ เพ็ญโรจน์ บรรพชา ๗ เม.ย. - ๕ พ.ค. ๒๕๓๔
๓. สามเณรอนุรักษ์ สุขเกษม บรรพชา ๗ เม.ย. - ๕ พ.ค. ๒๕๓๔
๔. สามเณรอภิวัฒน์ ธนะปุระ บรรพชา ๗ เม.ย. - ๕ พ.ค. ๒๕๓๔
๕. สามเณรอิสรา ธนะปุระ บรรพชา ๗ เม.ย. - ๕ พ.ค. ๒๕๓๔
(ทั้ง ๔ รูป ศึกษาที่ภูเขา ๒๑ - ๒๔ เม.ย. ๒๕๓๔)

๖. พระอภิธลนั ธมมธีโร (เจริญอักษร) อุปสมบท ๒ - ๒๖ ค.ศ. ๓๔
(ศึกษาที่ภูเขา ๒- ๒๔ ค.ศ. ๒๕๓๔)
๗. พระวรวิทย์ ธีรณาโณ (จิราชัยสกุล) อุปสมบท ๖ ค.ศ. ๒๕๓๔
(ศึกษาที่ภูเขา ๔- ๑๕ และ ๒๖-๓๑ ค.ศ. ๒๕๓๔)
๘. พระคณสรณ์ คณิสสรโร (อารยางกูร) อุปสมบท ๒๔ พ.ย. ๓๕ - ๓ ม.ค. ๓๖
(ศึกษาที่ภูเขา ๑๓ - ๒๒ ค.ศ. และ ๒๓ ค.ศ. ๓๕ - ๓ ม.ค. ๓๖)
๙. พระวิศรวิทย์ วิสุตฺวิไช (สนธิชัย) อุปสมบท ๒๒ ธ.ค. ๓๕ - ๓ ม.ค. ๓๖
(ศึกษาที่ภูเขา ๒๓ ค.ศ. ๓๕ - ๓ ม.ค. ๓๖)
๑๐. พระฉัตรไพฑ องคสมฺปนโน (องคสิงห์) อุปสมบท ๗ - ๒๗ มี.ค. ๓๖
(ศึกษาที่ภูเขา ๔ - ๒๗ มี.ค. ๓๖)
๑๑. พระบริพัตร อดตฺเวที (อภิธรรมวิริยะ) อุปสมบท ๒๕ เม.ย. - ๒๕ พ.ค. ๓๖
(ศึกษาที่ภูเขา ๑๓ - ๒๒ พ.ค. ๓๖)
๑๒. พระ ร.ต.วิทยา จานฺตฺตโม (บุญมาก) อุปสมบท ๒๕ ก.ค. - ๓ พ.ย. ๓๖
๑๓. พระบุญรอด สุปสนโน (อินทวาริ) อุปสมบท ๒๖ ก.ค. ๓๖

สองรูปท่ายนี้ ได้มาศึกษาที่ภูเขาดังแต่ ๓ ส.ค. ๒๕๓๖ จนตลอดพรรษา และได้ทำสัตตทาหรณียะไปเข้าสอบนวกภูมิที่สำนักเรียนวัดพระพิเรนทร์ ณ วันที่ ๒๔ - ๒๗ ค.ศ. ๒๕๓๖

ผลการสอบปรากฏว่า พระ ร.ต.วิทยา และพระบุญรอด สอบได้ที่ ๑ และที่ ๒ ของสำนักเรียนวัดพระพิเรนทร์ ตามลำดับ

อนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๓๖ นี้ พระมหาเจริญ อาภาธโร (ชัยแก้ว) แห่งสำนักเรียนวัดพระพิเรนทร์ ได้จบการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะสงฆ์สำนักนี้ เห็นว่าเธอเป็นผู้เหมาะสมที่จะอยู่ร่วม และช่วยปฏิบัติศาสนกิจในสำนักสืบต่อไป และเนื่องจากพระมหาเจริญ อาภาธโร อยู่ในเวลาที่ห้องปฏิบัติศาสนกิจตามระเบียบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประธานสงฆ์สำนักนี้จึงได้มีหนังสือขออนุญาตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้พระมหาเจริญ อาภาธโร มาปฏิบัติศาสนกิจที่สำนักนี้ พระมหาเจริญ อาภาธโร ได้มาอยู่ประจำที่สำนักสงฆ์ญาณเวศกวัน ตั้งแต่วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๖ และได้เดินทางมาที่ภูเขาในวันรุ่งขึ้น คือ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖

ส่วนในด้านคุณุหัตถ์ที่จะเป็นไวยากร หรือเป็นศิษย์ช่วยดูแล
ปฏิบัติพระสงฆ์ ก็ได้มีผู้ศรัทธาอาสาสมัครมาอยู่ช่วยบ้าง มีศรัทธาอยู่
เพื่อความใกล้ชิดในการที่จะศึกษาธรรมบ้าง เริ่มแต่จำพรรษาที่ศาลา
กลางสระใน พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นต้นมา กล่าวคือ*

๑. คุณวันชัย ประคองศิลป์

(โดยอุปถัมภ์ของคุณโยมยุพนา ธรรมโกวิท)

๒. คุณประกาศิต แยมบุญชู

(สมัครมาศึกษา ตามคำแนะนำของมิตร)

๓. คุณชวัต ศศะธรรม (ช่วงแรก ๑๕ เม.ย. - ๓๐ พ.ค. ๓๑)

(สมัครมาเพื่อความสุขสงบทางใจ โดยคำแนะนำของคุณชยฤทธิ์ ธนะปุระ และคุณวรเดช อมรรพพัฒน์)

๔. คุณสุรพาท ศุภศรี

(สมัครมาอยู่เพื่อศึกษาและเตรียมตัวบวช)

๕. คุณชจร เข้มทอง (๕ ส.ค. ๓๑ ถึง ปัจจุบัน)

(โดยอุปถัมภ์ของคุณหมอเกษม อารยางกูร)

กิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งควรบันทึกไว้ก็คือการปลูกไม้ดอกไม้ผล
ต้นไม้มงคล และบำรุงรักษาป่าไม้ เนื่องจากถิ่นสำโรงดงยางนี้ เคยเป็น
ป่าใหญ่มาแต่เก่าก่อน ผู้เฒ่าเล่าว่าถอยหลังไปในอดีตสัก ๔๐ ปี ยังมี
สัตว์ป่า เช่น เสือ ช้าง และรวแดง เป็นต้น แต่ชาวบ้านได้เข้ามาหักร้าง
ถางพง ทำไร่ทำนา หาของป่า ยิ่งสัตว์ป่า ตลอดจนตัดไม้เผาถ่าน จนป่า
หมดสิ้น เหลือต้นไม้อยู่บ้างบนภูเขา และที่ค่ายลูกเสือหลังเขา แต่ต้นไม้
บนภูเขาที่เหลือเพียงที่เป็นขนาดย่อมอายุช้อย และส่วนใหญ่เป็นไม้เบิกนำ
ป่าไม้จึงอยู่ในสภาพที่โทรมมาก เมื่อก่อสร้างสถานพำนักสงฆ์ขึ้นแล้ว

---

* การที่พระสงฆ์ไปจำพรรษาที่ภูเขาดังแต่ ป.ศ. ๒๕๓๓ ก็ดี พักสลับไปมาระหว่าง
ที่ภูเขากับที่สนส.ญาณเวศกวันก็ดี เป็นเหตุให้ต้องมีผู้ดูแลประจำทางด้าน
สนส.ญาณเวศกวัน ระหว่างที่พระสงฆ์ไม่อยู่ และได้มีผู้ที่ขอความสงบงัด
ช่วยเป็นอาสาสมัครอยู่ประจำมาโดยลำดับ คือ คุณวันชัย ประคองศิลป์ (ช่วงแรก
- ๗ ต.ค. ๓๓) คุณชูชาติ ภูนา (๒๗ ต.ค. ๓๓ - ๖ ก.พ. ๓๕) คุณชวัต ศศะธรรม
(๒๖ ต.ค. ๓๔ - ปัจจุบัน)

และญาติโยมได้ขอร้องชาวบ้านให้เลิกตัดไม้เผาถ่านได้สำเร็จ ต้นไม้ก็เริ่มงอกงามและดูหนาที่บิขึ้นมา นอกจากนั้น ญาติโยมก็ช่วยกันเลือกหาต้นไม้ที่ว่าดีตามความรู้ของตนมาปลูกเสริมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะโยมยายรวม เพียรอุส่าห์ เป็นผู้ที่รักไม้ดอกไม้ผล และชอบปลูก ได้สรรหาต้นไม้ดอกไม้มาปลูกขึ้นมากมาย ทั้งเพื่อใช้บูชาพระ และเสริมบรรยากาศทำให้บริเวณสถานพำนักสงฆ์งดงามด้วยบุปผชาตินานาพรรณ

ความก้าวหน้าสำคัญในเรื่องนี้ เกิดขึ้นเมื่อ ดร.สุรีย์ ภูมิภมร แห่งคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้มีน้ำใจเกื้อกูล เข้ามาถวายความร่วมมือในการบำรุงรักษาป่าตามหลักวิชาการ เริ่มแต่ต้น พ.ศ. ๒๕๓๖ นี้ โดยอุปถัมภ์ทั้งในการสำรวจรังวัดที่ดิน สำรวจพันธุ์ไม้ (ต่อไปว่าจะสำรวจพันธุ์นกด้วย) วางแผนการบำรุงรักษาป่าระยะยาว และนำต้นไม้มาปลูก ครั้งแรกได้นำคณะอาจารย์ ข้าราชการสถาบันวิจัยแห่งชาติ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ตลอดจนนิสิตคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รวมประมาณ ๔๕ ท่าน มาบำเพ็ญประโยชน์ปลูกต้นไม้ ในบริเวณสถานพำนักสงฆ์ ในตอนเช้า และฟังธรรมกถา ของพระเทพเวที เรื่องคนไทยกับป่า ในตอนบ่าย วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๓๖ ครั้นถึงตอนใกล้เข้าพรรษาปี ๒๕๓๖ นี้ ก็ได้ดำเนินการปลูกไม้สี่เสียดแก่่น ตลอดแนวรอบบริเวณสถานพำนักสงฆ์ ห่างกันต้นละ ๒ เมตร รวมประมาณ ๘๐๐ ต้น เป็นระยะทางประมาณ ๑.๖ กม. โดยเริ่มการปลูกในวันที่ ๑๑ ก.ค. แล้วคุณประจวบ กลิ่นขจรวงศ์ หัวหน้าสวนป่าลาดกระทิง รับภาระช่วยนำนักเรียน ร.ร.สวนป่าอุบลรัตน์ (สปอ.) ใน อ.สนามชัยเขต มาปลูกต่อจนเสร็จ ในวันที่ ๕ - ๖ สิงหาคม และครั้งล่าสุด ดร.สุรีย์ ภูมิภมร ได้นำคณะผู้ศรัทธาและบำเพ็ญประโยชน์มาปลูกต้นไม้สดบรรณ (ต้นดินเปิด) โดยใช้เวลาลงวัน เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๖

๓ สิงหาคม ๒๕๓๖ เป็นวันเข้าพรรษาปีปัจจุบัน พระสงฆ์ชุดเดิมก็ได้เข้าจำพรรษาที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม เป็นปีที่ ๔ แต่ปีนี้ ได้มีพระสงฆ์จำพรรษาเพิ่มจำนวนขึ้น คือ พระมหาเจริญ อาภาธโร ที่มาร่วมปฏิบัติศาสนกิจ และพระภิกษุณวกะ ๒ รูป ซึ่งเป็นครั้งแรกของสำนักนี้

ที่มีพระใหม่บวชอยู่ตลอดพรรษา ทำให้มีพระภิกษุจำพรรษา เพิ่มจากเดิม ๓ รูป เป็น ๖ รูป คือ

๑. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)
๒. พระครูปลัดอินศร จินดาปญฺโญ
๓. พระครูสังฆรักษ์ฉาย ปญฺญาปทีโป
๔. พระมหาเจริญ อาภาธโร
๕. พระ ร.ต.วิทยา จานุดโม
๖. พระบุญรอด สุปสนโน

ในพรรษานี้ นอกจากมีกิจกรรมทางธรรม ที่โยมผู้ศรัทธามาร่วม โดยเฉพาะในวันเสาร์-อาทิตย์ เช่นเดียวกับในพรรษาก่อนๆ แล้ว ก็มีการสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุใหม่ เป็นประจำทุกวัน วันวันเสาร์-อาทิตย์ และวันอุโบสถ โดยมีพระครูปลัดอินศร จินดาปญฺโญ พระครูสังฆรักษ์ฉาย ปญฺญาปทีโป และพระมหาเจริญ อาภาธโร เป็นธรรมาจารย์

วันเวลาแห่งพรรษากาลได้ล่วงผ่านไปตามลำดับ บัดนี้ จะถึงวันเพ็ญเดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา ในวันเสาร์ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๖ โยมอุปถัมภ์ และผู้มีจิตศรัทธา จึงได้ร่วมใจกันกำหนดให้วันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๖ เป็นวาระที่จะบำเพ็ญกุศลตักบาตรเทโว และทอดกฐินสามัคคี ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย กับทั้งจะได้บำเพ็ญธรรมทาน ด้วยการเผยแพร่หนังสือธรรม เรื่อง *กฐินแรก* ที่สายใจธรรม เพื่อเป็นเครื่องเจริญศรัทธา และส่งเสริมบุญญาบารมีของพุทธศาสนิกชน ในโอกาสสมงคลของฤดูกาลแห่งความร่าเริงเบิกบานที่กำลังจะก้าวมาถึงนี้ ให้มีผลแห่งกุศลเพิ่มทวี อำนวยประโยชน์สุขแก่มหาชนสืบไป ตลอดกาลนาน

ภาคผนวก

๑. เสนาสนะ และ ถาวรวัตถุต่างๆ

ก. ส่วนเดิมที่สร้างให้พอแก่งาน

๑. ศาลาใหญ่ (๙ x ๑๖ เมตร) เริ่มสร้างปลายเดือนกรกฎาคม หรือต้นเดือนสิงหาคม ๒๕๓๒ พระสงฆ์เข้าพักครั้งแรก ๒๕ ต.ค. ๒๕๓๒ และทำพิธีถวาย ณ ๒๙ ต.ค. ๒๕๓๒
๒. บรรณศาลา (๕ x ๘ muns) เดิมเรียกว่า หอธรรม เริ่มสร้างเดือนกุมภาพันธ์ (ช่วงที่พระสงฆ์ไปจาริกในอินเดีย ๓ - ๒๕ ก.พ. ๒๕๓๓) ทำพิธีถวาย ณ ๑๘ เม.ย. ๒๕๓๓
๓. ศาลาสายใจธรรม (๘ x ๘ เมตร) เดิมเรียกว่า ศาลากลางสระ ย้ายจากกลางสระในสถานที่สำนักสงฆ์ชั่วคราว ซึ่งพระสงฆ์ทั้ง ๓ รูปเคยทดลองพัก ๒๙ มิ.ย. - ๓ ก.ค. ๓๒ และจำพรรษา ๑๘ ก.ค. ๒๙ - ๑๘ ก.ค. ๓๒ โดยรื้อและขนเป็นชิ้นส่วนมาয়้งภูเขา เมื่อวันที่ ๒๒ เม.ย. ๓๔ แล้วตีฝักร้างงานก่อสร้างบนภูเขา ณ ๒๓ เม.ย. ๓๔ ประกอบเขารูปเป็นอย่างเดิมเสร็จเรียบร้อย ติดป้ายชื่อเป็น “ศาลาสายใจธรรม” ณ ๑๔ มิ.ย. ๒๕๓๔
๔. ศาลาเล็กบนลานธรรม (๑.๕ x ๓ เมตร ครอบอาสน์สงฆ์บนยอดเขา) สร้างเสร็จก่อน ๑๖ ธ.ค. ๒๕๓๒
๕. เรือนพักญาติโยม ๑ (๑๐ x ๑๒ เมตร; คู่กับโรงครัว) เริ่มสร้างคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาที่สร้างศาลาใหญ่ ทาสีเสร็จ โยมเข้าพัก ณ ๓๐ ธ.ค. ๒๕๓๒ (คืนที่มีงานเลี้ยงปีใหม่ และฉลองปริญญาคนที่แคมป์ D 9)
๖. เรือนพักคนใน (๔ x ๖ เมตร) เดิมสร้างเป็นกุฏิที่พักของหลวงลุง ที่ศาลากลางสระ รื้อและขนย้ายวัสดุมาสร้างเป็นเรือนพักคนใน ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับศาลาสายใจธรรม ลุงสว่าง คุณเพิ่มสุข (อิง) และครอบครัวเข้าอยู่ ณ ๑๕ ธ.ค. ๒๕๓๔
๗. โรงครัว (๖ x ๘ muns) มีถังคอนกรีตเก็บน้ำฝน ๙๐ คิว อยู่ข้างใต้ เริ่มสร้างปลายมี.ค. ๓๓ เสร็จเรียบร้อย ย้ายครัวจากศาลาใหญ่เข้ามา ณ ๑๗ มิ.ย. ๒๕๓๓

๘. โรงรถ (๖ x ๙ เมตร จอดรถได้ ๒ คัน + ห้องยามยาวตลอดด้านกว้าง) สร้างเสร็จใช้งานได้ พร้อมกับศาลาใหญ่ แต่ทาสีเสร็จ ๒๗ ธ.ค. ๒๕๓๒
๙. ภูมิลีกบนเขา (๓ x ๕ เมตร) เตรียมพื้นที่พร้อมที่จะสร้าง ๒๗ มิ.ย. ๓๓ สร้างเรียบร้อยทำพิธีถวาย ณ ๑๒ ส.ค. ๒๕๓๓
๑๐. ศาลานั่งพักผ่อน (๒ x ๖ เมตร) เริ่มสร้าง ๑๖ ต.ค. สร้าง ๒๒ ต.ค. ๒๕๓๔ (อยู่ถัดจากโรงรถไปทางถนนขึ้นเขา)
๑๑. โรงพักแรม (ประมาณ ๒ x ๓ เมตร) สร้างจนเสร็จ ณ ๒๗ มิ.ย. ๒๕๓๓ (ใช้เวลาสร้าง ๒๐ วัน) และได้รื้อลง ณ ๑๙ พ.ค. ๒๕๓๖ เพื่อจะสร้าง ภูมิลีกใหม่ ถัดจากโรงรถ (ตั้งอยู่ตรงหน้าภูมิลีกใหม่นั้น)
๑๒. อ่างเก็บน้ำบนเขา (๖.๕๘ x ๑๐.๕๓ เมตร สร้างด้วยคอนกรีต จุน้ำ ๕ คันรด แต่อาจเพิ่มได้เต็มที่ถึง ๖ คันรด ใช้ ๒ วันต่อ ๑ คันรด) ทำเสร็จ ๒๓ ธ.ค. ๒๕๓๒ และเริ่มปล่อยน้ำลงมาใช้ ๒๗ ธ.ค. ๒๕๓๒
๑๓. ไฟฟ้าเข้าสำนัก (ระยะทาง ๘๐๐ เมตร) ติดต่อ กฟภ. มาดำเนินการตั้ง เสาไฟฟ้า เดินสายไฟ และติดหม้อแปลงขนาด 30 KVA สร้าง ๖ ส.ค. ๒๕๓๓ เริ่มจ่ายไฟฟ้าเข้ามาในสำนัก ณ ๗ ส.ค. ๒๕๓๓

ข. ส่วนเพิ่มและปรับเพื่อรับการขยาย

๑. ภูมิลีกใหม่ (๕ x ๙ เมตร แบ่งเป็น ๓ ห้อง อยู่ถัดโรงรถไปทางตะวันออก) เริ่มสร้าง ๒๐ พ.ค. ๒๕๓๖ สร้าง ๙ ก.ค. ๒๕๓๖ (ใช้วัสดุจากบ้านหลังเก่าของคุณบุญเจิด ที่ประจันตคีรี ๑)
๒. เรือนพักญาติโยม ๒ (๕ x ๖ เมตร อยู่ใกล้ทางขึ้นยอดเขา ฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือ ตรงข้ามกับศาลาสายใจธรรม) เริ่มสร้าง ๖ ก.ค. สร้าง ๗ ก.ย. ๒๕๓๖ (ใช้วัสดุจากบ้านหลังเก่าของคุณบุญเจิด ที่ประจันตคีรี ๑)
๓. ห้องน้ำและโรงเก็บเครื่องปั่นไฟ (๒.๕๐ x ๕.๐๐ เมตร ด้านหลังโรงรถ พร้อมทั้งย้ายสายไฟตามไปจากโรงเก็บเดิม ซึ่งอยู่ระหว่างทางจากโรงครัวมาขึ้นเนินที่ตั้งศาลาใหญ่) สร้างในช่วงเวลาที่พระสงฆ์เดินทางจาริกในสหรัฐอเมริกา ๑๙ พ.ค. - ๑๔ ก.ค. ๒๕๓๕
๔. ห้องน้ำเพิ่มใหม่ (๓ x ๓ เมตร ๒ ห้อง + ที่ปัสสาวะชาย ๔; ด้านหลังโรงรถ ถัดออกไปจากห้องน้ำในข้อ ๓.) สร้างเมื่อ ๒๐ ก.ย. ๒๕๓๕ เพื่อให้

พนักงานดับบาตรเทโว ที่จะมีในวันที่ ๑๑ ต.ค. ๒๕๓๕ (แต่งงานได้ดังไป เพราะพระเทพเวทีอาพาธ)

๕. **สระน้ำเชิงเขา** (๓๗ x ๑๔๐.๕๐ เมตร แบ่งเป็นบ่อน้ำใช้ยาว ๔๘.๕๐ เมตร + บ่อกรองยาว ๙๒ เมตร ในที่ ๖ ไร่ของคุณบุญเจ็ด) เริ่มชุดโดยทำถนนรอบบริเวณ ๓ ๑๒ มี.ค. ๓๕ และตั้งเครื่องสูบน้ำ ต่อท่อส่งน้ำขึ้นไปเก็บในอ่างเก็บน้ำบนเขาสร้างเสร็จ ระหว่างที่พระสงฆ์จาริกในสหรัฐอเมริกา ๑๙ พ.ค. - ๑๔ มิ.ค. ๒๕๓๕
๖. **กรงก้นกบไก่ก้น** (๕.๕๐ x ๘ เมตร) ลุงเภา ย้ายกรงใหญ่สำหรับคุ่มก้นกบแก่นกและไก่ที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ดี จากริมทางขึ้นยอดเขาฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ มายังฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือ โดยเริ่มงานวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๕

ถ้าเรียงตามลำดับวันเวลาที่ก่อสร้างจะได้ดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๓๒ = ศาลาใหญ่ - โรงรถ - ศาลาเล็กบนลานธรรม - อ่างเก็บน้ำบนเขา - เรือนพักญาติโยม ๑
- พ.ศ. ๒๕๓๓ = หอธรรม (บรรณศาลา) - โรงครัว - โรงพักแมลง - ไฟฟ้าเข้าสำนัก - กุฏิเล็กบนเขา
- พ.ศ. ๒๕๓๔ = ศาลาสายใจธรรม - เรือนพักคนใน - ศาลานั่งพักริมทาง
- พ.ศ. ๒๕๓๕ = กรงก้นกบไก่ก้น - สระน้ำเชิงเขา - ห้องน้ำและโรงเก็บเครื่องปั่นไฟ - ห้องน้ำเพิ่มใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๖ = กุฏิหลังใหม่ - เรือนพักญาติโยม ๒

๒. หนังสือถวายสถานพำนักสงฆ์

หนังสือกราบถวายสถานพำนักสงฆ์เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ

ณ ตำบลหนองแห่น

วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๒

กราบนมัสการ ท่านเจ้าคุณ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

กระผม นายบุญเจ็ด หลิมสุนทร และนายจ้อย อร่ามศรี พร้อมด้วยครอบครัว ญาติมิตร โดยการนำของคุณยายรวม เพียรอุทิศหา ขอน้อมถวายสถานพำนักสงฆ์ ตั้งอยู่ ณ บริเวณเนินเขา ต่อกับเขาแผ่นดิน ในกลุ่มเขาสุวรรณคีรี (เขาคงยาง) ที่ตำบล หนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อันมีศาลาใหญ่ ๑ หลัง เป็น อาคารหลัก เพื่อใช้เป็นสถานที่พักฟื้น บำรุงสุขภาพ และเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจ ตามแต่ พระคุณเจ้าจะเห็นสมควร

กระผมได้ทำถนนจากปากทางเข้าสู่ที่ดินจนถึงศาลาใหญ่ เพื่อสะดวกในการเดินทาง นอกจากนี้ ยังได้สร้างที่พักชั่วคราวสำหรับญาติโยมที่จะไปกราบนมัสการ พระคุณเจ้า และสำหรับใช้เป็นที่พักปฏิบัติธรรมอีกหนึ่งหลัง ซึ่งสร้างไว้ห่างจากเขต สังฆาวาส ต่ำลงมาอีกระดับหนึ่งจากศาลาใหญ่

กระผม นายบุญเจ็ด หลิมสุนทร และนายจ้อย อร่ามศรี พร้อมด้วยครอบครัว ญาติมิตร ขอน้อมถวายสถานพำนักสงฆ์ อันประกอบด้วยศาลาใหญ่ ๑ หลัง ที่พักญาติ โยม ๑ หลัง ถนนทางเข้าจนถึงศาลาใหญ่ เป็นต้น ขอพระคุณเจ้าได้โปรดรับสถาน- พำนักสงฆ์นี้ เพื่อเป็นการทะนุบำรุงพระสงฆ์สาวกแห่งพระพุทธเจ้า อุบัติภักตศาสนิก และสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ตลอดไปชั่วกาลนาน เทอญ.

ลงชื่อ.....ผู้ถวาย
(นายบุญเจ็ด หลิมสุนทร)

ลงชื่อ.....ผู้ถวาย
(นายจ้อย อร่ามศรี)

รายการบริจาคทำบุญทอดกฐินสามัคคี ที่มีจำนวนเงินครบตั้งเป็นทุน

ณ สถานพำนักสงฆ์สาวยโสธร

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖

๑. คุณหญิงกระจำศรี รักตะนิษฐ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒. คุณบุญเจ็ด หลิมสุนทร	๑๐,๐๖๙.๐๐
๓. แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด	๑๐,๐๐๐.๐๐
๔. คุณสุขุม คุณหญิงจันทร์พอง ภิระวัฒน์	๓๐,๐๐๐.๐๐
๕. อาจารย์ ดร. ทวีร์สมิ์ ธนาคม	๑๐,๐๐๔.๐๐
๖. คุณยุพนา ธรรมโกวิท และน้อง ๆ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๗. พ.ญ.จรูญ น.พ.เกริก ผลนิवास	๑๐,๐๐๐.๐๐
๘. อาจารย์ธิดา รัตกลีกร	๑๐,๐๐๐.๐๐
๙. คุณรวม - วิภาพร เพียรอุสาห์	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๐. คุณยิ่งพันธุ์ มุณิกานนท์	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๑. คุณเล็ก นันทาภิวัฒน์	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๒. คุณมาลี สุทธธรรม	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๓. คุณสงวน - สืบชัย น.พ.เดิมชัย ไชยบุวัติ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๔. คุณอนงค์ทิพย์ บุญยะกมล	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๕. คุณติติ - พิไลพรรณ, พิชญ, พรราว, ภูมิ พุทธิธรรมา	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๖. คุณนิพนธ์ - นิภา จรรย์วาศน์	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๗. คุณบุญเรือง - ปริณญา จงวัฒนา และคุณทิพา - กวีต - นาท - ณพร สิงห์วัฒนะ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๘. คุณศศิธร - อรศิริ วีระไวยะ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๑๙. ม.ร.ว. สำอางวรรณ ลำซำ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒๐. คุณสุวิทย์ ชินะโชติ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒๑. คุณนันทา ชินะโชติ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒๒. คุณไอลด์ คุณหญิงลมูลศรี โกสิน	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒๓. คุณสุพงศ์ - นารี ประจวบาศ	๑๐,๐๐๐.๐๐
๒๔. คุณสุนิต น.พ.ศุภฎี ประภาสวัต	๑๐,๐๐๐.๐๐

และ ยอดเงินทำบุญนอกจากที่จัดตั้งเป็นทุน ๑๘๐ ราย

๒๑๓,๐๐๖.๐๐

รวมยอดเงินทำบุญทั้งสิ้น

๔๕๓,๐๖๕.๐๐

หัก รายจ่ายเครื่องกฐิน

๑๔,๕๘๐.๐๐

รวม ยอดเงินทำบุญสุทธิ

๔๓๘,๐๕๕.๐๐